

Panteion University of Social and Political Sciences

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
« ΝΕΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ »

**«Οπτικοποίηση δεδομένων στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς
στα χρόνια της κρίσης στην Ελλάδα»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σοφία Μεσσήνη

Αθήνα 2017

Τριμελής Επιτροπή

Γιάννης Σκαρπέλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Οπτικών Σπουδών Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Μαριάννα Ψύλλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού Παντείου Πανεπιστημίου

Σταύρος Καπερώνης, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό στο Τμήμα Επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σοφία Μεσσίνη 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικό ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο ποίημα του «Ιθάκη» ο Καβάφης αναφέρει ότι σημασία έχει το ταξίδι και όχι ο προορισμός, γιατί αυτό, είναι που σου χαρίζει τον πλούτο της γνώσης και της σοφίας. Όσο πιο μακρύς είναι και όσο πιο πολλές περιπέτειες έχει, τόσο αυτός σε γεμίζει με εμπειρίες εξελίσσοντάς σε πνευματικά και ψυχικά.

Παρ' όλα αυτά, στην παρούσα εργασία, συναρπαστικό ήταν τόσο το ταξίδι, όσο και ο προορισμός του, που με δικαίωσε για την επιλογή μου να το ακολουθήσω, στο μέγιστο βαθμό. Έτσι για την εκπόνηση της διπλωματικής μου θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου Γιάννη Σκαρπέλο, που με τη στήριξη και τη καθοδήγησή του, με ταξίδεψε στο μαγικό κόσμο των Big Data, έναν κόσμο αρχικά για μένα άγνωστο και απρόβλεπτο, αλλά ταυτόχρονα συναρπαστικό και γεμάτο προκλήσεις που επιζητούσαν να τις κατακτήσεις. Η επιστημονική του καθοδήγηση, το υψηλό επίπεδο γνώσεών του και οι συμβουλές του, από την αρχή μέχρι το τέλος της εργασίας, αποτέλεσαν για μένα εγγύηση ως προς τη δομή και την έκφραση της συγγραφικής μου αυτής προσπάθειας.

Αδιαμφισβήτητα, δεν θα μπορούσα να είχα καλύτερο οδηγό και συνταξιδιώτη!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ – BIG DATA SCIENCE

1.1 Όταν τα δεδομένα... αφηγούνται ιστορίες!	15
1.2 Όταν τα δεδομένα παίρνουν μορφή – Το μέλλον της έρευνας!	17
1.3 Τι είναι η Δημοσιογραφία Δεδομένων	17
1.4 Ιστορική αναδρομή - Η Δημοσιογραφία με χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών	19
1.5 Στο κατώφλι μιας άλλης εποχής για τη δημοσιογραφία	20
1.6 Πηγές άντλησης δεδομένων	21
1.7 Παραδείγματα πηγών άντλησης δεδομένων στην Ελλάδα	21
1.7.1 Κεντρικός Κατάλογος Δημοσίων Δεδομένων Φορέων της Ελληνικής Κυβέρνησης	21
1.7.2 Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση	21
1.7.3 Geodata.gov.gr	22
1.7.4 ΕΛΣΤΑΤ	22
1.7.5 Ιδιωτικοί Οργανισμοί	22

Σε παγκόσμιο επίπεδο

1.7.6 Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης	23
1.7.7 Eurostat	24
1.7.8 Eurobarometer – Public Opinion	24
1.7.9 Open Data Network	25
1.8 Τα στάδια της ανάλυσης μεγάλων δεδομένων	25
1.8.1 Συλλογή Δεδομένων	25
1.8.1.1 Τα δικαιώματα στην απόκτηση των δεδομένων	27
1.8.2 Προεπεξεργασία Δεδομένων	27
1.8.2.2 Γλώσσες προγραμματισμού	28
1.8.2.3 Hadoop	30
1.8.3 Μετασχηματισμός Δεδομένων	31
1.8.4 Εξόρυξη Δεδομένων	32
1.8.4.2 Οπτικοποίηση Δεδομένων	33
1.8.4.3 Γραφικές αναπαραστάσεις μέσα από εργαλεία οπτικοποίησης	34
1.8.4.4 Μπροστά σε ένα «Χάος» πληροφοριών	38
1.8.5 Ερμηνεία και Αξιολόγηση των δεδομένων	39
1.9 Η επιστήμη των δεδομένων στην πολιτική	40
1.10 Η προέκταση της πολιτικής επιστήμης με την οπτικοποίηση μεγάλων δεδομένων	43
1.11 Η τριγωνική σχέση πολιτικών, δεδομένων και λαού	44

1.12 Η εφαρμογή της ανάλυσης μεγάλων δεδομένων στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς	46
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

2.1 Η Θεωρία των Critical Elections και η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα	48
2.2 Τεχνικές ανάλυσης εκλογικής συμπεριφοράς και ο νέος τύπος ψηφοφόρου	51
2.3 Ο κοινωνικός αναβρασμός και η ψήφος «τιμωρίας»	53
2.4 Η αποχή	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΠΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 Εκλογική αναμέτρηση Σεπτεμβρίου 2007	56
3.2 Εκλογική αναμέτρηση 2009	62
3.3 Η αποτίμηση των εκλογικών αποτελεσμάτων 2007 και 2009	65
3.4 Εκλογική αναμέτρηση Μαΐου 2012	67
3.5 Εκλογική αναμέτρηση Ιουνίου 2012	74
3.6 Η αποτίμηση των εκλογικών αναμετρήσεων του 2012	76
3.7 Η εκλογική αναμέτρηση του Ιανουαρίου 2015	77
3.8 Η εκλογική αναμέτρηση Σεπτεμβρίου 2015	82

3.9 Η αποτίμηση των εκλογικών αναμετρήσεων του 2015	88
3.10 Οι ...δύο «Ελλάδες»	90
Ο παλαιός δικομματισμός ΝΔ – ΠΑΣΟΚ αντικαταστάθηκε άραγε από τον νέο δικομματισμό ΝΔ – ΣΥΡΙΖΑ;	90
3.11 Η Αποχή	96
3.12 Διαγράμματα – Ποσοστά δύναμης κάθε κόμματος	98
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	102

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	105
---------------------	------------

Ελληνική	105
Ξενόγλωσση	106
Ηλεκτρονικές Πηγές	109

*“EXCELLENCE IN STATISTICAL
GRAPHICS CONSISTS OF COMPLEX IDEAS
COMMUNICATED WITH CLARITY,
PRECISION, AND EFFICACY” EDWARD
TUFTE*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

«Η φτώχεια δεν είναι αποτέλεσμα τύχης, ούτε ατύχημα είναι δημιούργημα» έλεγε ο Νέλσον Μαντέλα. Οι παρελθούσες πολιτικές που ασκήθηκαν στην Ελλάδα, οδήγησαν τη χώρα σε μια δίνη οικονομικού μααρασμού και πολιτικής αστάθειας.

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα, έφερε στα όρια της φτωχοποίησης σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου της Κολωνίας¹ το 41% του πληθυσμού το διάστημα 2008 - 2015. Απόρροια των οικονομικών δυσμενών συνθηκών ήταν οι έντονες κοινωνικές διαμαρτυρίες κυρίως από τις μεσαίες και λαϊκές τάξεις, που εκφράστηκαν σαν ένα φαινόμενο «Vox Populi», απεικονίζοντας έτσι τη μεταβολή της κοινής γνώμης, αναδιαμορφωμένη μέσα σε ένα πλαίσιο σειράς γεγονότων τα οποία βοήθησαν σαν «σπίθα» το ξέσπασμα μεγάλων ταξικών αντιδράσεων, ενάντια στην εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε. Η κύρια αντίδραση στρεφόταν κυρίως προς τα πολιτικά κόμματα και τις ηγεσίες που είχαν την πολιτική ευθύνη και τη διακυβέρνηση της χώρας τα επίμαχα αυτά χρόνια.

Η μελέτη και η οπτικοποίηση της ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς στα χρόνια της κρίσης από το 2007 έως το 2015 αποτέλεσαν το βασικό στόχο της παρούσας έρευνας. Με τη βοήθεια της επιστήμης των δεδομένων (Data Science), δημιουργήσαμε διαδραστικούς χάρτες των εκλογικών αναμετρήσεων των εθνικών εκλογών 2007, 2009, 2012 (6^{ης} Μαΐου και 17^{ης} Ιουνίου) και 2015 (25^{ης} Ιανουαρίου και 20^{ης} Σεπτεμβρίου), οι οποίοι παρουσιάζουν τα τελικά αποτελέσματα ανά εκλογικό τμήμα κάθε δήμου. Πηγή άντλησης των δεδομένων μας, υπήρξε η εταιρεία Singular Logic, η οποία μας παραχώρησε 6 αρχεία excel με 20.000 περίπου εκλογικά τμήματα το καθένα. Η μελέτη αυτή, δίνει εικόνα στις αλλαγές της εκλογικής συμπεριφοράς των πολιτών σε μια περίοδο κρίσιμων εκλογών (critical elections), πολιτικής αβεβαιότητας και οικονομικής αστάθειας.

Παράλληλα κάνουμε λόγο για την εμφάνιση δύο «Ελλάδων», η μια της ΝΔ με τις συντηρητικές και παραδοσιακές αντιλήψεις της και η άλλη του ΠΑΣΟΚ, ταγμένη

¹ Christoph Schröder, Armut in Europa – eine multidimensionale Betrachtung, (10-4-2017)
<https://www.iwkoeln.de/studien/iw-trends/beitrag/christoph-schroeder-armut-in-europa-eine-multidimensionale-betrachtung-325167>

κατά μια έννοια στον εκσυγχρονισμό, τη θέση του οποίου θα λάβει ο ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του 2015 ως αναρριχόμενος εκπρόσωπος μιας νέας αριστερής πλειοψηφίας, με κριτική διάθεση απέναντι στην Ε.Ε, αρνητής των μεταπολιτευτικών ελίτ, αλλά και μέρος αυτού στραμμένο προς έναν ευρωκεντρικό ευρωσκεπτικισμό.

Η επιστήμη των δεδομένων ανοίγει νέους ορίζοντες στην πολιτική κοινωνιολογία καθώς στοχεύει στην επεξήγηση και κατανόηση φαινομένων (ψήφος διαμαρτυρίας, κοινωνικές αναταραχές, αποστροφή των πολιτών από τους πολιτικούς, δημιουργία κινημάτων κ.α) που διαδραματίστηκαν στην πολιτική ζωή μιας χώρας και που προκάλεσαν συγκεκριμένες αντιδράσεις - συμπεριφορές. Κάτω από το «φακό» της οπτικοποίησης μεγεθύνονται και αναδεικνύονται γεγονότα, καταστάσεις και εικόνες που ο ανθρώπινος νους δεν θα μπορούσε να αντιληφθεί με διαφορετικό τρόπο. Η ανάλυση κειμένου, αριθμών, συναισθημάτων και διαμόρφωσης στάσεων, οπτικοποιούνται εύκολα, δίνοντας στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να αφογκραστεί όσα του «λένε» τα δεδομένα του.

EXECUTIVE SUMMARY

Big Data in Political Sociology

Data Visualization in Electoral Behavior - Greek elections 2007-2015

Nelson Mandela said that "Poverty is not a result of chance or accident, it is a creation". The past policies that Greek government followed, led the country into an economic decline and political instability.

According to the Institute of Cologne, the economical crisis that broke out in Greece, brought to the limits of poverty 41% of the population during the period 2008-2015.

The result of the economic hardship was huge social protests mostly by the middle and working classes, expressed as a phenomenon known as «Vox Populi», meaning the voice of the people, reflecting the change in public opinion; as such a “spark”, people’s voice has been remodeled into a frame of series of events which

helped the outbreak of large class of reactions against the economic policy. The main reaction is directed against the political parties and the leaders who have had political responsibility for the country's crisis through all these years.

The main target of this research is to analyze and visualise the electoral behavior of Greek voters in the period between 2007 and 2015 when this major economical crises erupted. With the help of data science, interactive maps have been created for the national elections in the years 2007, 2009, 2012 (May 6 and June 17) and 2015 (January 25 and September 20), that show the final results at every poll station.

The company Singular Logic is the data source, which gave us 6 excel files with around 20,000 polling stations each. This study gives image to how the electoral behavior was changed in times of critical elections, political uncertainty and economic instability. At the same time, the appearance of two "Greece's" is seen, one of the New Democracy which is liberal-conservative and the other of the Panhellenic Socialist Movement (PASOK) which is a social-democratic one while in September 2015 the Coalition of the Radical Left (SYRIZA), a left-wing political party in Greece took its place.

The science of data opens new horizons in political sociology which aims to understand and explain what actions in political life of a country causes specific reactions - behaviors. The "lens" of visualization has magnified and highlighted events, situations and images, that the human mind cannot not grasp or understand without it. Data science, text analysis, numbers, feelings and attitudes configuration can be easily visualized, allowing the person to understand and listen to what their data has to "say".

Εισαγωγή

Η Δημοσιογραφία Δεδομένων (Data Journalism) οδηγεί την παραδοσιακή δημοσιογραφία σε μια νέα εποχή αλλάζοντας ριζικά τον τρόπο άσκησης της. Η τεχνολογία είναι το βασικό εργαλείο της, που επιτρέπει τη συλλογή και την επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων και διαμορφώνει το πλαίσιο εντός του οποίου ο δημοσιογράφος παρουσιάζει τη δική του αφήγηση για την πραγματικότητα (storytelling), τη δική του ιστορία, το δικό του ρεπορτάζ.

Μέσα από την οπτικοποίηση των δεδομένων που εξάγονται από τη επεξεργασία αυτή, η αφήγηση της ιστορίας παίρνει μια άλλη μορφή, πιο κατανοητή και πιο ευδιάκριτη. Το σημαντικότερο δε, είναι το γεγονός ότι μας οδηγεί σε συμπεράσματα διαφορετικά από εκείνα στα οποία θα καταλήγαμε χωρίς την οπτικοποίηση. Με τον τρόπο αυτό, επιτρέπει μια διαφορετική αντίληψη για την πραγματικότητα, την οποία μπορεί ο αναγνώστης να αντιληφθεί και να κατανοήσει χωρίς να απαιτείται η επιστημονική γνώση για να φτάσει στα συμπεράσματα. Ο δημοσιογράφος μέσα από γραφήματα και infographics, «ξετυλίγει» μπροστά στον αναγνώστη, καταστάσεις και γεγονότα προερχόμενα από μια διαφορετική οπτική πλευρά, κάτι που με τις συμβατικές μεθόδους αφήγησης, δεν καθίσταται δυνατό. Πολύ σημαντικό είναι δε, ότι η ιστορία – ρεπορτάζ που θέλει ο δημοσιογράφος να αφηγηθεί, προέρχεται από πρωτογενή έρευνα, γεγονός που κάνει την αφήγησή του πρωτότυπη και μοναδική.

Για την παρούσα έρευνα, η εταιρία Singular Logic μας παραχώρησε τα εκλογικά αποτελέσματα που αφορούν τις αναμετρήσεις των εθνικών εκλογών των ετών 2007, 2009, 2012 (6ης Μαΐου και 17ης Ιουνίου) και 2015 (25ης Ιανουαρίου και 20ης Σεπτεμβρίου). Από την επεξεργασία αυτών των δεδομένων, που αφορούν τα τελικά αποτελέσματα ανά εκλογικό τμήμα, αποτυπώσαμε την εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων στην Ελλάδα στα χρόνια της κρίσης. Η χαρτογράφηση κάθε εκλογικής αναμέτρησης με τη βοήθεια διαδραστικών χαρτών, δίνει στον αναγνώστη μια άλλη οπτική γωνία και επιτρέπει την κατανόηση και ερμηνεία της εκλογικής συμπεριφοράς με τρόπους διαφορετικούς από εκείνους που επιβάλλει η τηλεοπτική πολιτική ανάλυση την ώρα αναμετάδοσης των αποτελεσμάτων.

Το χρονικό διάστημα που επιλέχθηκε, χαρακτηρίζεται από διαφοροποιήσεις στην εκλογική συμπεριφορά των πολιτών, καθώς στη διάρκειά του ξεσπά και εξελίσσεται μία οικονομική ύφεση, πλαισιωμένη από μεγάλα ποσοστά ανεργίας, υψηλή φορολογία, έλλειψη επενδύσεων, αδυναμία αποπληρωμής δανείων και γενικότερα από μια πληθώρα παραγόντων, που ενισχύουν την οικονομική αστάθεια και αβεβαιότητα. Αφετηρία αυτής της περιόδου, αποτελεί το έτος 2007 όπου διαφαίνονται τα πρώιμα σημάδια, έως το 2015 όπου η χώρα πλέον βρίσκεται σε βαθιά ύφεση και έχει επωμιστεί τρία μνημόνια.

Το διάστημα αυτό, χαρακτηρίζεται επίσης, ως το τέλος του δικομματισμού και το πέρασμα σε μια πολυφωνική Βουλή, με κομβικό σημείο το 2012, γεγονός το οποίο φαίνεται ξεκάθαρα από τα γραφήματα, έτσι όπως διαμορφώνονται μετά από την επεξεργασία των δεδομένων. Ταυτόχρονα κάνουμε λόγο για ένα διάστημα κρίσιμων εκλογών (*critical election*²), δηλ μιας χρονικής περιόδου απορρύθμισης και επαναρρύθμισης του πολιτικού συστήματος, με ευεργετημένο πρόσωπο και κατ' επέκταση κόμμα μέσα σ' αυτό, τον Αλέξη Τσίπρα και το ΣΥΡΙΖΑ. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι το παλαιό δίλημμα ΝΔ – ΠΑΣΟΚ, έρχεται να μετεξελιχθεί σε ΝΔ - ΣΥΡΙΖΑ, σε μικρότερο όμως βαθμό, καθώς η δυναμική των μεγάλων κομμάτων έχει συρρικνωθεί σημαντικά, λόγω της πολυκομματικής πλέον Βουλής. Δίνοντας εικόνα σε αυτό, διαπιστώνουμε την παρουσία δύο «Ελλάδων», η μία αυτή της ΝΔ και η άλλη του ΠΑΣΟΚ που μετά έρχεται να το διαδεχθεί ο ΣΥΡΙΖΑ.

Επιπροσθέτως, ως αποτέλεσμα της κρίσης είναι η εμφάνιση μιας έντονης κοινωνικής διαμαρτυρίας «Vox Populi», η οποία απεικονίζει τη στιγμή που ερευνάται, τη μεταβολή της κοινής γνώμης, που έχει αναδιαμορφωθεί μέσα σε ένα πλαίσιο σειράς γεγονότων και τα οποία βοήθησαν σαν «σπίθα» το ξέσπασμα μεγάλων ταξικών αντιδράσεων, για την εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε. Βασική αιτία άνθησής του, είναι τόσο οι εισοδηματικές ανισότητες, όσο και η εξαφάνιση της μεσαίας τάξης, σε μια εποχή πολιτικής και κοινωνικής κρίσης, με συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, κυβερνητικές ανατροπές και μαζικές διαδηλώσεις.

² V. O. Key, Jr. (Feb., 1955) A Theory of Critical Elections, The Journal of Politics © 1955 The University of Chicago Press

Ο Rene Girard³, στο βιβλίο του «Violence and the Sacred», αναφέρεται στις εκδηλώσεις βίας που προέρχονται από μιμητικές συμπεριφορές. Σύμφωνα με τον Girard, ένα μέλος της κοινωνίας μπορεί να ασκήσει βία ενάντια σ' ένα άλλο οποιαδήποτε στιγμή. Ωστόσο, η συμπεριφορά αυτή βρίσκει «μιμητές⁴» που θα την υιοθετήσουν, γιατί οι ανθρώπινες επιθυμίες βασίζονται και εστιάζονται σε κάτι που έχει κάποιος άλλος, κάνοντάς τον «πρότυπο» για τον ίδιο του τον εαυτό. Το «πρότυπο» όμως αυτό, γίνεται αυτόματα και «εμπόδιο» για την πραγματοποίηση των επιθυμιών του άλλου, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τη συγκρουσιακή σχέση μεταξύ του «προτύπου» και του «μιμητή» του. Οι κοινωνικές αναταράξεις, δημιουργούνται μέσα από την τάση που έχουν, να βρίσκουν όλο και περισσότερους «μιμητές», ενώ όσο μεγαλώνει το ρεύμα αυτό, τόσο τείνει να ενσωματώνει όλα τα μέλη της κοινωνίας, εκτός του «θύματος». Τις βίαιες συμπεριφορές, θα επακολουθήσει μια περίοδος ειρήνης, η οποία θα διαρκέσει ωσότου η μιμητική φύση των επιθυμιών των ανθρώπων συσσωρεύσει νέα αποθέματα βίας, δημιουργώντας έτσι έναν καινούργιο κύκλο κοινωνικών αναταραχών.

Τέλος, για τις ανάγκες της παρούσας διπλωματικής και της καλύτερης απεικόνισης των διαδραστικών χαρτών, δημιουργήθηκε η ιστοσελίδα με ονομασία greekelections.net, η οποία μέσα από το πρόγραμμα οπτικοποίησης μεγάλων δεδομένων (tableau <https://public.tableau.com/profile/sophia.messini#!/>), αντλεί τους χάρτες και τους παρουσιάζει αναλυτικότερα.

³ René Girard, (1979) Violence and the Sacred, Baltimore Hopkins Univ. Press

⁴ Jeremy Townsley, (Dec 2003) Rene Girard's theory of violence, religion and the scapegoat, <http://www.jeramyt.org/papers/girard.html>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ανάλυση Μεγάλων Δεδομένων - Big Data Science

1.1 Όταν τα δεδομένα... αφηγούνται ιστορίες

Πολλοί ερευνητές και δημοσιογράφοι τα τελευταία χρόνια, έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στην ανάλυση μεγάλων δεδομένων, έναν κλάδο με αρκετές δυνατότητες, όπου παρά το γεγονός ότι προϋπήρχε, κάνει την εμφάνισή του στις μέρες μας πιο έντονα και πιο εδραιωμένα. Η εξέλιξη της τεχνολογίας σύμμαχος της ανάπτυξης της επιστήμης αυτής, «μυεί» τον ερευνητή σε έναν κόσμο πρωτόγνωρο, εντυπωσιακό, προκλητικό να τον ανακαλύψεις και απρόβλεπτο, με δυνατότητες που κρατά το ενδιαφέρον του αμείωτο. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για την εξαγωγή και οπτικοποίηση συμπερασμάτων, που έχουν προέλθει από ένα μεγάλο όγκο δεδομένων και αφού έχουν περάσει από τη διαδικασία της επεξεργασίας, ο δημοσιογράφος ή ο ερευνητής μπορεί δίνοντας εικόνα στο θέμα του να αφηγηθεί μια ιστορία (storytelling) ή να κάνει ένα ρεπορτάζ με πρωτογενής έρευνα.

Σε μια εποχή όπου όλα είναι πλέον ψηφιακά, η ανάγκη για αναπροσαρμογή στις νέες τεχνικές και τα νέα δεδομένα, δημιούργησε το κλάδο αυτό, ενώ ταυτόχρονα εμφανίστηκε η ανάγκη της εκμάθησης και της ενσωμάτωσης των τεχνικών που τον πλαισιώνει, με σκοπό τον εκσυγχρονισμό των εργαλείων που χρησιμοποιούνταν μέχρι σήμερα και την εδραίωση αυτών, σε νέες βάσεις πιο εξελιγμένες. Το μέλλον της δημοσιογραφίας, βρίσκεται ενσαρκωμένο στα χέρια μας, με μια νέα μορφή η οποία δεν πρόκειται ν' αντικαταστήσει την παλιά, αλλά να την ενισχύσει και να την εξελίξει μέσα σ' ένα νέο τεχνολογικό πεδίο αναφοράς.

Μέσα από τη συλλογή και επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων, όπως είναι τα δημόσια δεδομένα (υπηρεσίες προς τους πολίτες, αστυνομία, ΕΛΣΤΑΤ, υπουργεία), η ανάλυση στοιχείων που έχουν αντληθεί από λογιστικά φύλλα, κ.α διηγούνται τη δική τους ιστορία – ρεπορτάζ. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό διαδραμάτισε η συμβολή της τεχνολογίας όπου κάνει τη διαδικασία συλλογής πλέον αυτοματοποιημένη και ιδιαίτερα εύκολη για επεξεργασία και ανάλυση από τον

ερευνητή, γεγονός που παλαιότερα ήταν αδιανόητο να μην είναι τόσο χρονοβόρο, όσο και εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί.

Ο κόσμος όμως των Μεγάλων Δεδομένων (Big Data) δεν σταματάει εδώ, καθώς δίνει στο δημοσιογράφο τη δυνατότητα να δώσει εικόνα στην αφήγησή του μέσα από γραφήματα και infographics. Η οπτικοποίηση δεδομένων, αποτελεί μια τεχνική που καταγράφει ιδιαίτερη άνθηση στις μέρες μας παράλληλα με την εξάπλωση των ΜΜΕ που συνεπάγεται την εισχώρηση της εικόνας στην καθημερινότητά μας. Δεδομένου ότι η εικόνα προσελκύει περισσότερο τον αναγνώστη, η οπτικοποίηση του προσφέρει την αφήγηση μιας ιστορίας σε ελάχιστο χρόνο και με εύκολα κατανοητό τρόπο. Αντίθετα, η σχεδόν ανύπαρκτη παρουσία εικόνων ανάλυσης δεδομένων στην παραδοσιακή δημοσιογραφία, δημιουργούν μια σύγχυση στον αναγνώστη, καθώς εκτίθεται μπροστά σε ένα πλήθος πληροφοριών, που έχει ως συνέπεια να χρειάζεται περισσότερο χρόνο να το κατανοήσει, ενώ συχνά το κείμενο διατηρεί ένα «άκαμπτο» και «αυστηρό» ύφος⁵.

Σημαντικό πλεονέκτημα της δημοσιογραφίας δεδομένων, είναι ότι η ιστορία – ρεπορτάζ που θέλει ο δημοσιογράφος να αφηγηθεί, προέρχεται από πρωτογενή έρευνα και δεν πρόκειται για αναδημοσιεύσεις ειδήσεων, άρθρων και ερευνών. Πολλοί δημοσιογραφικοί οργανισμοί έχουν στα newsroom τους, ομάδες ειδικών ατόμων με γνώσεις προγραμματισμού, στατιστικής, δημοσιογραφίας και design για τη συλλογή, επεξεργασία και παρουσίαση πολύπλοκων συνόλων δεδομένων.

Σίγουρα ο κλάδος αυτός της ανάλυσης δεν έχει τέλος, αφού είναι απόρροια της διαρκούς εξέλιξης της τεχνολογίας και άρα δίνει στον ερευνητή συνεχώς νέα «τροφή» για εκμάθηση. Το πανίσχυρο αυτό εργαλείο όμως θα πρέπει να εφαρμόζεται και να χρησιμοποιείται από τους δημοσιογράφους, με σύνεση και ευσυνειδησία προκειμένου να κατοχυρώνεται η ασφαλής χρήση της. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα πρέπει να είναι αδιαπραγμάτευτη προκειμένου να μην γίνει εργαλείο εκμετάλλευσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από άτομα που επιδιώκουν είτε την προσβολή είτε τον εκβιασμό κάποιου τρίτου.

⁵ Jonothan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

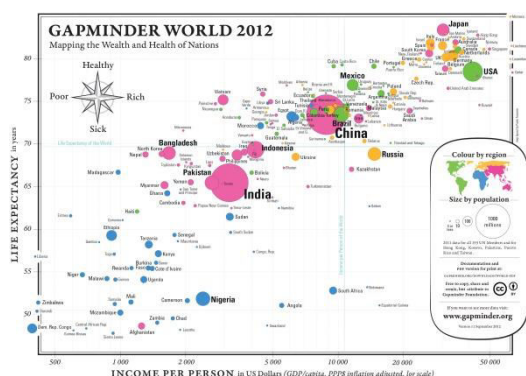
1.2 Όταν τα δεδομένα παίρνουν μορφή – Το μέλλον της έρευνας

Η οπτικοποίηση δεδομένων μέσα από διάφορα ψηφιακά προγράμματα, δίνει σάρκα και οστά στα συμπεράσματα που έχουν προκύψει από τη συλλογή, ανάλυση και επεξεργασία των πληροφοριών. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τη δημιουργία ενός infographic που παρέχει τη δυνατότητα στον αναγνώστη μέσα από την εικόνα που προσφέρει στην αφήγηση του θέματος, την καλύτερη κατανόηση αυτού. Ορισμένα από τα εργαλεία οπτικοποίησης δεδομένων είναι το Marbox με το οποίο ο χρήστης μπορεί να φτιάξει διαδραστικούς χάρτες, το Flot για γραφήματα και μπάρες, το Raphaël, το Visual.ly ένα από τα πιο δημοφιλή για τους infographic designers, το Gephi κ.α.

Εκτός από δημοσιογραφικούς οργανισμούς και επιστημονικούς κλάδους, ιδιαίτερα χρήσιμα εργαλεία είναι και για τις μεγάλες επιχειρήσεις προκειμένου να κατανοήσουν και ν' αποτυπώσουν στο χαρτί τη ζήτηση, τη προσφορά, καθώς και την εξέλιξη των προϊόντων τους. Αντίστοιχα, ερευνητές και αναλυτές, όπως είναι οι δημοσκοπικές εταιρείες, κάνουν χρήση αυτών με σκοπό να δώσουν εικόνα στη κοινή γνώμη και να την παρουσιάσουν δημόσια.

1.3 Τι είναι η Δημοσιογραφία Δεδομένων

Η δημοσιογραφία δεδομένων είναι ένας παρεξηγημένος όρος. Οι περισσότεροι άνθρωποι στο άκουσμά του φαντάζονται αυτό που ήταν 20 χρόνια πριν, μια συλλογή αριθμών σε ένα λογιστικό φύλλο. Η ανάπτυξη του ψηφιακού κόσμου όμως, επέκτεινε τη δυνατότητα αυτή, κάνοντας τα πάντα να μπορούν να

απεικονιστούν με αριθμούς. Από εμπιστευτικά έγγραφα μεγάλου όγκου, φωτογραφίες, video, πληροφορίες, σκάνδαλα, ψήφοι μέχρι επιστημονικούς όρους της ιατρικής μπορούν να περιγραφούν με τη χρήση δύο αριθμών 0 και 1.

Με τη χρήση προγραμματισμού και λογισμικών αυτοματοποιείται η διαδικασία συλλογής των πληροφοριών και αφού

γίνει ο «καθαρισμός» αυτών και η επεξεργασία τους, τα δεδομένα είναι έτοιμα να περάσουν στο στάδιο της οπτικοποίησης όπου θα δώσουν μορφή και εικόνα στην ιστορία. Αξιοσημείωτο παράδειγμα μιας τέτοιας εργασίας αποτέλεσε η ομιλία του Hans Rosling για το επίπεδο φτώχειας παγκοσμίως⁶.

Η ανάλυση μεγάλων δεδομένων μπορεί να μας οδηγήσει επίσης σε συμπεράσματα για το πώς συνδέεται μια κατάσταση με ένα ή περισσότερα γεγονότα, άτομα ή συνθήκες. Χαρακτηριστική περίπτωση, είναι αυτή που ήρθε στο φως της δημοσιότητας, με την ανάδειξη των φορολογικών παραδείσων και τη διαρροή μεγάλου όγκου εγγράφων από το δικηγορικό γραφείο Mossack Fonseca, υπόθεση γνωστή ως Panama Papers.

Η ψηφιακή συνένωση μικρών μονάδων πληροφοριών, που αρχικά δείχνουν ότι δεν συσχετίζονται μεταξύ τους, παρατηρούμε ότι στο τέλος παίρνουν μία άλλη μορφή και δομούν μια κατάσταση, η οποία αποκτά διαφορετικό νόημα σε σχέση με τις αρχικές μας υποθέσεις. Αν παρατηρήσουμε τα δεδομένα μας από τη σωστή οπτική μεριά, (αυτή που θα μας οδηγεί η οπτικοποίηση) θα δούμε ότι όχι μόνο συσχετίζονται τελικά, αλλά μας βγάζουν σε συμπεράσματα που πριν ήταν αδιανόητο να φτάσουμε και να ερμηνεύσουμε ορθά μια περίπτωση. Όπως αναφέρει ο David Mc Candless, η ανάλυση δεδομένων μας προσφέρει μια «νέα φωτογραφική μηχανή⁷».

Περνώντας στο επόμενο στάδιο, οι δημοσιογράφοι στρέφονται στο να εξηγήσουν με τεκμηριωμένο τρόπο τι μπορεί να σημαίνει μια συγκεκριμένη εξέλιξη. Βρισκόμενοι μπροστά σε ένα πλήθος θεμάτων με το οποίο μπορούν να ασχοληθούν, όπως είναι η οικονομία, η διαχείριση κρατικών χρηματοδοτήσεων, οι πολιτικές εξελίξεις και τα σκάνδαλα, η δημόσια διοίκηση, η καθημερινότητα του πολίτη κ.α μπορούν να δημιουργήσουν αποκλειστικά ρεπορτάζ με τη βοήθεια της οπτικοποίησης δεδομένων δίχως να υπάρχει κανένα σημείο αμφισβήτησης της έρευνάς τους.

⁶ Jonothan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

⁷ David McCandless, 2014 Knowledge is Beautiful, William Collins

1.4 Ιστορική αναδρομή

Η Δημοσιογραφία με χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών

Από τις πρώτες εφαρμογές δημοσιογραφίας με τη χρήση υπολογιστών, υπήρξε η επονομαζόμενη CAR (Computer – Assisted Reporting), η οποία έκανε το πρώτο βήμα σε μια πιο οργανωμένη και καλά δομημένη άσκηση δημοσιογραφίας, συλλέγοντας και αναλύοντας πληροφορίες με τη χρήση υπολογιστών. Η C.A.R έκανε την εμφάνισή της το 1952 από το δίκτυο CBS, με στόχο την πρόβλεψη του εκλογικού αποτελέσματος στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ. Από τότε δεν ήταν αμελητέος ο αριθμός των δημοσιογράφων ερευνητών, που ασχολήθηκαν με έρευνες πάνω σε δημόσια έγγραφα προκειμένου να ελέγξουν την εξουσία⁸.

Κύριος στόχος τους ήταν η αποκάλυψη σκανδάλων, παρανομιών και εγκλημάτων κατά του δημόσιου συμφέροντος, μέσα από διαπραγματεύσεις δημοσίων αρχών με ιδιωτικές επιχειρήσεις. Βάσει των ανωτέρω, η δημοσιογραφία αυτή έμεινε στην ιστορία ως δημοσιογραφία του δημοσίου τομέα. Ανάμεσα στους δημοσιογράφους εκείνης της εποχής, ήταν ο Phillip Meyer, ο οποίος ασχολήθηκε με τις εξεγέρσεις στο Detroit το 1967, θέλοντας να δείξει ότι οι συμμετέχοντες δεν ήταν μόνο νότιοι με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και ο Bill Dedman με το «Χρώμα του Χρήματος» ο οποίος τη δεκαετία του '80 αποκάλυψε τη ρατσιστική αντιμετώπιση τραπεζικών ιδρυμάτων ως προς την πολιτική δανεισμού που ακολούθησαν.

Κατά τη δεκαετία του '70 ένας άλλος ορισμός έρχεται να περιγράψει το είδος της συλλογής ειδήσεων. Πρόκειται για τη δημοσιογραφία ακριβείας η οποία χρησιμοποιεί την εφαρμογή ερευνητικών μεθόδων, από τις κοινωνικές και συμπεριφορικές επιστήμες, για την άσκηση της δημοσιογραφίας⁹.

Για να μπορέσει να εξασφαλισθεί η αντικειμενικότητα και η αλήθεια, σύμφωνα με τον Phillip Meyer, η συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων θα πρέπει απαραίτητα να γίνεται υπό το πρίσμα επιστημονικών μεθόδων. Η επιστήμη της πληροφορίας περνά σε μια νέα εποχή πιο ευέλικτη για τους δημοσιογράφους,

8 Jonathan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

9 Philip Meyer (1991) The New Precision Journalism. Paperback

εξελίσσοντας το ρεπορτάζ και κάνοντάς το μοναδικό με τεχνικές που στοχεύουν στην πλαισίωση και επάνδρωση αυτού, με μεστά επιχειρήματα και αποδείξεις εξασφαλίζοντας έτσι την τεκμηρίωση των συμπερασμάτων τους.

1.5 Στο κατώφλι μιας άλλης εποχής για τη δημοσιογραφία

Για τη προβολή και ανάπτυξη της δημοσιογραφίας δεδομένων σε παγκόσμιο επίπεδο, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν μεγάλοι δημοσιογραφικοί οργανισμοί όπως ο Guardian και οι New York Times, οι οποίοι επεξεργάζονταν αρχικά τον μεγάλο όγκο δεδομένων των Wikileaks. Την ίδια χρονική συγκυρία (2010) κάνει και την εμφάνισή του ο όρος δημοσιογραφία δεδομένων, με σκοπό να περιγράψει τη χρήση ποικίλων πληροφοριών, που αρχικά δεν φαίνεται να συσχετίζονται μεταξύ τους, από τους δημοσιογράφους για να πραγματοποιήσουν ένα ρεπορτάζ ή ν' αποκαλύψουν μια είδηση με τον πιο εύκολο και ορθά τεκμηριωμένο τρόπο.

Ωστόσο, το 2006 φαίνεται ότι προϋπήρχε μια προσπάθεια χρήσης δεδομένων από τον Andrian Holovaty, ιδρυτή του EveryBlock, ο οποίος δημιούργησε μια πλατφόρμα μέσα στην οποία οι αναγνώστες μπορούσαν να δουν τι συμβαίνει στην περιοχή ή τη γειτονιά τους. Στο δοκίμιό του «A fundamental way newspaper sites need to change¹⁰» κάνει μια εκτενή αναφορά για τον τρόπο με τον οποίο οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να δημοσιεύουν κείμενα, πέρα από τους παραδοσιακούς τρόπους. Σύμφωνα με τον ίδιο, η ύπαρξη σωστά δομημένων αρχείων όπου θα μπορούν να διαβάζονται κατευθείαν από υπολογιστές σε συνδυασμό με το κείμενο, δομούν μια ολοκληρωμένη έρευνα - ρεπορταζ¹¹. Ως παράδειγμα αναφέρει το περιστατικό μιας πυρκαγιάς, το οποίο έχει μεν τη δυνατότητα ο αναγνώστης να το πληροφορηθεί μέσα από το κινητό του τη στιγμή που συμβαίνει, ωστόσο θα έπρεπε να υπάρχουν στη διαθεσιμότητα του αναγνώστη και ακατέργαστα στοιχεία μέσα από την κατάλληλη υποδομή, η οποία θα του παρέχει πρόσβαση σε πληροφορίες που έχουν να κάνουν με αντίστοιχες παλαιότερες πυρκαγιές, τοποθεσία, θύματα, απόσταση από το πυροσβεστικό σταθμό, μετέπειτα πυρκαγιές που προκλήθηκαν κ.α.

¹⁰ <http://www.holovaty.com/writing/fundamental-change/>

¹¹ Jonathan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

1.6 Πηγές άντλησης δεδομένων

Ένα από τα πρώτα ζητήματα που αναμένεται ν' αντιμετωπίσει ο δημοσιογράφος μόλις καταλήξει στο θέμα με το οποίο θέλει να ασχοληθεί είναι από πού θα αντλήσει τα απαραίτητα δεδομένα για τη διεξαγωγή του ρεπορτάζ. Σε όλες τις χώρες ανά τον κόσμο υπάρχουν ηλεκτρονικές πλατφόρμες ανοιχτές προς το κοινό, που παρέχουν πληροφόρηση και δεδομένα σχετικά με ζητήματα που αφορούν την οικονομία, τη καθημερινότητα, τις δημόσιες δαπάνες, τη Δημόσια Διοίκηση, την πολιτική κ.α.

1.7 Παραδείγματα πηγών άντλησης δεδομένων στην Ελλάδα

1.7.1 Κεντρικός Κατάλογος Δημοσίων Δεδομένων Φορέων της Ελληνικής Κυβέρνησης

Ο διαδικτυακός τόπος <http://www.data.gov.gr>, είναι ο κεντρικός κατάλογος ανοιχτών δεδομένων της Ελλάδας και ανήκει στο υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης. Μέσα από αυτόν, ο χρήστης μπορεί να αντλήσει πληροφορίες και δεδομένα που έχουν αναρτήσει φορείς της ελληνικής κοινωνίας. Πρόκειται επί το πλείστον για δεδομένα που παρέχουν τα υπουργεία, οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις και οι ΟΤΑ, παρέχοντας πληροφορίες για έργα, για στατιστικές αναλύσεις και γενικότερα για κάθε νόμιμη χρήση.

Τα δεδομένα αυτά, είναι προσβάσιμα σε διάφορες μορφές όπως xls, html, pdf,.xlsx, csv, rar, zip κ.α

1.7.2 Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση

Στην Ελλάδα, υπάρχει η πλατφόρμα της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του Υπουργείου της Διοικητικής Ανασυγκρότησης <http://www.minadmin.gov.gr/> που εστιάζεται στην Ηλεκτρονική Διαχείριση Εγγράφων – στη Ψηφιοποίηση Διεργασιών, στους πόρους Δημόσιας Διοίκησης, στη Διαχείριση Σχέσεων Κράτους – Πολιτών – Επιχειρήσεων, στη Δημιουργία Ενιαίου Σημείου Πρόσβασης στις Υπηρεσίες του

Δημοσίου Τομέα, στη Ψηφιακή Ένταξη και στον Ψηφιακό Αλφαριθμητισμό και γενικότερα στην ανοιχτή Διάθεση Δημόσιας Πληροφορίας.

1.7.3 Geodata.gov.gr

Άλλος ένας εθνικός κατάλογος δεδομένων στην Ελλάδα είναι το <http://geodata.gov.gr/group> όπου προσφέρει ανοικτά γεωχωρικά δεδομένα και υπηρεσίες για τη χώρα. Το geodata.gov.gr τέθηκε σε λειτουργία το 2010, ενώ αποτελεί έναν από τους πρώτους δημόσιους καταλόγους ανοικτών δεδομένων, συνεισφέροντας στην ευρεία διακυβέρνηση, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Η σχεδίαση, ανάπτυξη και συντήρησή του geodata.gov.gr γίνεται από το ΠΣΥ/ΕΚ «Αθηνά», με σκοπό να αποτελέσει ένα κεντρικό σημείο συλλογής, αναζήτησης, διάθεσης και απεικόνισης της ανοικτής δημόσιας γεωχωρικής πληροφορίας.

1.7.4 ΕΛΣΤΑΤ

Αντίστοιχα, λειτουργεί και η ελληνική στατιστική υπηρεσία, <http://www.statistics.gr/> όπου ο πολίτης έχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε μια ευρεία γκάμα δεδομένων που σχετίζονται τόσο με τη βιωσιμότητα και ανάπτυξη της χώρας, όσο και με τον πολιτισμό, τη παιδεία και τη κοινωνία αυτής.

Τέτοιες πλατφόρμες, τείνουν ν' αναπτυχθούν σχεδόν σε όλους τους δημόσιους φορείς, προκειμένου να υπάρχει μια αλληλόδραση και γέφυρα επικοινωνίας και πληροφόρησης, ανάμεσα στο κράτος και στον πολίτη. Ως πηγές πληροφοριών του Δημοσίου τομέα, νοούνται όλοι οι φορείς του στενού και ευρύτερου τομέα που προσφέρουν ανοιχτή πρόσβαση σε κυβερνητικά δεδομένα.

1.7.5 Ιδιωτικοί Οργανισμοί

Παρομοίως, δεν είναι λίγοι οι ιδιωτικοί οργανισμοί που προσφέρουν εξίσου σημαντική πληροφόρηση στο ευρύ κοινό, όπως είναι τραπεζικοί και χρηματοπιστωτικοί φορείς, εταιρείες πληροφορικής και παροχής υπηρεσιών που ασχολούνται με λογισμικά προγράμματα κ.α. Τα στοιχεία που αναλύονται στην

παρούσα εργασία, έχουν ληφθεί από την εταιρεία υπηρεσιών Πληροφορικής SingularLogic, η οποία μας παραχώρησε σε μορφή excel τα εκλογικά αποτελέσματα των Εθνικών Εκλογών που διεξήχθησαν τα έτη 2007, 2009, 2012 και 2015, τα οποία είχε συλλέξει και επεξεργαστεί σε συνεργασία με το υπουργείο Εσωτερικών, για τη διεξαγωγή των τελικών εκλογικών αποτελεσμάτων.

Σε παγκόσμιο επίπεδο

1.7.6 Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Σε παγκόσμιο επίπεδο τώρα, δημοφιλές πλατφόρμα παροχής ανοιχτών δεδομένων είναι αυτή του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης¹², που εδρεύει στο Παρίσι. Μέσα από τη διαδικτυακή του σελίδα <http://www.oecd.org/> παρέχει ένα φόρουμ στο οποίο οι κυβερνήσεις μπορούν να εργαστούν από κοινού, αναλύοντας τις εμπειρίες τους και αναζητώντας λύσεις σε προβλήματα που τις απασχολούν τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Στο επίκεντρο, τίθενται ζητήματα που αφορούν οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές αλλαγές. Η μέτρηση της παραγωγικότητας και η ροή του εμπορίου και των επενδύσεων είναι τα μετρήσιμα μεγέθη που προσδιορίζουν μια πρόβλεψη για μελλοντική τάση της οικονομίας και της ανάπτυξης. Στην πορεία οι δείκτες αυτοί, συγκρίνονται μεταξύ τους, προκειμένου να διεξαχθούν συμπεράσματα για την πορεία μιας χώρας.

Μεταξύ άλλων, ο Ο.Ο.Σ.Α. από το 1999 με τη Συνθήκη αντι-διαφθοράς, έχει πάρει ενεργό ρόλο στο συντονισμό της διεθνούς δράσης κατά της δωροδοκίας και της διαφθοράς. Με βάση τις αναλύσεις που πραγματοποιεί από τα δεδομένα του, προτείνει πολιτικές που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων. Ανάμεσα στις 35 χώρες - μέλη που συμμετέχουν είναι και η Ελλάδα <https://data.oecd.org/greece.htm#profile-government>.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι σε όλες αυτές τις πλατφόρμες ο χρήστης μπορεί να κάνει εγγραφή στην εφαρμογή του Newsletter που προσφέρουν, προκειμένου να του παρέχονται μέσω email πληροφορίες σχετικές με ανανεώσεις και

¹² <http://www.oecd.org/>

προσθήκες θεμάτων, εξελίξεις και νέα της επικαιρότητας που αφορούν τα δεδομένα τους, εκδηλώσεις και δραστηριότητες και άλλες χρήσιμες πληροφορίες. Η ενέργεια αυτή χαρακτηρίζεται ως ένας από τους πιο έξυπνους τρόπους, όπου τα δεδομένα πηγαίνουν «μόνα τους» στον δημοσιογράφο / ερευνητή.

1.7.7 Eurostat

Η Eurostat¹³ (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>) είναι στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με έδρα το Λουξεμβούργο. Δραστηριοποιείται στην παροχή στατιστικών πληροφοριών που σχετίζονται με τις χώρες - μέλη της Ε.Ε. Βασικός της στόχος, είναι η μελέτη και ανάλυση δεδομένων προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα χρήσιμα για τη βιωσιμότητα και την οικονομία των χωρών. Οι κυβερνήσεις και οι κρατικοί μηχανισμοί λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες που τους παρέχει η Eurostat, αποφασίζουν και δομούν στρατηγικούς σχεδιασμούς, χρήσιμους για την ανάπτυξη και την εξέλιξη της χώρας τους. Η συμβολή της στα κέντρα λήψεων αποφάσεων, είναι καθοριστικής σημασίας για την πορεία και την ομαλή λειτουργία της Ε.Ε.

Από την άλλη πλευρά τόσο οι πολίτες, όσο και τα ΜΜΕ μπορούν να έχουν μια σαφέστατη και πιο τεκμηριωμένη εικόνα της εκάστοτε κοινωνίας, ενώ παράλληλα μπορούν να διαμορφώσουν τη δική τους γνώμη σχετικά με τις πολιτικές που ασκούνται ανά την Ευρώπη.

1.7.8 Eurobarometer – Public Opinion

Το Eurobarometer¹⁴ είναι ένας διαδικτυακός τόπος (http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm) ο οποίος ασχολείται με τις αλλαγές της κοινής γνώμης, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, των κρατών μελών της Ε.Ε. Είναι όργανο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και δραστηριοποιείται από το 1973 στο Λουξεμβούργο. Μέσα από τον αφογκρασμό της κοινής γνώμης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στοχεύει στη λήψη ορθών αποφάσεων προσανατολισμένων στην ανάπτυξη

¹³ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>

¹⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

και την ευημερία των κρατών, αλλά και στην αξιολόγηση των ήδη εφαρμοσμένων έργων της.

Οι έρευνες και οι μελέτες της σχετίζονται με τους τομείς της πολιτικής, της υγείας, της οικονομίας, της άμυνας, του πολιτισμού, της τεχνολογίας, του περιβάλλοντος, κ.τ.λ

1.7.9 Open Data Network

Ένα από τα μεγαλύτερα site με ανοιχτά δεδομένα σε διεθνή επίπεδο είναι το Open Data Network ¹⁵ (<https://www.opendatanetwork.com/>), το οποίο είναι μια πλατφόρμα στην οποία ο χρήστης μπορεί ν' αναζητήσει εύκολα δεδομένα ανάμεσα σε ένα πλήθος θεματικών ενοτήτων που του προσφέρονται. Ανάμεσά τους, θέματα που αφορούν την παιδεία, την υγεία, το περιβάλλον, τα ΜΜΜ, την οικονομία, τη δημόσια ασφάλεια κ.α.

1.8 Τα στάδια της ανάλυσης μεγάλων δεδομένων

Για να μπορέσουμε να εξάγουμε συμπεράσματα και να διηγηθούμε ιστορίες μέσα από τα δεδομένα μας πρέπει να ακολουθήσουμε κάποια βήματα. Βάσει αυτών ιεραρχούμε τα στάδια επεξεργασίας δεδομένων, τα οποία είναι τα εξής ¹⁶:

1. Συλλογή Δεδομένων (Data Collection)
2. Προεπεξεργασία Δεδομένων (Preprocessing)
3. Μετασχηματισμός Δεδομένων (Transformation)
4. Εξόρυξη Δεδομένων (Data Mining)
5. Διερμηνεία και Αξιολόγηση (Interpretation/ Evaluation)

1.8.1 Συλλογή Δεδομένων

Το αρχικό στάδιο της ανάλυσης των δεδομένων είναι η συλλογή αυτών. Αφού έχουμε προσδιορίσει το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε, αντλούμε στοιχεία και

¹⁵ <https://www.opendatanetwork.com/>

¹⁶ Βερύκιος Β., Καγλής Β., Σταυρόπουλος Η., (2015) Η επιστήμη των δεδομένων μέσα από τη γλώσσα R, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

πληροφορίες, είτε μέσα από ειδικές ηλεκτρονικές πλατφόρμες, είτε με έγγραφο αίτημά μας σε αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, είτε με τη χρήση ερωτηματολογίων που έχουμε οι ίδιοι συντάξει.

Πληροφορίες που καταγράφουν φύλο, ηλικία, ενδιαφέροντα, εισοδήματα και γενικότερα έχουν κοινωνιολογικό χαρακτήρα, μπορούν να φανούν εξαιρετικά χρήσιμα στη μετέπειτα εξαγωγή των συμπερασμάτων. Βάσει αυτών των στοιχείων μπορούν να χαρτογραφηθούν συμπεριφορές και καταστάσεις που πηγάζουν από το βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο των πολιτών.

Βασικό σημείο στη διαδικασία αυτή, πριν περάσουμε στην επεξεργασία, είναι η κατανόηση των δεδομένων μας μέσα από έναν αλφαριθμητισμό, όρος που αναφέρεται στην «ικανότητα να καταναλώνουμε για τη γνώση, να παράγουμε με συνοχή και να σκεφτόμαστε με κριτικό πνεύμα για τα δεδομένα»¹⁷. Μέσα στα πλαίσια του αλφαριθμητισμού δεδομένων, βρίσκεται ο στατιστικός αλφαριθμητισμός, η κατανόηση της εργασίας που πρόκειται να ακολουθήσουμε, η παραγωγή τους, η σύνδεσή τους με άλλα δεδομένα και η τελική τους ερμηνεία.

Δεδομένου των παραπάνω, πριν την έναρξη της διαδικασίας, θα πρέπει να είμαστε σε θέση να απαντήσουμε σε τρεις ερωτήσεις.

1) Πως συλλέχθηκαν τα δεδομένα; Η ερώτηση αυτή αφορά την αξιοπιστία των δεδομένων και άρα την ποιότητά τους. Είναι έγκυρη η πηγή μου, ή μπορεί να έχω λάβει παραποιημένα ή ψευδής στοιχεία;

2) Τι υπάρχει εκεί να μάθουμε; Μετρήσεις που έχουν να κάνουν με τον μέσο όρο και την κατανομή ποσοστών, βοηθούν στην καλύτερη γνώση των δεδομένων προσδιορίζοντας εν μέρει τι θα μας οδηγήσει σε συμπεράσματα.

3) Πόσο αξιόπιστη είναι η πληροφορία - συμπέρασμα που θα παρουσιάσω στο κοινό; Σίγουρα τα Μαθηματικά και η Στατιστική αναγνωρίζουν περιθώρια λάθους, ωστόσο θα πρέπει κανείς να προσπαθεί να τα εξαλείψει. Για το λόγο αυτό η σωστή οριοθέτηση του δείγματος που θα ερευνηθεί είναι αναμφίβολα

¹⁷ Jonathan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

σημαντική. Δεν μπορώ δηλαδή να οδηγηθώ σε σωστά συμπεράσματα αν έχω ένα δείγμα 500 ατόμων σε ένα πληθυσμό 10.000.000.

1.8.1.1 Τα δικαιώματα στην απόκτηση των δεδομένων

Όταν ξεκινήσουμε τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων, πρέπει αρχικά να είμαστε σίγουροι ότι τα στοιχεία που ζητάμε είναι διαθέσιμα, ή ότι έχουν ζητηθεί στο παρελθόν από άλλους. Αν δεν υπάρχουν δημοσιοποιημένα κάπου, τότε ο πολίτης έχει δικαίωμα μέσα από έγγραφο αίτημά του να ζητήσει από τον αρμόδιο φορέα την παροχή των δεδομένων που τον ενδιαφέρουν. Είναι εύλογο κάτι τέτοιο να γίνει, δίχως να έχουν εξαντληθεί όλοι οι τρόποι ανεύρεσης στοιχείων, προκειμένου να κερδίσει χρόνο¹⁸.

Φυσικά, ο εκάστοτε ερευνητής πρέπει να διαθέτει και την απαραίτητη υπομονή, καθώς η γραφειοκρατία στο δημόσιο τομέα είναι μεγάλη και συνεπώς η καθυστέρηση ικανοποίησης του αιτήματός του είναι αναπόφευκτη. Παράλληλα, θα πρέπει να διαβάζονται οι κανόνες που επιβάλλει η κάθε υπηρεσία σχετικά με την υποβολή αιτημάτων και λήψη πληροφοριών, ώστε να αποφεύγονται οι τυχόν παρεξηγήσεις σε θέματα επιβολής αντιτίμου, μορφής δεδομένων (ψηφιακή ή χειρόγραφη) και τρόπου αποστολής.

Κάθε υπηρεσία είναι υποχρεωμένη να απαντήσει εγγράφως μέσα σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Στην Ελλάδα το διάστημα αυτό είναι 60 ημέρες.

1.8.2 Προεπεξεργασία Δεδομένων

Το δεύτερο στάδιο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς πραγματοποιείται ένας «καθαρισμός» δεδομένων, έτσι ώστε να παραμείνουν οι απαραίτητες πληροφορίες που μέσα από την επεξεργασία τους στο επόμενο βήμα, θα μας οδηγήσουν σε σωστά και τεκμηριωμένα συμπεράσματα. Με την προεπεξεργασία, εντοπίζουμε τα ελλιπή στοιχεία, αυτά που παρουσιάζουν προβλήματα και αυτά που είναι εσφαλμένα, με σκοπό είτε να τα διορθώσουμε, είτε να τα αφαιρέσουμε από τη διαδικασία. Αυτό

¹⁸ Jonathan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

αποτελεί ίσως και το 60% του φόρτου εργασίας που πρέπει να κάνουμε, προκειμένου να έχουμε ποιοτικά δεδομένα προς ανάλυση¹⁹.

Η δημιουργία πινάκων συχνοτήτων από τιμές διαφόρων κατηγοριών, με μικρή απόκλιση στις τιμές μεταξύ τους, είναι μια πρώτη αξιόπιστη προσέγγιση. Με το excel η χρήση φίλτρου ή οι πίνακες pivot ανά μεταβλητή κατηγορίας, μπορεί να φέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα στον καθαρισμό των δεδομένων. Επίσης, το NitroPDF είναι χρήσιμο στην μετατροπή αρχείων PDF σε κείμενο και EXCEL.

Άλλα λογισμικά επεξεργασίας μεγάλων δεδομένων είναι η Access, το SPSS και η R για στατιστικές μελέτες, διάφορα είδη SQL, MySQL, PostgreSQL για βάσεις δεδομένων, Text TextMate, Vim και Sublime για τη σύνταξη κώδικα και ArcGIS - QGIS για GIS.

Σε περίπτωση που υπάρχουν ονόματα, προκειμένου να ξεχωρίσουμε τα άτομα που έχουν το ίδιο όνομα θα πρέπει να στραφούμε σε άλλες μεταβλητές όπως είναι η διεύθυνση, η ηλικία και άλλες τέτοιες παραμέτρους. Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να κάνουμε μια αντιστοιχία δεδομένων – κελιών. Το «Google Refine» είναι ένα εργαλείο που μπορεί να μας βοηθήσει να εκκαθαρίσουμε, να ομαδοποιήσουμε και να διαμορφώσουμε τα δεδομένα μας, έτσι ώστε να είναι έτοιμα προς επεξεργασία.

Επίσης σημαντικό είναι να βρούμε πληροφορίες που σχετίζονται με τα δεδομένα μας και που μπορούμε να τα εντάξουμε όλα μαζί έτσι ώστε να γίνει ευκολότερη η διαδικασία της οπτικοποίησης. Για παράδειγμα οι ταχυδρομικοί κώδικες μπορούν να φανούν εξαιρετικά χρήσιμοι κυρίως στη χαρτογράφηση δεδομένων²⁰

1.8.2.2 Γλώσσες προγραμματισμού

Πολλοί ερευνητές και δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν γλώσσες προγραμματισμού προκειμένου να δημιουργήσουν αλγόριθμους που θα τους

¹⁹ Βερύκιος Β., Καγλής Β., Σταυρόπουλος Η., (2015) Η επιστήμη των δεδομένων μέσα από τη γλώσσα R, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

²⁰ Paul Bradshaw (2015) Data Journalism Heist How to get in, get the data, and get the story out - and make sure nobody gets hurt, Leanpub

βοηθήσουν να δημιουργήσουν τις συνθήκες και τους κανόνες συντακτικούς αλλά και εννοιολογικούς, που θα πρέπει να διατρέχουν τα δεδομένα τους, έτσι ώστε να οδηγηθούν στα σωστά συμπεράσματα. Ιδιαίτερα διαδεδομένες και ισχυρές είναι η γλώσσα προγραμματισμού Python, αλλά και η R.

Η Python²¹ είναι μια γλώσσα ανοιχτού κώδικα η οποία δημιουργήθηκε το 1990 από τον Ολλανδό Guido van Rossum. Η χρήση της εστιάζει στην αναγνωσιμότητα του κώδικά της και στην ευκολία που τη διακρίνει, καθώς το συντακτικό της επιτρέπει στους προγραμματιστές να εκφράσουν έννοιες σε λιγότερες γραμμές κώδικα απ' ό,τι σε γλώσσες όπως η C++ ή η Java. Η Python, διαθέτει μια τεράστια βάση χρηστών λόγω της μεγάλης προσφερόμενης γκάμας plugins που βρίσκουν απήχηση σε πολλές χρήσεις.

Με τα εργαλεία Py2exe ή το Pyinstaller, ο κώδικας της Python μπορεί να «πακεταριστεί» σε αυτόνομα εκτελέσιμα προγράμματα για μερικά από τα πιο δημοφιλή λειτουργικά συστήματα, επιτρέποντας τη διανομή του βασισμένου σε Python λογισμικού για χρήση σε αυτά τα περιβάλλοντα, χωρίς να απαιτείται εγκατάσταση του διερμηνευτή της Python²².

Η ονομασία της προέρχεται από την ομάδα άγγλων κωμικών Μόντυ Πάιθον, ενώ τη διαχείρισή της έχει ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός Python Software Foundation.

Η γλώσσα R²³ χρησιμοποιείται για την ανάλυση δεδομένων με τη χρήση της στατιστικής. Πρόκειται για ένα εργαλείο απεικόνισης. Δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν την R για να αναλύσουν τεράστια σύνολα δεδομένων που το Excel αδυνατεί. Στην ουσία γίνεται λόγος για πίνακες που μπορεί να έχουν π.χ ένα εκατομμύριο σειρές.

Βασικό πλεονέκτημα της R είναι η διατήρηση και καταγραφή της διαδικασίας που συντελείται βήμα βήμα, από την ανάγνωση ενός αρχείου CSV μέχρι την

²¹ Gaddis Tony, (2015) "Ξεκινώντας με την Python" εκδόσεις Da Vinci, Αθήνα

²² <http://www.wikipedia.gr/wiki/Python>

²³ Thomas Rahlf, (New York 2017), "Data Visualisation with R, Springer International Publishing

παραγωγή διαγραμμάτων. Αν αλλάξουν τα δεδομένα στην πορεία της έρευνας ή προστεθούν νέα, τότε πολύ απλά και γρήγορα, με ένα κλικ μπορεί να ξαναδημιουργηθεί το διάγραμμα.

Παρόμοια μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η NumPy²⁴ και το Matplotlib²⁵, αν ο χρήστης είναι πολύ εξοικειωμένος με την Python, καθώς και τα δύο αυτά προγράμματα αποτελούν πακέτα της Python. Χρησιμοποιούνται στην ανάλυση και οπτικοποίηση δεδομένων, περιορισμένα όμως στο πλαίσιο μιας στατιστικής απεικόνισης. Τα προγράμματα αυτά, αδυνατούν να δημιουργήσουν διαδραστικά γραφήματα.

Για τη δημιουργία διαδραστικών χαρτών το MapBox²⁶ είναι ένα εργαλείο αρκετά διαδεδομένο και εύκολο να προσαρμοστεί στις ανάγκες του χρήστη. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα, μπορεί κανείς να διαμορφώσει το στυλ, τα χρώματα και γενικότερα να επιλέξει όποια μορφή χάρτη αρμόζει στο θέμα του μέσα από μια ευρεία γκάμα χαρτών που προσφέρει. Επίσης ισχυρό για την γεωγραφική κωδικοποίηση δεδομένων είναι το ArcMap της ESRI.

1.8.2.3 Hadoop

Το Hadoop²⁷ είναι ένα λογισμικό ανοιχτού κώδικα που υποστηρίζει κατανεμημένη επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων (petabytes) και παρέχει μια υλοποίηση του MapReduce. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που ανήκει στην εταιρεία Apache Software Foundation και είναι ιδιαίτερα δημοφιλές, για την επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων, από συμβατικό hardware.

Παρά το γεγονός ότι το Hadoop είναι γραμμένο σε Java, υπάρχει η δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί και σε γλώσσες προγραμματισμού. Συγκεκριμένα:

- **Java** με το cascading και το crunch
- **Clojure** με το cascalog

²⁴ www.numpy.org

²⁵ <https://matplotlib.org>

²⁶ <https://www.mapbox.com>

²⁷ Hadoop.apache.org

- **Scala** με το scrunch, scalding, scoobi,
- **Ruby** με το wukong, cascading
- **PHP** με το HadoopPHP
- **PYTHON** με το map reduce job, dumbo, hadoop, luigi
- **R** με το RHadoop²⁸

1.8.3 Μετασχηματισμός Δεδομένων

Ο μετασχηματισμός δεδομένων είναι η κύρια επεξεργασία των «καθαρών» πληροφοριών που έχουμε, υπό το πρίσμα ενός κοινού πλαισίου, μιας εφαρμογής που θα μας οδηγήσει στη σταδιακή απεικόνιση των χαρακτηριστικών του συνόλου δεδομένων που εισαγάγαμε, προσδιορισμένο ανάμεσα σε ένα συγκεκριμένο εύρος τιμών.

Σε αυτό το σημείο, η εξήγηση των προς χρήση κωδικών για συγκεκριμένες μεταβλητές, είναι πολύ σημαντική. Το φύλο για παράδειγμα, θα πρέπει να προσδιοριστεί ως «1=Αρσενικό» και «2=Θηλυκό», τα εγκλήματα με τον αριθμό του καταστατικού νομοθεσίας ανάλογα την κατηγορία που ανήκει, οι ασθένειες και τα συμπτώματα σε περιπτώσεις ιατρικής έρευνας πάλι με κωδικούς που θ' αντιστοιχούν σε διαγνώσεις και γενικότερα, εστιάζουμε σε οτιδήποτε μπορεί να περιγραφεί με ψηφία που θα απεικονίζουν και θα περιγράφουν μια κατάσταση.

Αναλύοντας τα δεδομένα, ουσιαστικά πραγματοποιείται μια μέτρηση ή οποία δεν γνωρίζουμε αρχικά αν το αποτέλεσμα της αντιστοιχεί σε πολύ ή λίγο. Γι' αυτό το λόγο η έρευνά μας θα πρέπει να περιλαμβάνει²⁹:

α) Αναλογίες : Ο περυσινός προϋπολογισμός του κράτους αντιστοιχεί στα δύο τρίτα του φετινού.

β) Εσωτερική σύγκριση: Δαπανήθηκαν περισσότερα χρήματα για γραφικές ύλες δημοσίων υπηρεσιών παρά για προγράμματα κοινωνικής βοήθειας.

²⁸ https://hadoop.apache.org/docs/r1.2.1/mapred_tutorial.html

²⁹ Jonothan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

γ) Εξωτερική σύγκριση: Τα έξοδα για τις γραφικές ύλες των δημοσίων υπηρεσιών, ήταν διπλάσια από την χρηματοδότηση που δέχθηκε από κράτη του εξωτερικού.

δ) Η σταδιακή αλλαγή στην πάροδο του χρόνου: Μια καταγραφή των δαπανών ανά έτος και την πορεία αυτών στο χρόνο.

ε) Γεωγραφικές, ιστορικές αναλύσεις

στ) Ανάλυση σχετικά με το μέγεθος του πληθυσμού που έχουμε στην κατοχή μας.

1.8.4 Εξόρυξη Δεδομένων

Μετά τον καθαρισμό και την αναδόμηση των δεδομένων προχωράμε στη διαμόρφωση και εισαγωγή ενός αλγόριθμου ο οποίος θα μας οδηγήσει στην εξόρυξη ενός νέου μοντέλου, μιας νέας κατάστασης και συμπεράσματος που προκύπτει από την επεξεργασία των δεδομένων. Πρόκειται για μια νέα κατηγοριοποίηση ή πρόβλεψη η οποία δίνει απάντηση στην τιμή μιας μεταβλητής, προσφέροντάς μας νέα άγνωστα δεδομένα³⁰. Σε αυτό το στάδιο εισερχόμαστε στην οπτικοποίηση των δεδομένων μας, προκειμένου να απεικονιστούν τα συμπεράσματα και τα νέα μας στοιχεία.

Κάθε μια οπτικοποίηση είναι ικανή να μας παρουσιάσει μια καινούρια εκδοχή και ερμηνεία των δεδομένων μας. Ορισμένες από αυτές μπορεί να τις είχαμε στις αρχικές υποθέσεις και προβληματισμούς μας, ενώ κάποιες άλλες ν' αποτελούν έκπληξη για μας, σε σχέση με αυτό που αναμέναμε ότι θα οδηγηθούμε.

Ένα άλλο σημείο το οποίο χρήζει ανάγκης προσοχής στην οπτικοποίηση είναι τα γραφήματα ή οι χάρτες που έχουμε επιλέξει προκειμένου ν' απεικονίσουν τα δεδομένα μας. Για να είναι ευανάγνωστοι και λειτουργικοί θα πρέπει να αποφεύγεται η αλλοίωση του γραφήματος από τον συνωστισμό των σημείων των δεδομένων³¹.

³⁰ Βερύκιος Β., Καγλής Β., Σταυρόπουλος Η., (2015) Η επιστήμη των δεδομένων μέσα από τη γλώσσα R, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

³¹ Manuel Lima, (2011) Visual Complexity Mapping Patterns of Information, Princeton Architectural Press New York

Αυτό αποτελεί και βασικό προαπαιτούμενο στην διαδικασία της οπτικοποίησης. Παράλληλα, πρέπει να διατηρείται μια οπτική ιεραρχία και μια ροή, που να μπορεί ο αναγνώστης να διακρίνει και να εστιάσει στο περιεχόμενο που απεικονίζει το γράφημα.

1.8.4.2 Οπτικοποίηση Δεδομένων

Με τον όρο οπτικοποίηση δεδομένων αναφερόμαστε στην αναπαράσταση στοιχείων και πληροφοριών μέσα από γραφήματα, διαδραστικούς πίνακες, infographics, τρισδιάστατες απεικονίσεις και άλλα πολυμεσικά εργαλεία. Βάση αυτών επιδεικνύεται η μέτρηση ποσοτήτων μέσω της συνδυασμένης χρήσης των σημείων, των γραμμών, του συστήματος συντεταγμένων, των αριθμών, των συμβόλων, των λέξεων της σκίασης και του χρώματος³².

Κάθε οπτικοποίηση πρέπει να διέπεται από τρεις βασικούς κανόνες, προκειμένου να διαμορφώνει μια ρεαλιστική εικόνα. Φυσικά υπάρχουν και άλλοι παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο απεικονίζονται τα δεδομένα, αλλά αυτοί είναι δευτερεύοντες. Τα κριτήρια αυτά διαμορφώνουν μια νοητή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην οπτικοποίηση των δεδομένων και στην απλή παραγωγή μιας εικόνας³³.

- Δεδομένα τα οποία δεν είναι εμφανή. Βασικός στόχος μιας απεικόνισης είναι η διεξαγωγή των συμπερασμάτων και πληροφοριών. Αυτό σημαίνει ότι τα δεδομένα προέρχονται από συνθήκες που είναι αφηρημένες ή τουλάχιστον όχι άμεσα ορατές. Αποστολή της οπτικοποίησης είναι η μετατροπή του αρχικά μη ορατού, σε ορατό.

- Η παραγωγή εικόνας. Είναι σαφές ότι η οπτικοποίηση παράγει εικόνα, ωστόσο η ορατότητα πρέπει να είναι το πρωταρχικό μέσο επικοινωνίας, άλλες μέθοδοι μπορούν να παράσχουν εναλλακτικές πληροφορίες. Αν η εικόνα είναι μόνο ένα μικρό μέρος της διαδικασίας, τότε αυτό δεν είναι οπτικοποίηση δεδομένων.

³² Joel Laumans, (2009) An Introduction to visualizing data

³³ Robert Kosara, (2008) What is Visualization? A Definition, <https://eagereyes.org/criticism/definition-of-visualization>

- Το αποτέλεσμα πρέπει να είναι ευανάγνωστο και σαφές προσδιορισμένο. Το πιο σημαντικό κριτήριο είναι ότι η μέθοδος της οπτικοποίησης, θα πρέπει να παρέχει στον αναγνώστη έναν εύκολο τρόπο για να πληροφορηθεί κάτι από τα δεδομένα. Κάθε μετατροπή δεδομένων σε εικόνα θ' αφήσουν έξω ένα μικρό ποσοστό αυτών που δεν θα έχει οπτικοποιηθεί, ωστόσο σίγουρα θα έχει μια σύνδεση με αυτά που απεικονίστηκαν και μπορούν πλέον να ερμηνευτούν. Η οπτικοποίηση πρέπει επίσης να είναι σαφής και προσδιορισμένη έτσι ώστε να μην συγχέεται με άλλα θέματα και στοιχεία που παραπέμπουν τον αναγνώστη σε λάθος συμπεράσματα.

Η οπτικοποίηση δεδομένων είναι μια τεχνική η οποία βρίσκει απήχηση στις επιστήμες, στον εκπαιδευτικό κλάδο, στον επιχειρηματικό αλλά και στον καλλιτεχνικό, με τη δημιουργία εξαιρετικών infographics, που απεικονίζουν θέματα της καθημερινότητας του πολίτη, της οικονομίας και της πολιτικής³⁴. Η μέθοδος αυτή, έχει τις ρίζες της πολλά χρόνια πριν, όπου επιστήμονες παρουσίαζαν τις αναλύσεις τους μέσα από απλά γραφήματα (άξονες, στήλες, πίτες), ωστόσο με την εξέλιξη της τεχνολογίας, η οπτικοποίηση έχει περάσει σ' ένα άλλο επίπεδο, πιο ευέλικτο, διαδραστικό και ταυτόχρονα εντυπωσιακό.

Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται πλέον τα δεδομένα, γεννάει πολλές φορές διασυνδέσεις και έννοιες που στο παρελθόν ήταν ασύλληπτο να τους αποδοθεί νόημα. Βάσει του θέματος για το οποίο κάνει λόγο η εκάστοτε έρευνα, οι οπτικοποιήσεις μπορούν να αποκαλύψουν σχέσεις μεταξύ δεδομένων και μεταβλητών, να συγκρίνουν αξίες και τιμές, να ανιχνεύουν την άνοδο ή την πτώση φαινομένων μέσα σε χρονικές περιόδους, να βλέπουν τα μέρη ενός συνόλου, να αναλύουν ένα κείμενο από τις λέξεις τους κ.τ.λ.

1.8.4.3 Γραφικές αναπαραστάσεις μέσα από εργαλεία οπτικοποίησης

Υπάρχουν οκτώ βασικές αρχές που στη δημιουργία γραφικών αναπαραστάσεων, είναι εξαιρετικά χρήσιμες και πρέπει να εφαρμόζονται προκειμένου να αποδώσουμε την καλύτερη απεικόνιση των δεδομένων μας.

³⁴ Joel Laumans, (2009) An Introduction to visualizing data

Ο καθορισμός της αρχικής ερώτησης. Πρωτίστως, θα πρέπει να είμαστε σίγουροι γιατί συλλέξαμε τα συγκεκριμένα δεδομένα και τι θέλουμε να μάθουμε από αυτά. Άρα πρέπει να αποφανηθούμε ποιο είναι το αρχικό μας ζήτημα. Όπως αναφέρει ο Ben Fry³⁵ (2008) στο βιβλίο³⁶ του Visualizing Data «το πιο σημαντικό μέρος στη διαδικασία είναι η κατανόηση των δεδομένων και ο προσδιορισμός της ερώτησης που θέλετε να απαντήσετε. Αντί να σκέφτεστε τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, σκεφτείτε για το πώς θα τα χρησιμοποιήσετε». Η αρχική ερώτηση λειτουργεί ως ένα μέτρο σύγκρισης και συνεχούς αξιολόγησης της έρευνας φιλτράροντας δε, το ουσιώδες από το περιττό. Είναι η νοητή γραμμή που δεν πρέπει να ξεφεύγει ο ερευνητής και να αποστασιοποιείται από αυτή³⁷. Το πιο γοητευτικό χαρακτηριστικό της απεικόνισης, είναι το γεγονός ότι η αρχική ερώτηση μπορεί να οδηγήσει τον ερευνητή σε πιο συναρπαστικά μονοπάτια.

Η σχετικότητα. Στο πλαίσιο της απεικόνισης, η σχετικότητα εφαρμόζεται τόσο στο σύνολο των δεδομένων (περιεχόμενο), όσο και στη μετέπειτα οπτικοποίηση (τεχνική μέθοδος). Η επεξεργασία των πιο σχετικών δεδομένων εξαρτάται από τον τρόπο επιλογής τους, για το λόγο αυτό θα πρέπει να είναι σαφές το που, πότε και πως θα χρησιμοποιηθούν.

Ενεργοποίηση της πολυπαραγοντικής ανάλυσης. Οι δεσμοί μεταξύ των στοιχείων στην απεικόνιση ενός δικτύου είναι εξαιρετικά πολύπλοκοι και λεπτομερές, γεγονός που η συμπερίληψη πρόσθετων πληροφοριών σε αυτό, του προσδίδει νέα μορφή και νέα «μονοπάτια» προς εξερεύνηση. Τα συμπληρωτικά στοιχεία αποδίδουν πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τη φύση των κόμβων και των αντίστοιχων δεσμών. Για παράδειγμα αν θέλουμε να απεικονίσουμε ένα δίκτυο ποταμών μιας χώρας, οι κόμβοι θα είναι οι τοποθεσίες, αλλά οι μεταβλητές του ως πρόσθετα δεδομένα, θα είναι η θερμοκρασία του νερού, τα επίπεδα ρύπανσης, οι παλίρροιες, η τρέχουσα ταχύτητα κ.τ.λ. Τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να

³⁵ <http://benfry.com/writing/>

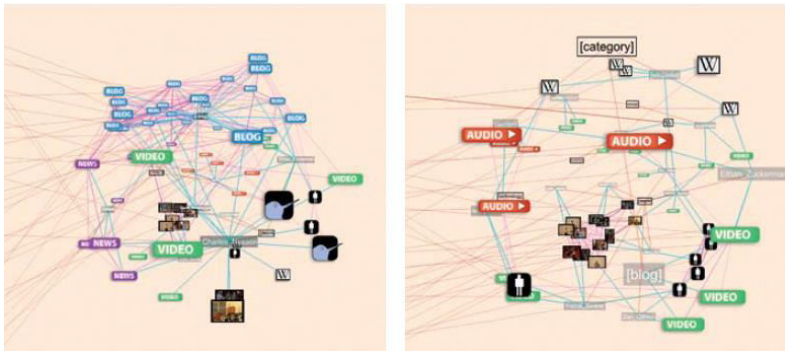
³⁶ Ben Fry, (December 2007), “Visualizing Data, exploring and explaining data with the processing environment”, O’ Reilly Media

³⁷ Manuel Lima, (2011) Visual Complexity Mapping Patterns of Information, Princeton Architectural Press New York

συμπεριληφθούν στην οπτικοποίηση προκειμένου να έχουμε μια πλήρη εικόνα των στοιχείων που θέλουμε να αποτυπώσουμε.

Ο χρόνος. Ο χρόνος αποτελεί μια από τις πιο δύσκολες μεταβλητές σε ένα χάρτη πολύπλοκου συστήματος. Παρ' όλα αυτά όμως είναι και μία από τις πιο πλούσιες, καθώς μπορεί να μας δείξει τη μεταβαλλόμενη τάση μιας συμπεριφοράς στο πέρασμα του χρόνου. Αν μελετήσουμε ένα κοινωνικό δίκτυο, θα παρατηρήσουμε ότι αυτό θα μας δώσει μια πληροφορία βασισμένη σε ένα στιγμιότυπο. Συνεπώς θα μας εμφανίσει μόνο μια πλευρά που σχετίζεται με την ερευνώμενη κοινότητα. Αν όμως επεξεργαστούμε και χαρτογραφήσουμε ορθά τον χρόνο ως μεταβλητή στο σύστημά μας, τότε αυτό θα μας δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα της μεταβαλλόμενης δυναμικής της κοινωνικής ομάδας που μελετάμε.

Εμπλουτισμός λεξιλογίου. Η αναπαράσταση ενός δικτύου αποτελείται από κόμβους (κορυφές) και συνδέσμους (ακμές). Για την καλύτερη οπτικοποίησή του θα πρέπει να πληρούνται όλες οι συνθήκες που σχετίζονται με τα οπτικά χαρακτηριστικά δηλ το χρώμα, το σχήμα, το μέγεθος, ο προσανατολισμός, η υφή, η μεταβλητή και η θέση. Εκτενή αναφορά σε αυτά κάνει ο Jacques Bertin στο βιβλίο του *Semiology of Graphics* (1984)³⁸.

Two frames of a dynamic visualization created for the tenth anniversary of Harvard University's Berkman Center for Internet & Society.

Αντί να απεικονίζονται ως κενά τετράγωνα ή κύκλοι, μπορούν να γίνουν περισσότερο

ελκυστικά και κατανοητά με την

κατάλληλη χρήση των χρωμάτων. Οι γράφοι μέσα από τη διαδραστικότητα που έχουν, παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για κάθε κόμβο που ο αναγνώστης θα επιλέξει να εστιάσει. Οι κόμβοι μπορούν να διαστέλλονται ή να συστέλλονται, να

³⁸ Manuel Lima, (2011) *Visual Complexity Mapping Patterns of Information*, Princeton Architectural Press New York

εμφανίζουν ή να εξαφανίζουν πληροφορίες, παρέχοντας έτσι μεγαλύτερη ευελιξία στη χρήση τους.

Ομαδοποίηση. Η έννοια της ομαδοποίησης είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς επιτρέπει στην καλύτερη αντίληψη από τον αναγνώστη της σχέσης μεταξύ των συμπλεγμάτων, των κόμβων και των συνδέσμων. Ο ρόλος της είναι να συνδυάσει αρκετές μονάδες πληροφοριών με κοινά γνωρίσματα, προκειμένου να μειώσει την πολυπλοκότητα του δικτύου και να βελτιώσει τη λειτουργία αυτού.

Η ομαδοποίηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από μια ποικιλία κριτηρίων όπως είναι: αλφαβητικά, χρονικά, γεωγραφικά κ.α ή να διαχωρίσει τα δεδομένα ανάλογα με τη μορφή τους δηλ σε εικόνες, βίντεο και κείμενο.

Η κλιμάκωση. Ένα από τα μεγαλύτερα λάθη που κάνουν οι ερευνητές στην οπτικοποίηση δικτύων είναι το γεγονός ότι πιστεύουν πως μια αναπαράσταση που λειτουργεί σε μία κλίμακα θα λειτουργεί εξίσου σωστά και σε μια μεγαλύτερη ή μικρότερη. Αυτό είναι μια λανθασμένη αντίληψη και θα πρέπει οι χρήστες να καθορίζουν αρχικά το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα εκτυλίσσεται η μελέτη τους. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να προσδιορίζουν σε ποιο πεδίο ανάλυσης αντιστοιχεί η δική τους, αν εντάσσεται σε αυτό της μάκρο – ανάλυσης, ή της σχεσιακής ή της μικρο – ανάλυσης.

Macro Analysis
(pattern)

Relationship Analysis
(connectivity)

Micro Analysis
(entities)

Διαχείριση περιπλοκότητας.

Είναι επιτακτική η ανάγκη να μπορεί ο αναγνώστης να περιηγηθεί στο δίκτυο, χωρίς να δυσανασχετεί και να δυσκολεύετε να

The three critical views of network visualization

αντιληφθεί τη λειτουργία του. Ο Ben Schneiderman στο βιβλίο του «The Eyes Have It: A Task by Data Type Taxonomy for Information Visualizations» (1996)³⁹, αναφέρει πως η καλύτερη τεχνική για να συλλάβει κανείς το νόημα και τις πληροφορίες που θέλει να δείξει ένας γράφος, είναι αρχικά να τον δούμε με μια πιο ευρεία οπτική γωνία ως σύνολο δηλαδή, μετά να εστιάσουμε και να φιλτράρουμε τα

³⁹ Ben Schneiderman (September 1996) «The Eyes Have It: A Task by Data Type Taxonomy for Information Visualizations», USA IEEE Computer Society Washington

σημεία που επιθυμούμε και τέλος να περάσουμε στα σχόλια και τις σημειώσεις που τον συνοδεύουν⁴⁰.

1.8.4.4 Μπροστά σε ένα «Χάος» πληροφοριών

Μόλις συλλέξουμε τα δεδομένα μας βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια πληθώρα ερωτήσεων που μπορεί να προκύπτουν από αυτά, αλλά και έναν μεγάλο αριθμό ιστοριών που ίσως αφηγούνται. Ορισμένα από αυτά είναι τα εξής:

1. Ποιος είναι στην κορυφή και ποιος στη βάση;
2. «Φαινόμενο καθρέφτης» - ή «το πρόσωπο που κρύβεται πίσω από τους αριθμούς»: τι λένε τα δεδομένα μας για τη χώρα που ζούμε, τη βιομηχανία ή το βιοτικό επίπεδο μιας περιοχής;
3. Μια ασυνήθιστη αλλαγή: τι άλλαξε στα δεδομένα από τον ένα χρόνο στον άλλο; ή από έναν τόπο σε έναν άλλο; Τι το προκάλεσε και γιατί;
4. Ο αρχικός ισχυρισμός καταρρίπτεται ή επιβεβαιώνεται;: Τα δεδομένα μπορούν να μας δείξουν αν μια συνθήκη ή κατάσταση που έχει ισχυριστεί ένας πολιτικός, ή ένας ειδικός πάνω σε συγκεκριμένο θέμα, είναι αληθή ή όχι,
5. Τάση: Ποια είναι η τάση σε μια συγκεκριμένη κατάσταση που έχει προκύψει;
6. Γεωγραφική ταξινόμηση: Με τη χρήση χαρτών μπορούν να απεικονιστούν συμπεριφορές που έχουν να κάνουν με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ανά περιοχή. Για παράδειγμα μπορεί να χαρτογραφηθεί η διαφορετικότητα των ανθρώπων ανά τον κόσμο, σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη θρησκεία, τα πολιτεύματα, την οικονομία κ.α.

⁴⁰ Manuel Lima, (2011) Visual Complexity Mapping Patterns of Information, Princeton Architectural Press New York

7. «Παραποιημένα στατιστικά»: είναι τα στοιχεία μας αξιόπιστα και πλήρης; Ή κάποιος προσπαθεί να μας παραπλανήσει και να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα που αυτός θέλει;

8. Τα θύματα, οι νικητές και οι ηττημένοι: ποια είναι η επίδραση των εν λόγω δεδομένων στην πραγματική ζωή; Ποιες είναι οι ανθρώπινες ιστορίες που πηγάζουν από τα δεδομένα μας;

9. Η αλληλεπίδραση των πραγμάτων: Μήπως παρατηρούμε ότι όταν αυξάνεται ένας παράγοντας, αυξάνεται ταυτόχρονα και ένας άλλος; Ή μήπως όταν αυξάνεται ο ένας μειώνεται ο άλλος; Ποια η σχέση μεταξύ τους;

10. «Δεν λειτουργεί»: Μήπως κάποιος στο παρελθόν υποσχέθηκε μια αλλαγή του τρόπου με τον οποίο έπρεπε να επιμεληθεί μια κατάσταση και τελικά δεν το έκανε⁴¹;

1.8.5 Ερμηνεία και Αξιολόγηση των δεδομένων

Το τελευταίο στάδιο είναι η εξαγωγή των συμπερασμάτων και η αφήγησή τους στο κοινό. Με το πέρας της οπτικοποίησης των δεδομένων, θα πρέπει να είμαστε σε θέση να απαντήσουμε και να αποδώσουμε με σαφήνεια τα συμπεράσματά μας στους αναγνώστες, προκειμένου να αντιληφθούν τι είναι αυτό που θέλουμε να τους παρουσιάσουμε. Έτσι θα πρέπει να αναρωτηθούμε⁴²:

- Τι μπορώ να δω σε αυτή την εικόνα; Είναι ότι περίμενα;
- Υπάρχουν ενδιαφέροντα πρότυπα;
- Τι σημαίνει αυτό στο πλαίσιο των δεδομένων;

Πάντα όταν ξεκινάμε να επεξεργαζόμαστε ένα σύνολο δεδομένων, διατηρούμε κάποιες προσδοκίες και παραδοχές για το τι πρόκειται να διεξαχθεί. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν και περιπτώσεις που μπορεί το τελικό αποτέλεσμα να μην έχει τίποτα ενδιαφέρον να μας δείξει, ακόμη και αν αυτά έχουν μια πολύ καλή εμφάνιση.

⁴¹ Paul Bradshaw (2015) Data Journalism Heist How to get in, get the data, and get the story out - and make sure nobody gets hurt, Leanpub

⁴² Jonothan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

Αυτός όμως, δεν είναι παράγοντας ο οποίος πρέπει να μας αποτρέψει από την ενασχόληση με τα big data.

1.9 Η επιστήμη των δεδομένων στην πολιτική

Θα μπορούσε η επιστήμη των δεδομένων ν' αποτελέσει ένα ισχυρό εργαλείο στα χέρια των πολιτικών για την πρόβλεψη της κοινής γνώμης και τη χρήση αυτής στην προεκλογική τους εκστρατεία; Η απάντηση είναι φυσικά θετική, καθώς με τη συλλογή πληροφοριών από τα social media υπάρχει η δυνατότητα να έχουμε μια ευκρινή εικόνα της συμπεριφοράς των πολιτών.

Η Αμερική πρωτοστατεί στην εφαρμογή της επιστήμης των δεδομένων σε προεκλογικές περιόδους, αρχής γενημένης από αυτές που αφορούσαν την Προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τις χρονιές 2012 και 2016. Το ερώτημα ωστόσο που γεννάται είναι σε ποιο βαθμό θα μπορούσε η ανάλυση των πληροφοριών, που συλλέχθηκαν κυρίως από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ν' αποτελούν και το κλειδί της επιτυχίας στις εκλογικές αναμετρήσεις, για κάθε υποψήφιο.

Οι τεχνικές που εφαρμόστηκαν κατά το παρελθόν, στην πολιτική επιστήμη, άνοιξαν έναν νέο δρόμο στον αφογκρασμό της κοινής γνώμης και τον επηρεασμό των αναποφάσιστων ψηφοφόρων. Αναμφισβήτητα είναι το μελλοντικά απαραίτητο εργαλείο σε κάθε προεκλογική καμπάνια πολιτικού.

Για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε η επιστήμη των Δεδομένων στην προεκλογική εκστρατεία του Μπάρακ Ομπάμα το 2012, με το κωδικό όνομα αποστολής Dreamcatcher⁴³ και επικεφαλής τον Rayid Ghani. Μια ομάδα επιστημόνων αποτελούμενη από Μαθηματικούς, Ειδικούς της Πληροφορικής, Data Scientists κ.τ.λ διαμόρφωσαν μια ηλεκτρονική πλατφόρμα γνωστή ως Narwhal, μέσα από την οποία μπορούσαν να παρακολουθούν κάθε πτυχή της εκστρατείας του.

Ανάμεσα στις δυνατότητες που είχαν με την πλατφόρμα αυτή, χρησιμοποιώντας ειδικά προγράμματα ανάλυσης δεδομένων μπορούσαν σε σχεδόν

⁴³ Sean Gallagher Built to win: Deep inside Obama's campaign tech, <http://arstechnica.com/information-technology/2012/11/built-to-win-deep-inside-obamas-campaign-tech/>

πραγματικό χρόνο να συλλέξουν και να επεξεργαστούν ότι είχε ειπωθεί στο διαδίκτυο σχετικά με τις δηλώσεις και αναφορές που έκανε ο Ομπάμα μπροστά στις κάμερες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε το φλέγον ζήτημα της κοινωνικής πρόνοιας και υγείας των πολιτών “Obamacare”. Βασικό ζητούμενο, ήταν η ανίχνευση των αντιδράσεων, της συμπεριφοράς αλλά και των συναισθημάτων που δημιουργούσαν οι τοποθετήσεις του Ομπάμα σε συγκεκριμένα θέματα της επικαιρότητας και της πολιτικής. Βάσει αυτού του μηχανισμού, η δημοτικότητα του θέματος και η αντίδραση των πολιτών σε αυτό, καθόριζε και την επόμενη αναφορά ή αποστασιοποίηση του από την επικείμενη ομιλία του⁴⁴.

Παράλληλα, η ηλεκτρονική πλατφόρμα, προσέφερε τη δυνατότητα μέσα από συγκεκριμένο Dashboard, την επικοινωνία και συνεργασία των εθελοντών και όσων εργάζονταν για την εκστρατεία, σαν ένα εικονικό γραφείο συντονισμού, υπεύθυνο για την καλύτερη οργάνωση και διεξαγωγή της καμπάνιας του Ομπάμα.

Εξίσου σημαντικό ρόλο στην πλατφόρμα Narwhal διαδραμάτισε η δημιουργία ενός διαδραστικού χάρτη των ΗΠΑ, όπου απεικονίζονταν η κινητικότητα των social media πάνω στα θέματα των εκλογών. Με αυτό τον τρόπο η ομάδα μπορούσε να προβλέψει τη «δύναμή» της ανά περιοχή, ενώ ταυτόχρονα μπορούσε να κατηγοριοποιήσει ανάλογα με τα κοινωνικο – γεωγραφικά στοιχεία τους ψηφοφόρους της. Αυτόματα κάτι τέτοιο αποκαλύπτει και τις ανάγκες της εκάστοτε περιοχής. Η εξόρυξη και μελέτη τέτοιων δεδομένων καθοδηγεί και αποκαλύπτει τις ομάδες (focus group) στις οποίες ο υποψήφιος πρέπει να εστιάσει την προσοχή του. Για παράδειγμα αν μια περιοχή έχει πολλούς αναποφασιστους, ο υποψήφιος μπορεί να μεταβεί εκεί και να μιλήσει για τα θέματα που απασχολούν την ομάδα αυτή, προκειμένου να τους επηρεάσει θετικά και να τους οδηγήσει στο να τον ψηφίσουν. Η ομάδα δε του Ομπάμα, σε τέτοιες περιπτώσεις, μέσα από τηλεφωνήματα και αποστολή φυλλαδίων με τις προεκλογικές του εξαγγελίες και τον κυβερνητικό του προγραμματισμό, στόχευε στον επηρεασμό της κοινής γνώμης έναντι του Ρόμνεϊ.

⁴⁴ Chris Pearson, Politics in the Age of Big Data, <https://www.xing.com/communities/posts/politics-in-the-age-of-big-data-1011173271>

Η προετοιμασία για τις εκλογές του Ομπάμα, ξεκινά ένα χρόνο πριν την ημέρα των εκλογών, όπου 100 Data Scientists εργάζονταν καθημερινά, αναλύοντας μεγάλο όγκο δεδομένων για να προωθήσουν την υποψηφιότητά του⁴⁵ ενώ τα χρήματα που ξόδεψε για τη διαφήμισή του στο διαδίκτυο, υπολογίζεται ότι ήταν διπλάσια εν συγκρίσει με αυτά του αντιπάλου του. Το δε συνολικό κόστος της καμπάνιας άγγιξε το 1,5 δις.

Τη στρατηγική του Ομπάμα, ακολούθησε και ο Ντόναλντ Τράμπ⁴⁶ με σκοπό να επικρατήσει στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ τον Νοέμβριο του 2016, έναντι της Χίλαρι Κλίντον, γεγονός που στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία για τον ίδιο. Παρά το γεγονός ότι ο Τράμπ δεν ασχολείται με την εξέλιξη της τεχνολογίας, ωστόσο εναπόθεσε την προεκλογική του καμπάνια στα «χέρια» επιστημόνων που ασχολούνται με την ανάλυση μεγάλων δεδομένων και την επιστήμη της πληροφορικής.

Πιο συγκεκριμένα, την εκστρατεία του ανέλαβε η εταιρεία Cambridge Analytica, της οποίας διευθυντής ήταν ο Alexander Nix, ενώ επικεφαλής και υπεύθυνος για την ανάλυση των δεδομένων, ήταν ο αναπληρωτής διευθυντής του Πανεπιστημίου του Cambridge, Michal Kosinski. Η εταιρεία προσανατολίστηκε στη δημιουργία ενός μοντέλου που παρείχε στην ομάδα πληροφορίες, σχετικές με την προσωπικότητα και τις προτιμήσεις του εκάστοτε ψηφοφόρου των ΗΠΑ. Αρχικά εστίασε στη συλλογή προσωπικών δεδομένων των πολιτών από οποιαδήποτε πηγή αυτό ήταν εφικτό. Για παράδειγμα, από κάρτες μέλους κέντρων διασκέδασης, τηλεφωνικούς καταλόγους, ιατρικά δεδομένα, απογραφικά στοιχεία, συνδρομές εφημερίδων και φυσικά από τα social media με κυρίαρχο το Facebook, σκιαγραφώντας έτσι το προφίλ των ψηφοφόρων.

Μέσα από την ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων που συνέλεξαν, άντλησαν πληροφορίες σχετικές με τις φιλοδοξίες των πολιτών, τις φοβίες τους αλλά

⁴⁵ Chris Pearson, Politics in the Age of Big Data, <https://www.xing.com/communities/posts/politics-in-the-age-of-big-data-1011173271>

⁴⁶ Stella Amaechi (January 2017) Trump vs. Clinton: How Big Data and scientists helped Trump win the election? <https://www.naij.com/1076973-trump-clinton-how-big-data-scientists-helped-trump-win-election.html>

και τις προσδοκίες στα ζητήματα της πολιτικής επικαιρότητας. Έτσι η εταιρεία Cambridge Analytica, επικεντρώθηκε στην ανάλυση της συμπεριφοράς των ψηφοφόρων, στην προσεκτική μελέτη των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή της, αλλά και στην στοχευμένη διαφήμιση και προώθηση της υποψηφιότητας του Ντόναλντ Τράμπ.

Βασικό ρόλο, διαδραμάτισαν επίσης και οι εθελοντές στην προεκλογική του εκστρατεία, όπου μετά από συζητήσεις με τους ψηφοφόρους, ανέβαζαν πληροφορίες με στοιχεία που είχαν αντληθεί από αυτές, σε ένα συγκεκριμένο application που είχε δημιουργήσει η εταιρεία, τον Ιούλιο του 2016. Εκεί οι εθελοντές κατέγραφαν τις προτιμήσεις των ψηφοφόρων, τους προβληματισμούς τους και τα αιτήματά τους, με σκοπό να διαμορφωθεί και να εστιαστεί ο πολιτικός λόγος του Τράμπ στα ζητήματα αυτά.

Η επεξεργασία των δεδομένων, από την Cambridge Analytica, οδήγησε στην σκιαγράφηση 32 διαφορετικών τύπων ψηφοφόρων, κατανεμημένων σε μόλις 17 πολιτείες οι οποίοι ήταν 100% υποστηρικτές του Τράμπ. Για να κερδίσει ωστόσο τις εκλογές, έπρεπε να αυξήσει τον αριθμό των ψηφοφόρων που προέρχονταν από μη αστικά κέντρα, να περιορίσει την εκλογική δραστηριότητα των Αφροαμερικανών και να λάβει το 80% των ψήφων των χρηστών του Facebook.

1.10 Η προέκταση της πολιτικής επιστήμης με την οπτικοποίηση μεγάλων δεδομένων

Οι πολιτικοί επιστήμονες στοχεύουν στην κατανόηση και ανάδειξη ποιας ενέργειας στην πολιτική ζωή μιας χώρας, προκάλεσε συγκεκριμένη αντίδραση – συμπεριφορά - φαινόμενο. Με αυτό τον τρόπο αποσκοπούν στην εξήγηση διάφορων πολιτικών φαινομένων. Στην επιστήμη των Δεδομένων, η ανάλυση συμπεριφορών είναι πλέον κάτι σχετικά ευκολότερο και λιγότερο χρονοβόρο. Επίσης, μέσα από αυτήν αποκαλύπτονται πράγματα που δεν θα μπορούσαμε να αντιληφθούμε άμεσα. Η ανάλυση κειμένου, αριθμών, συναισθημάτων και διαμόρφωσης στάσεων, οπτικοποιούνται εύκολα, δίνοντας στους ειδικούς τη δυνατότητα να αφουγκραστούν όσα «λένε» τα δεδομένα τους.

Υπάρχουν όμως και κάποιοι παράγοντες που πρέπει να λαμβάνει ο ερευνητής υπόψιν του, όταν επεξεργάζεται δεδομένα προκειμένου να μελετήσει τόσο κοινωνικά, όσο και πολιτικά φαινόμενα.

1. Αρχικά, θα πρέπει να έχει καθορίσει με σαφήνεια, τι θέλει ν' αποδείξει και να ερμηνεύσει. Ο σωστός αρχικός διαχωρισμός των μεταβλητών του σε εξαρτώμενες και μη, είναι το βασικό σημείο, που θα τον οδηγήσει στα σωστά συμπεράσματα.

2. Η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται, είναι μόνο ένα βήμα στην ανάλυση. Αυτό από μόνο του κάποιες φορές μπορεί να είναι παραπλανητικό, για το λόγο αυτό θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψιν και παρεμφερείς παραμέτρους, που δεν είναι τόσο ορατές.

3. Στο τέλος, η εξαγωγή των συμπερασμάτων θα πρέπει να έχει πραγματοποιηθεί μέσα σ' ένα αυστηρά καθορισμένο πλαίσιο προκειμένου να αποφευχθούν οι παρερμηνείες. Πρέπει λοιπόν να γνωρίζει ο μελετητής πώς να τα «διαβάξει»⁴⁷.

Καθαρίζοντας και κατανοώντας καλά τα αρχικά δεδομένα, ελαχιστοποιούνται τα περιθώρια λάθους. Έτσι, στην ανάλυση Δεδομένων, οι νικητές και οι χαμένοι στην πολιτική, δεν καθορίζονται από μια υποκειμενική αξιολόγηση των μεθόδων ή των υφιστάμενων θεωριών, αλλά με βάση το ποιος παίρνει στατιστικά την υψηλότερη τιμή και ποιος τη χαμηλότερη. Πρόκειται ουσιαστικά για Μαθηματική ακρίβεια.

1.11 Η τριγωνική σχέση πολιτικών, δεδομένων και λαού

Η επιστήμη των δεδομένων αναπτύχθηκε κυρίως τα τελευταία 6 χρόνια. Αυτό διότι στο παρελθόν η τεχνολογία δεν ήταν επαρκής για κάτι τέτοιο, ενώ παράλληλα δεν υπήρχε το εξειδικευμένο προσωπικό που θα μπορούσε μέσω της ανάλυσης αυτής, να καταφέρει να παράσχει χρήσιμες πληροφορίες, για τη διεξαγωγή τόσο πολιτικών συμπερασμάτων, όσο και πληροφοριών χρήσιμων για προεκλογικές καμπάνιες, σαν αυτή του Ομπάμα.

Είναι αυτονόητο ότι οι πολιτικοί, διαμορφώνουν την προεκλογική τους εκστρατεία σύμφωνα με πληροφορίες που αντλούν από το λαό στον οποίο

⁴⁷ Edward R. Tufte, (1969) Improving Data Analysis in Political Science *World Politics* Vol. 21, No. 4

απευθύνονται. Πολλές φορές, διαμεσολαβητής αυτής της επικοινωνίας είναι οι ομάδες δρώντων, δηλαδή οι υποστηρικτές τους, που τους βοηθάνε ενεργά, εθελοντικά ή μη, μεταφέροντας τα μηνύματα από τη βάση του εκλογικού τους κοινού. Με τη χρήση των δεδομένων, υπάρχει μια πιο άμεση και διαδραστική επικοινωνία. Σχεδόν όλοι πλέον οι πολιτικοί, διατηρούν ηλεκτρονικές πλατφόρμες και μπορούν να συλλέγουν με αυτό τον τρόπο χρήσιμα στοιχεία για την προβολή και επικράτηση της υποψηφιότητάς τους.

Με τη συλλογή πληροφοριών, δημιουργούν μοντέλα πρόβλεψης προκειμένου να διαμορφώσουν στρατηγικές και ομάδες εστίασης. Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε τρία μοντέλα πρόβλεψης⁴⁸:

- Συμπεριφοράς: Μελετώντας συμπεριφορές που έχουν αναπτυχθεί κατά το παρελθόν και λαμβάνοντας υπόψιν τα δημογραφικά δεδομένα κάθε περιοχής, οι αναλυτές μπορούν να προβλέψουν τη μελλοντική συμπεριφορά ενός ψηφοφόρου.
- Υποστήριξης υποψηφιοτήτων: Προβλέπουν τις πολιτικές προτιμήσεις των πολιτών μιας περιοχής. Το ιδανικό σε μια τέτοια μελέτη, θα ήταν ο ερευνητής να επικοινωνήσει με όλους τους κατοίκους μιας περιοχής και να τους ρωτήσει ποιον υποψήφιο θα διάλεξαν, κάτι που όμως είναι αδύνατο και οι υπολογισμοί γίνονται με στατιστικές πιθανότητες. Με τη χρήση των τεχνικών ανάλυσης μεγάλων δεδομένων όμως, η συλλογή πληροφοριών πραγματοποιείται σε ελάχιστο χρόνο, ενώ το δείγμα που αντλείται από την εξόρυξη (Data Mining) είναι τόσο αντιπροσωπευτικό, δεδομένου ότι μειώνει τα περιθώρια λάθους σε τέτοιο βαθμό, όπου μπορεί ακόμη και να τα μηδενίσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης είναι η συλλογή πληροφοριών από τα social media, μέσω το οποίο χρησιμοποιούν μεγάλο ποσοστό των ψηφοφόρων.
- Ανταπόκριση – αποδοχή: Η στρατηγική που ακολουθεί κάθε πολιτικός, πηγάζει από την αντίστοιχη ανταπόκριση και αποδοχή των όσων υποστηρίζει. Βάσει αυτού, καθορίζονται και οι μελλοντικές του δραστηριότητες ή μη, ανάλογα αν οι ψηφοφόροι στους οποίους απευθύνεται, ανταποκρίνονται θετικά, στην επιρροή που τους ασκεί.

⁴⁸ Nickerson, D., & Rogers, T. (2014). Political Campaigns and Big Data. Journal of Economic Perspectives, Harvard University

Με τη καταγραφή αυτών των μετρήσεων αποκαλύπτονται στοιχεία που αφορούν τις προτιμήσεις των πολιτών, παράγοντας εξαιρετικά χρήσιμος για τη διεξαγωγή μιας καμπάνιας. Πλέον, οι οργανισμοί που θα ασχολούνται με την ανάλυση των δεδομένων, θα μπορούν να χαρτογραφούν τον πολιτικό της προτίμησης ομάδας ψηφοφόρων, ανάλογα με τα δημογραφικά και κοινωνικά τους χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, θα μπορούν να προβλέπουν ποιοι ψηφοφόροι προτιμούν υποψήφιο με δυναμική και επαναστατική προσωπικότητα και ποιοι επιλέγουν αυτόν που διατηρεί χαμηλό προφίλ στις δημόσιες εμφανίσεις του.

1.12 Η εφαρμογή της ανάλυσης μεγάλων δεδομένων στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς

Στην παρούσα εργασία, η ανάλυση μεγάλων δεδομένων θα εφαρμοσθεί στην πολιτική επιστήμη και συγκεκριμένα στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς στα χρόνια της κρίσης 2007 έως 2015. Από τη συλλογή και επεξεργασία των εκλογικών αποτελεσμάτων ανά τμήμα, στις έξι εκλογικές αναμετρήσεις που έλαβαν μέρος το διάστημα αυτό, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε και να εξάγουμε συμπεράσματα που σχετίζονται με τους παράγοντες που επηρέασαν την εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων σε μια εποχή πολιτικής αστάθειας και αποστροφής των πολιτών από τους πολιτικούς.

Η Επιστήμη των Δεδομένων στον τομέα αυτό, δύναται να εξηγήσει περίπλοκες καταστάσεις, κοινωνικές ανακατατάξεις και αναβρασμούς, να αποκαλύψει λανθασμένες αντιλήψεις που μπορεί να προέρχονται από πολιτικές συζητήσεις και να διαμορφώσει μια νέα οπτική γωνία στην παρουσίαση των πραγμάτων. Με τη χρήση των εκλογικών αποτελεσμάτων των ετών 2007-2015 θα δώσουμε μορφή και εικόνα στην εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων, προσδιορίζοντας έτσι τις αιτίες που οδήγησαν στην τελική τους επιλογή. Ταυτόχρονα, θα διατυπώσουμε τις αλλαγές που υπέστη η ψήφος στο διάστημα αυτό, ενώ παράλληλα θα παρουσιάσουμε τη σταδιακή μετάβαση σε μια νέα πολιτική εποχή για τη χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Εκλογική κοινωνιολογία

2.1 Η Θεωρία των Critical Elections και η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα

Με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, οι κοινωνικές αναταράξεις δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους. Το φαινόμενο «Vox Populi⁴⁹», απεικόνισε τη μεταβολή της κοινής γνώμης αναδιαμορφωμένη μέσα σε ένα πλαίσιο σειράς γεγονότων τα οποία βοήθησαν σαν «σπίθα» το ξέσπασμα μεγάλων ταξικών αντιδράσεων, ενάντια στην εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε. Βασική αιτία άνθισής του, ήταν τόσο οι εισοδηματικές ανισότητες, όσο και η εξαφάνιση της μεσαίας τάξης σε μια εποχή πολιτικής και κοινωνικής κρίσης, με συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, κυβερνητικές ανατροπές και μαζικές διαδηλώσεις. Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Συνομοσπονδίας Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας, για την κατάσταση της οικονομίας και τις επιπτώσεις της ελληνικής κρίσης στη χώρα, οι οποίες ευνόησαν τη συρρίκνωση των μεσαίων στρωμάτων, διακρίνονται τρεις βασικοί άξονες επηρεασμένοι σημαντικά από την κρίση κυρίως το διάστημα 2009- 2015⁵⁰.

Ο πρώτος άξονας αναφέρεται στις οικονομικές συνέπειες, όπου από το 2009 το ΑΕΠ έχει υποχωρήσει σωρευτικά κατά 25,8% και έχουν χαθεί περίπου 1.000.000 θέσεις απασχόλησης, με την ανεργία να διαμορφώνεται στο υψηλότερο επίπεδο εντός της Ε.Ε. (26,1% το Δ' τρίμηνο του 2014). Οι αποπληθωριστικές πιέσεις εξακολουθούν να αποθαρρύνουν τους επενδυτές στην επιχειρηματικότητα, ενώ η επιβολή μεγάλων φορολογικών μέτρων παράλληλα με τη πτώση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών και γενικότερα τη συρρίκνωση του εισοδήματός τους, οδήγησε στην μείωση των αποταμιεύσεων κατά 36,9% από το 2009.

Χαρακτηριστικό της μεγάλης ύφεσης στην Ελλάδα, είναι το γεγονός ότι στο διάστημα της κρίσης 250.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις έβαλαν λουκέτο. Την ίδια

49 Εφημερίδα Βήμα, άρθρο Το γεωπολιτικό σκηνικό στο επίκεντρο των αγορών, <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=767391>

50 Taxheaven.gr «Περίπου 250.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις έκλεισαν κατά τη διάρκεια της κρίσης» 23.04.2015 <https://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/23262>

περίοδο, η Ακαθάριστη Αξία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σημείωσε κάμψη κατά 38,2%, ενώ ο κλάδος του εμπορίου, από το 2009 κατέγραψε μεγάλη πτώση του κύκλου εργασιών (λιανικό -26,2%, χονδρικό -37,1% και αυτοκίνητα -61,9%).

Ο δεύτερος άξονας, αναφέρεται στον επηρεασμό της κοινωνικής συνοχής. Η ραγδαία επιδείνωση των οικονομικών δεδομένων επέφερε ολέθριες αλλαγές στις κοινωνικές δομές. Οι τεράστιες πιέσεις που δέχτηκε η αστική τάξη που αποτελεί το δυναμικό στρώμα διατήρησης της απασχόλησης, από την υψηλή φορολογία και τη μείωση της αγοραστικής δύναμης, οδήγησαν με μαθηματική ακρίβεια στο κλείσιμο των καταστημάτων, την ερήμωση των εμπορικών δρόμων και την αύξηση των ψυχολογικών παθήσεων (κατάθλιψη, κρίσεις πανικού, ακόμη και αυτοκτονίες).

Τέλος, ο τρίτος άξονας σχετίζεται με ζητήματα πολιτικο-θεσμικής υφής. Ο κοινωνικός διάλογος, η ανταλλαγή απόψεων και η ανάπτυξη μιας αλληλένδετης επικοινωνίας πολιτών και πολιτικών, προκειμένου ν' αναδειχθούν και να επεξεργαστούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία, είναι συνιστώσες απαραίτητες στην οικονομική ζωή μιας χώρας. Ο σχεδιασμός ενός πλαισίου εφαρμογών αναπτυξιακής στρατηγικής, θα πρέπει να είναι ο πρωταρχικός στόχος και βάσει αυτού θα πρέπει να πορεύονται τόσο οι πολίτες, όσο και οι πολιτικοί. Η έλλειψη όμως αυτή, της αλληλένδετης επικοινωνίας «κόστισε» την μη ανάδειξη προβλημάτων που συνεχώς διογκώνονταν και έπαιρναν τεράστιες διαστάσεις, επιζήμιες για την κοινωνία.

Συνέπειες των μεγάλων τριγμών που υπέστησαν οι ανωτέρω άξονες, αποτέλεσαν το άνοιγμα της ψαλίδας των εισοδηματικών ανισοτήτων, η εξάπλωση μαζικών διαδηλώσεων και οι διαρκείς αναταράξεις της κοινωνίας, αντιτιθέμενη με αυτό τον τρόπο στα σκληρά μέτρα λιτότητας. Οι αντιδράσεις και ο θυμός αυτός, εκφράστηκαν μέσα από την άνοδο των αντισυστημικών κομμάτων, αυτών δηλαδή, που είναι απέναντι από το πολιτικό και κοινωνικό σύστημα, ή ενάντια στο «κατεστημένο» ή του εθνολαϊκισμού, όπως για παράδειγμα η Χρυσή Αυγή, οι Οικολόγοι Πράσινοι, το ΚΚΕ και η ΛΑΕ. Το μέγεθος της εναντίωσης στο παλαιό πολιτικό πεδίο, γίνεται αντιληπτό από το ποσοστό που πήρε το κόμμα του Νίκου Μιχαολιάκου στις εκλογές του 2015, όταν κατάφερε να διατηρήσει τις 400 χιλιάδες

ψήφους που είχε συγκεντρώσει στις διπλές εκλογές του 2012, παρά τις συνθήκες που επικρατούσαν στο κόμμα του (φυλάκιση των περισσότερων προβεβλημένων στελεχών της, πλήρης σχεδόν αποκλεισμός της από τα ΜΜΕ, αμφίπλευρη εκλογική πίεση τόσο από την ΝΔ όσο και από τον ΣΥΡΙΖΑ).

Όλοι αυτοί οι παράγοντες και η επικρατούσα πολιτική αστάθεια οδήγησαν τη χώρα σε μια περίοδο απορρύθμισης/αποευθυγράμμισης (dealignment) και επαναρρύθμισης /επαναευθυγράμμισης (realignment), επονομαζόμενη ως περίοδος «Κρίσιμων Εκλογών - Critical Elections».⁵¹

Οι εκλογικές αναμετρήσεις από το 2012 και μετά, ανήκουν στην κατηγορία όσων αποδομούν/αναδομούν το κληρονομημένο εκλογικό και κομματικό τοπίο⁵². Κρίσιμες χαρακτηρίζονται οι εκλογές που «εγκαινιάζουν» μια πορεία μεγάλης απορρύθμισης (συχνά ονομάζονται εκλογές ρήξης), όπως κρίσιμες είναι και οι εκλογές που «ολοκληρώνουν» αυτή τη πορεία, δημιουργώντας μια νέα σταθερή εκλογική ισορροπία (επαν-ευθυγράμμιση).

Η έννοια των critical election και οι συναφείς έννοιες της απορρύθμισης/αποευθυγράμμισης (dealignment) και επαναρρύθμισης /επαναευθυγράμμισης (realignment) επιτρέπουν να κατανοήσουμε: α) έναν αριθμό εκλογών (οπωσδήποτε περισσότερες από μία), στη συγκεκριμένη περίπτωση τέσσερις (δύο εκλογές του 2012 και δύο του 2015) β) έναν αριθμό κομμάτων (οπωσδήποτε περισσότερα από ένα), από πέντε κόμματα στη Βουλή το 2007 σε οκτώ το 2015 και γ) έναν αριθμό διακυβευμάτων (οπωσδήποτε περισσότερα από ένα). Έτσι συνήθως το κόμμα που ωφελείται από αυτή τη διαδικασία της απορρύθμισης / επαναρρύθμισης διευρύνει συστηματικά την επιρροή του και κερδίζει μια σειρά εκλογικών αναμετρήσεων, κάτι που πραγματικά συνέβη στην Ελλάδα με το ΣΥΡΙΖΑ: Ο λόγος για τις εκλογές σταθμούς που σημάδεψαν αυτή την περίοδο απορρύθμισης του πολιτικού συστήματος, βουλευτικές εκλογές 2012, ευρωεκλογές 2014, βουλευτικές εκλογές Ιανουαρίου 2015, δημοψήφισμα Ιουλίου 2015 και βουλευτικές εκλογές Σεπτεμβρίου 2015.

51 Norman Schofield, Gary Miller and Andrew Martin "Critical Elections and Political Realignment in the USA: 1860–2000", Washington University

52 Μοσχονάς Γ., «Οι εκλογές του Μαΐου 2012: η ρήξη, οι τάσεις, ο ΣΥΡΙΖΑ», Σύγχρονα Θέματα 116 (2012), σ. 6-7

Οι εκλογές απορρύθμισης έχουν παράδοξα που σχετίζονται με επωφελούμενους από την κατάσταση υποψηφίους. Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι εκλογές που ταυτίζονται με τη θεωρία αυτή, είναι του Σεπτεμβρίου 2015. Παρά τις άσχημες συγκυρίες της οικονομικής κατάστασης με τα capital control στις τράπεζες, τον κίνδυνο χρεοκοπίας να κρέμεται σαν δαμόκλειος σπάθη πάνω από τη χώρα, το δημοψήφισμα, την υπογραφή του τρίτου μνημονίου και τους εσωκομματικούς τριγμούς του ΣΥΡΙΖΑ με την παράλληλη αποχώρηση στελεχών του (Παναγιώτης Λαφαζάνης, Ζωή Κωνσταντοπούλου και η δημιουργία των ΛΑΕ), ο Αλέξης Τσίπρας κατάφερε να κρατήσει τη πρώτη θέση και να σχηματίσει για άλλη μια φορά κυβέρνηση μαζί με το κόμμα του Παναγιώτη Καμμένου.

Η περίπτωση αυτή δείχνει ξεκάθαρα την ανάγκη του κόσμου να ξεφύγει από παλαιές κομματικές επιλογές έστω και αν ξέρει, ότι και η νέα, δεν ήταν αυτή που αρχικά προσδοκούσε. Ουσιαστικά πρόκειται για μια ψήφο ανοχής στο κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ και εν μέρει μια μικρή ψήφο ελπίδας για δεύτερη φορά προσμένοντας την καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσής τους.

2.2 Τεχνικές ανάλυσης εκλογικής συμπεριφοράς και ο νέος τύπος ψηφοφόρου

Στην Ελλάδα η εκλογική συμπεριφορά, έχει διαφοροποιηθεί πάρα πολύ σε σχέση με παλαιότερα έτη. Ενώ στο παρελθόν οι πολιτικές προτιμήσεις και στάσεις των εκλογέων παρουσίαζαν κάποιου είδους συνέπεια και σταθερότητα, σήμερα διανύουμε μια περίοδο μη προβλέψιμης συμπεριφοράς και αντίδρασης. Το αίσθημα της ανασφάλειας, η πολιτική αστάθεια και η ρευστότητα στην οικονομική ζωή της χώρας, σε συνδυασμό με τα σκληρά μέτρα που επιβλήθηκαν, κατέστησαν αναγκαία την ύπαρξη νέων μεθόδων ανάλυσης για την επεξήγηση της καινούργιας πραγματικότητας που διαμορφώθηκε.

Μέσα από αυτές τις τεχνικές και προσδιορίζοντας μεταβλητές που καθορίζουν την επιλογή ψήφου, όπως η διάκριση Δεξιάς / Αριστεράς, η κοινωνική τάξη, το μορφωτικό επίπεδο, αλλά και παράγοντες που σχετίζονται με τη δυναμική των

κομμάτων ταξινομημένη γεωγραφικά και την αναμενόμενη αποχή, μπορούμε να έχουμε μια σαφή εικόνα της πολιτικής κατάστασης της χώρας.

Στην Ελλάδα, τα χρόνια της κρίσης παρατηρήσαμε την άνοδο των ποσοστών αποχής «υπόθεση απάθειας», και τη στροφή των ψηφοφόρων σε αντισυστημικά κόμματα όπως η Χρυσή Αυγή, Οικολόγοι Πράσινοι κ.α, «υπόθεση της κινητοποίησης ή ριζοσπαστικοποίησης». Επίσης, είδαμε και την «πελατειακή υπόθεση⁵³», όπου οι ψηφοφόροι εναποθέτουν τις ελπίδες τους σε πολιτικά πρόσωπα, για προσωπικό όφελος, όχι όμως στο βαθμό που ήταν παλαιότερα, δεδομένου ότι οι πολιτικοί λόγω της οικονομικής κρίσης και της εκτίναξης της ανεργίας, δε δύναται να «εξυπηρετήσουν» πλέον μεγάλο μέρος των ψηφοφόρων τους.

Αποδυναμωμένη το διάστημα αυτό, είναι και η κομματική ταύτιση των πολιτών, καθώς με τη χώρα να βρίσκεται σε βαθιά ύφεση, ενταγμένη στα μνημόνια, το 2012 καταγράφονται οι πρώτες «εκλογές παρεκτροπής», όπου η πολιτική επιλογή είναι διαφορετική από αυτή της κομματικής ταύτισης. Η κορύφωση της απρόβλεπτης συμπεριφοράς του εκλογικού σώματος, έρχεται με τις εκλογές του 2015, «εκλογές αποστοίχισης», όπου το εκλογικό σώμα στρέφεται σε νέα κόμματα μετά από την ανατροπή παλαιών συνδυασμών⁵⁴.

Παρ' όλα αυτά και θέλοντας να σκιαγραφήσουμε το προφίλ του σημερινού ψηφοφόρου, παρατηρούμε ότι αυτός εντάσσεται σε ένα πλαίσιο ενεργού, ορθολογικού και αυτόνομου όντος, δεδομένου ότι το μορφωτικό επίπεδο των πολιτών αυξάνεται διαρκώς. Η ικανότητα να διακρίνει τις διαφορές μεταξύ των υποψηφίων και να επιλέγει το κόμμα με το οποίο ταυτίζονται οι απόψεις του, είναι στοιχείο που μπορεί ν' αποκομίσει κανείς μέσα από την καλλιέργεια του πνεύματός του και τη διεύρυνση των οριζόντων του.

Παράμετροι όπως το θρήσκευμα και η κοινωνική τάξη, εξακολουθούν να δομούν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, αλλά η δεινή οικονομική κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα, ο αναβρασμός που υπάρχει στο εσωτερικό της και η πολιτική

⁵³ Βερναρδάκης, Χ. «Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Εκλογικής Συμπεριφοράς και Μέθοδοι Διερεύνησης της στην Εκλογική Έρευνα», στο <http://www.vernardakis.gr/article.php?id=245>

⁵⁴ Βερναρδάκης, Χ. «Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Εκλογικής Συμπεριφοράς και Μέθοδοι Διερεύνησης της στην Εκλογική Έρευνα», στο <http://www.vernardakis.gr/article.php?id=245>

αστάθεια, δεν τις καθιστούν ικανές ώστε να είναι οι μόνες που διαμορφώνουν μια συγκεκριμένη επιλογή.

Βάσει των παραπάνω, βλέπουμε ότι περνάμε σε μια εποχή όπου το επίπεδο μόρφωσης και η θεωρία των «μετα – υλιστικών αξιών⁵⁵» που ανέπτυξε ο Inglehart (1971), τίθενται πλέον περισσότερο σε εφαρμογή. Ο νέος τύπος εκλογέα είναι αυτός με την ελευθερία έκφρασης, ορθολογικής λήψης αποφάσεων, με υψηλότερο πολιτισμικό επίπεδο και λιγότερο εξαρτώμενος από τα κόμματα.

Σύμφωνα με τον Inglehart, η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, επιφέρει ταυτόχρονα και πολιτισμικές αλλαγές. Έτσι οι οικονομικά αναπτυγμένες μεταβιομηχανικές κοινωνίες θα μετακινούνται από το υλιστικό ενδιαφέρον για την επιβίωση και την οικονομική ασφάλεια, σε μετα-υλιστικές αξίες, όπως η ατομική ελευθερία, η αυτοέκφραση και η ποιότητα ζωής.

2.3 Ο κοινωνικός αναβρασμός και η ψήφος «τιμωρίας»

Οι πολιτικές λιτότητας και οι κατ' επείγουσες προς ψήφιση δανειακές συμβάσεις, επέφεραν την απαξίωση των Βουλευτών από τους πολίτες, σε βαθμό όπου μερικές φορές αδυνατούσαν ακόμη και να εμφανισθούν σε δημόσιο χώρο, χωρίς να αποδοκιμασθούν ή να κινδυνεύσει η σωματική τους ακεραιότητα. Συνέπεια του κοινωνικού αναβρασμού και της ρευστής πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα, αποτέλεσε η άνοδος της ψήφου «τιμωρίας» με αποδέκτες τα δύο μεγάλα κόμματα ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Με σημείο αφετηρίας τις εκλογές της 6^{ης} Μαΐου του 2012, η κυριαρχία των δύο αυτών κομμάτων λαμβάνει τέλος, ισχυρισμός που επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι κανένα από τα δύο, δεν κατάφερε να συγκεντρώσει ποσοστό άνω του 19%. Επίσης, φαίνεται ότι το ΠΑΣΟΚ τιμωρήθηκε περισσότερο σκληρά για την προσφυγή της Ελλάδας στο ΔΝΤ και την υπογραφή του 1^{ου} Μνημονίου, δύο χρόνια πριν⁵⁶.

⁵⁵ Παυλόπουλος Β. (2014) Κρίση αξιών ή οι αξίες της κρίσης: Σταθερότητα και μεταβολή προσωπικών και πολιτικών αξιών στην Ελλάδα της ύφεσης. Ψυχολογία, 21(3), 334-353

⁵⁶ Μαυρή Γ., Κόμματα & κομματικό σύστημα σε μετάβαση, 2013 <http://www.mavris.gr/3465/1-kommata-kommatiko-systima/>

2.4 Η αποχή

Η αποχή είναι καθοριστικής σημασίας στη διαμόρφωση του τελικού εκλογικού αποτελέσματος. Αδιαμφισβήτητα, οι πολιτικές εξελίξεις, η πτώση της αγοραστικής ικανότητας των πολιτών, η επιβολή σκληρών μέτρων φορολογίας και γενικότερα η κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα, μεγάλωσε επικίνδυνα τα ποσοστά της μη συμμετοχής στην εκλογική διαδικασία. Το μέγεθος της αποχής φανερώνει και το βαθμό αποστροφής του εκλογικού σώματος από τους πολιτικούς, ενώ αποτελεί και μια ένδειξη ότι οι ψηφοφόροι θεωρούν την ισχύουσα κατάσταση ως «μη αναστρέψιμη» και άρα ανώφελη κάθε συμμετοχή στις εκλογές.

Η αποχή ταυτίζεται με την αποευθυγράμμιση⁵⁷ των ψηφοφόρων (partisan dealignment) από τις παραδοσιακές τους προτιμήσεις, την ενεργή συμμετοχή τους σε κομματικούς συνδυασμούς και την υποβάθμιση των παραγόντων ταξικής και θρησκευτικής ένταξης που ενίσχυαν στο παρελθόν την κομματική ταυτότητα.

Παράλληλα η αποχή εξαρτάται και από τη βαρύτητα μιας αναμέτρησης, δηλαδή όσο πιο σημαντική είναι και όσο ισχυρότερα είναι τα κόμματα, τόσο μεγαλύτερα θα είναι τα ποσοστά προσέλευσης στην κάλπη. Αντίστοιχα, όσο αυξάνεται η σημασία κάθε ψήφου, τόσο πιο πρόθυμοι είναι οι ψηφοφόροι να αποκομισθούν το κόστος της ψηφοφορίας⁵⁸.

Σε ατομικό επίπεδο, η αποχή διακρίνεται ανάμεσα σε δύο μοντέλα ερμηνείας. Το μοντέλου του κοινωνιολογικού πλαισίου, σύμφωνα με το οποίο η προσέλευση ή η αποχή εξαρτάται από τις επικρατούσες συνθήκες ή στάσεις των ατόμων (οικονομική κατάσταση, κοινωνικό κεφάλαιο, πολιτικός εθελοντισμός) και το μοντέλο του ορθολογικού πλαισίου, όπου στηρίζεται στην ορθολογικότητα των ψηφοφόρων και την επιλογή τους στη συμμετοχή ή μη, κρίνοντας από τα κίνητρα συμμετοχής αλλά και τη σημασία των εκλογών⁵⁹.

⁵⁷ Rod Haque, Martin Harrop, (2011) Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση, Αθήνα εκδόσεις Κριτική

⁵⁸ Horiuchi, Y (2004), Institutions, Incentives and Electoral Participation in Japan: Cross Level and Cross National Perspectives, London and New York: Routledge

⁵⁹ Rod Haque, Martin Harrop, (2011) Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση, Αθήνα εκδόσεις Κριτική

Στην παρούσα χρονική περίοδο φαίνεται πως το πρώτο μοντέλο ερμηνείας της αποχής τείνει να εξαλειφθεί, καθώς η αποχή είναι περισσότερο ζήτημα ορθολογικής κρίσης των ψηφοφόρων. Οι μέχρι τώρα εκλογικές αναμετρήσεις έχουν δείξει ότι στις κάλπες προσέρχονται περισσότερο μορφωμένοι, εργαζόμενοι και εύποροι μεσήλικες που έχουν ισχυρές κομματικές ταυτότητες ή ανήκουν σε κάποιο εργατικό σωματείο, εν αντιθέσει με ανέργους νέους, που έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και άρα μικρότερο ενδιαφέρον για την πολιτική ζωή του τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Οπτικοποίηση Δεδομένων στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς στην Ελλάδα της κρίσης

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων σε επίπεδο εκλογικού Τμήματος και επιχειρούμε να εξετάσουμε πιθανούς τρόπους οπτικοποίησής τους. Ο κύριος τρόπος οπτικοποίησης είναι ο χάρτης της επικράτειας. Ο χρωματισμός του χάρτη επικράτειας είναι μια συνήθης μορφή οπτικοποίησης των εκλογικών αποτελεσμάτων και στα μέσα ενημέρωσης. Ωστόσο, η διαφοροποίηση της δικής μας εργασίας από τους συνήθεις χάρτες είναι η έμφαση στο εκλογικό τμήμα αντί για το Νομό ή την Περιφέρεια.

Παράλληλα, διαμορφώνουμε και αναδεικνύουμε δυο «Ελλάδες» παρουσιάζοντας με αυτό τον τρόπο, δυο είδη ψηφοφόρων, αυτούς που υπόκεινται σε παραδοσιακές συντηρητικές αντιλήψεις, με φιλελεύθερες ιδέες και σε αυτούς που εντάσσονται σε πιο νεωτεριστικές προσεγγίσεις, μέρος των οποίων εσωκλείει ευρωσκεπτικιστικές τάσεις. Όπως θα δείτε στη συνέχεια, η οπτικοποίηση εδώ, έχει διαβάθμιση χρώματος και μεγέθους, ανάλογα με το ποσοστό που έλαβε κάθε κόμμα και το πλήθος των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων ανά εκλογικό τμήμα.

3.1 Εκλογική αναμέτρηση Σεπτεμβρίου 2007

Η διατύπωση της πολιτικής προτίμησης, όπως φαίνεται παρακάτω, αποδίδει τη βασική σκέψη της «ταξικά προσδιορισμένης κοινωνικοποίησης». Βάσει αυτού, η απόφαση ψήφου από τον εκλογέα, δεν είναι μόνο μια διαδικασία που διαμορφώνεται σύμφωνα με τις προσωπικές αποφάσεις του καθενός, αλλά είναι ένα σύνολο λειτουργιών επηρεασμένων τόσο από τα ατομικά γνωρίσματα όσο και από τα κοινωνικά που τον πλαισιώνουν.

Στις 16 Σεπτεμβρίου του 2007 ο Κωνσταντίνος Καραμανλής κλήθηκε να συγκροτήσει για δεύτερη συνεχόμενη φορά κυβέρνηση, μετά από νίκη του κόμματός

του στις εκλογές, όπου επικράτησε με ποσοστό 41,84% και 152 έδρες στη Βουλή. Αντίστοιχα, το ΠΑΣΟΚ παρέμεινε στην αντιπολίτευση με ποσοστό 38,10% παρά τις όποιες προσπάθειες που κατέβαλε ο πρόεδρός του Γεώργιος Παπανδρέου, για ανανέωση του κόμματός του και διαμόρφωση μιας νέας στρατηγικής με στόχο τη δημιουργία μιας ισχυρής αντιπολίτευσης, ύστερα από τη βαριά ήττα που υπέστη το 2004.

Οι εκλογές διεξήχθησαν μετά από αίτημα του πρωθυπουργού, στις 17 Αυγούστου 2007, προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κάρολο Παπούλια για διάλυση της Βουλής και τη διεξαγωγή πρόωγων εκλογών, επικαλούμενος ως εθνικό θέμα τις μεταρρυθμίσεις στην παιδεία, την οικονομία και την κατάρτιση του προϋπολογισμού του 2008.

Κύρια αιτία στην ήττα του ΠΑΣΟΚ, φαίνεται να ήταν αρχικά, η μη αναφορά και επεξήγηση τόσο των επιτυχιών όσο και των αποτυχιών του κόμματος επί κυβέρνησης Σημίτη. Ο απολογισμός του, εστιαζόταν σε γενικότερες ερμηνείες και όχι σε συγκεκριμένες αιτιολογίες αναφερόμενες στις πολιτικές του παρελθόντος. Η ανανέωση που έκανε ο Παπανδρέου στο κόμμα του (ευρωομάδα, γραμματεία) δεν ήταν επαρκής τόσο, ώστε να του εξασφαλίσει τη νίκη του στις εκλογές. Η επιστροφή του σε παλαιότερα στελέχη ήταν αναπόφευκτη, κάτι όμως που επισκίασε τη πνοή νέων προσώπων στην πολιτική⁶⁰. Τη δυσμενή θέση του επιβάρυνε ακόμη

⁶⁰ Μοσχονάς Γ., «Η δεύτερη χαμένη ευκαιρία του ΠΑΣΟΚ», εφημ. Βήμα 17 Σεπτεμβρίου 2007

περισσότερο και το γεγονός ότι ακολουθούσε μια στρατηγική βασισμένη σε έναν καταγγελτικό λόγο και όχι στη διάδοση μιας πολιτικής αντζέντας που θα μπορούσε να εσωκλείει ένα πρόγραμμα κοινωνικά αποδεκτό με σαφείς στόχους και ενεργή δράση.

Ένα άλλο σημαντικό γεγονός που επηρέασε το πολιτικό σκηνικό, ήταν οι εκτεταμένες πυρκαγιές του Αυγούστου του 2007. Ενώ αρχικά διεφάνη ότι το ΠΑΣΟΚ μπορούσε να επηρεάσει το εκλογικό ποσοστό της ΝΔ λόγω της αδυναμίας της να τις διαχειριστεί, στην πορεία αυτό ανετράπη με τα μέτρα ανακούφισης των πυρόπληκτων που έλαβε η κυβέρνηση Καραμανλή. Το παράδοξο στο ζήτημα αυτό βρίσκεται στο γεγονός ότι αντί να ενισχυθεί το ΠΑΣΟΚ από το θέμα αυτό, καθώς τα κόμματα της Αριστεράς διακατέχονται πιο πολύ από οικολογικό λόγο, αντιθέτως επλήγη περισσότερο.

Σε γενικές γραμμές όμως, η εκλογική συμπεριφορά δεν μεταβλήθηκε σημαντικά εν συγκρίσει με τις εκλογές του 2004. Οι διαφορές εστιάζονται στη μικρή αύξηση της αποχής (περίπου 219.000 άτομα συνεπάγεται 2,9% του εκλογικού σώματος του 2004), την ελάχιστη πτώση του δικομματισμού και την ενίσχυση των μικρότερων πολιτικών κομμάτων.

Βάσει των στοιχείων που κατέγραψε το exit poll της Public Issue για τον ΣΚΑΪ, αναφορικά με τις μετακινήσεις του εκλογικού σώματος, προέκυψε ότι σχεδόν 4 στους 10 μετακινήθεντες (39%) προήλθαν από τη ΝΔ και σχεδόν 3 στους 10 (27%) από το ΠΑΣΟΚ. Οι διαρροές αυτές ήταν ιδιαίτερα ωφέλιμες και για τα 3 μικρότερα κόμματα που εισήλθαν στη Βουλή.

Οι απώλειες της ΝΔ, προς τα «δεξιά», δηλαδή το ΛΑΟΣ και το νεοπαγές κόμμα του κ. Παπαθεμελή (ΔΗΑΝΑ) αντιπροσώπευαν περίπου το 5%, ενώ, αντιστοίχως, οι απώλειές της προς το ΠΑΣΟΚ (6%) και τους σχηματισμούς της Αριστεράς (3%), αντιπροσώπευαν αθροιστικά το 9% της εκλογικής επιρροής του 2004. Αντίθετα, το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο κατέγραψε απώλειες προς τους δύο βασικούς σχηματισμούς της Αριστεράς (ΚΚΕ και ΣΥΡΙΖΑ) περίπου 6%, αθροιστικά της

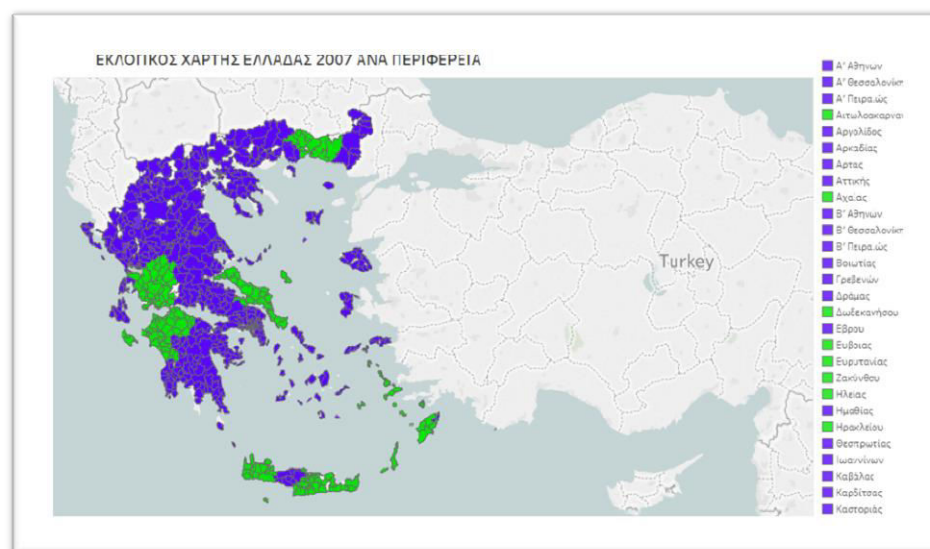
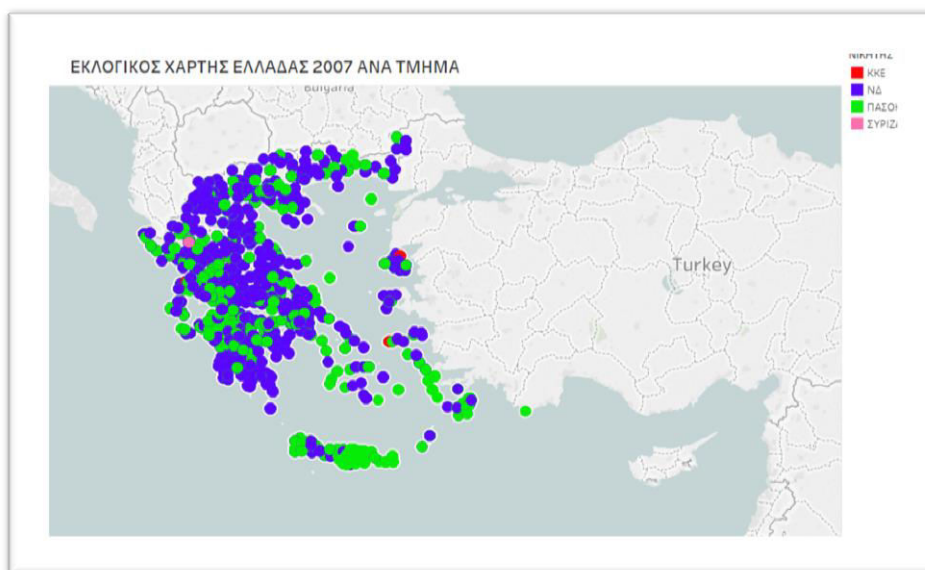
εκλογικής επιρροής του 2004, αλλά και σχεδόν ισοδύναμες 5% προς τη ΝΔ⁶¹. Η ηλικιακή ομάδα που απέσπασε καθαρό προβάδισμα το ΠΑΣΟΚ έναντι της ΝΔ, υπήρξε αυτή των νέων μεταξύ 18-24 ετών, στην οποία το ΠΑΣΟΚ κατέγραψε ποσοστό 41%, έναντι 35% της ΝΔ, ενώ προηγήθηκε ελάχιστα με διαφορά μιας μονάδας και στην κατηγορία των 45-54 ετών. Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι ιδιαίτερη απήχηση στους νέους είχε και η Αριστερά, με ποσοστά 9% το ΚΚΕ και 8% το ΣΥΡΙΖΑ.

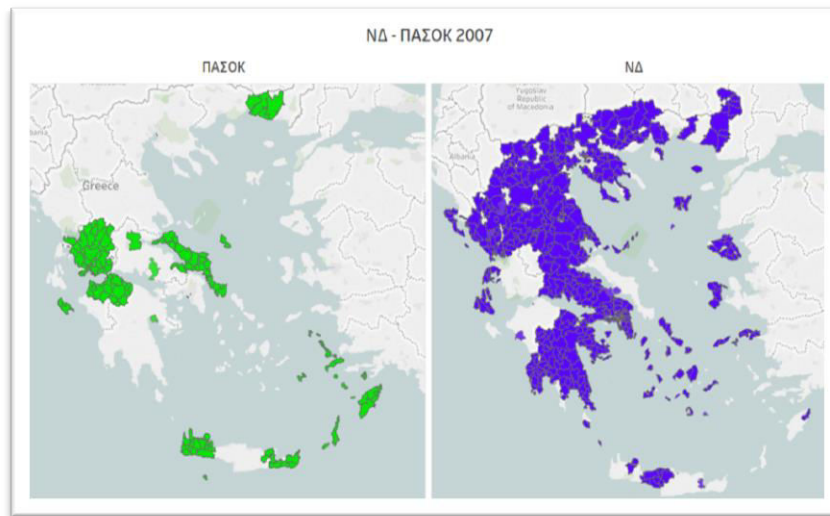
Όσον αφορά την κοινωνιολογία της εκλογικής συμπεριφοράς στην αναμέτρηση του 2007, φαίνεται ότι η ΝΔ διατήρησε την πλειοψηφία στα εργοδοτικά στρώματα (+12%, 46%, έναντι 34% του ΠΑΣΟΚ), στα ελεύθερα επαγγέλματα (+10%, 43%, έναντι 33% του ΠΑΣΟΚ) και στους νέους ανέργους (+14%, 47%, έναντι 33%). Παράλληλα, ανέβασε και τα ποσοστά της στους συνταξιούχους του ιδιωτικού (+8%, 47%, έναντι 39%) και κυρίως του δημοσίου τομέα, όπου σημειώθηκε και η μεγαλύτερη διαφορά της από το ΠΑΣΟΚ (+17%, 53%, έναντι 36%), καθώς επίσης και στις νοικοκυρές (+12%, 50%, έναντι 38%).

Από την άλλη μεριά το ΠΑΣΟΚ κατέγραψε το μεγαλύτερό του προβάδισμα μόνο στους φοιτητές (+11% 41%, έναντι 30%), ενώ με μικρή διαφορά υπερτέρησε στους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα (+2%, 38%, έναντι 36%) και στους μακροχρόνια ανέργους (+2%, 41%, έναντι 39%). Ισοδυναμία καταγράφηκε στους αγρότες (44% ΝΔ, έναντι 45% του ΠΑΣΟΚ), στους επαγγελματιοβιοτέχνες 37%, καθώς και στους μισθωτούς του δημοσίου τομέα (41% ΝΔ, έναντι 40% ΠΑΣΟΚ)⁶².

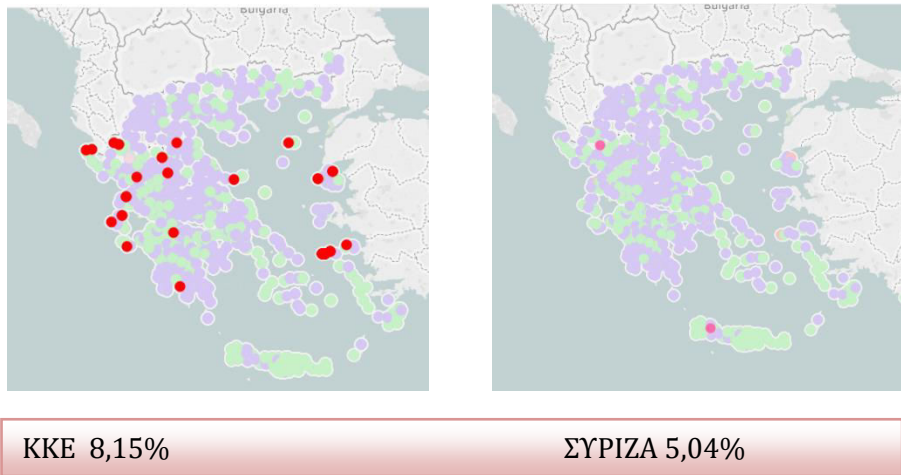
⁶¹ Μαυρής Γ., Η πρόβλεψη του εκλογικού αποτελέσματος και η σημασία της προεκλογικής περιόδου στις Βουλευτικές εκλογές του 2007, 21 Ιουνίου 2011, <http://www.mavris.gr/1798/tomos2007-meros-2-3>

⁶² Μαυρής Γ., Η πρόβλεψη του εκλογικού αποτελέσματος και η σημασία της προεκλογικής περιόδου στις Βουλευτικές εκλογές του 2007, 21 Ιουνίου 2011, <http://www.mavris.gr/1798/tomos2007-meros-2-3>

ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ 2007

Σημείωση: Το ΛΑΟΣ λόγω του οριακού ποσοστού του 3,80% δεν υπήρξε νικητής σε κανένα εκλογικό τμήμα, άρα η εμφάνισή του στο χάρτη είναι μηδαμινή.

3.2 Εκλογική αναμέτρηση 2009

Στις 4 Οκτωβρίου του 2009 η ΝΔ περνά στην αντιπολίτευση μετά από τη συντριπτική ήττα που υπέστη από το ΠΑΣΟΚ, το οποίο επιστρέφει στην εξουσία με πρόεδρο τον Γεώργιο Παπανδρέου και με ποσοστό 43,92% και 160 έδρες. Και αυτές οι εκλογές διεξήχθησαν πρόωρα καθώς ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ζήτησε τη διάλυση της Βουλής λόγω της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης στην οποία είχε περιέλθει η χώρα αλλά και της άρνησης του ΠΑΣΟΚ να στηρίξει την υποψηφιότητα του Κάρολου Παπούλια στην εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας.

Και σε αυτή την εκλογική αναμέτρηση το αθροιστικό ποσοστό του δικομματισμού καταγράφει τη μεγαλύτερη πτώση στα χρόνια της μεταπολίτευσης μετά το '81. Την ίδια στιγμή αυξάνεται και το ποσοστό των ψηφοφόρων που δεν προσήλθαν στις κάλπες το οποίο ανέρχεται στις 500.000 πολίτες, αριθμός ιδιαίτερα σημαντικός για τα δεδομένα της εποχής την πενταετία 2004-2009. Η αποχή αυτή σήμανε την έναρξη μιας περιόδου αποστροφής των πολιτών από τα κόμματα και την απαγκίστρωσή τους από βαθιές πολιτικές ιδεολογίες και φανατισμούς.

Το ΠΑΣΟΚ ανακτά και πάλι την κυριαρχία του σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, με ιδιαίτερη άνοδο στις εργατικές όπου το ποσοστό του ανήλθε στο 47%. Αντίθετη πορεία κατέγραψε η ΝΔ με πτώση 12 μονάδων στις υψηλές κοινωνικές τάξεις που

είχε τη μεγαλύτερη δυναμική και 8 στις μεσαίες. Έρευνα της VPRC (2009)⁶³, για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων της ΝΔ, ανέδειξε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό επιρροής της, ήτοι 49%, ήταν άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών, ενώ ακολουθεί ο μη ενεργός πληθυσμός με 41% και οι αγροτικές και ημιαστικές περιοχές με 41% και 38% αντίστοιχα.

Όσον αφορά τα κόμματα της αριστεράς ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ, παρά τις προβλέψεις για την περαιτέρω άνοδό τους σε σχέση με τα αποτελέσματα των εκλογών του 2007, σημείωσαν μικρή πτώση της τάξεως της μιας ποσοστιαίας μονάδας, (12,1% από 13,1% του 2007). Το γεγονός αυτό προέκυψε από τη συμβολή τριών παραγόντων, την αδυναμία του ΣΥΡΙΖΑ να μετατρέψει σε ψήφο εμπιστοσύνης τη δυναμική που απέκτησε έως και τα μέσα του 2009, την ιδιαίτερη ανάπτυξη των Οικολόγων Πράσινων (κόμμα το οποίο απορρόφησε ικανοποιητικό ποσοστό ψηφοφόρων κυρίως από το ΣΥΡΙΖΑ) και γενικότερα από την έλλειψη αποτελεσματικών ενεργειών που θα ενίσχυαν τη δυναμική των μικρών κομμάτων από τη σταδιακή μείωση του δικομματισμού⁶⁴.

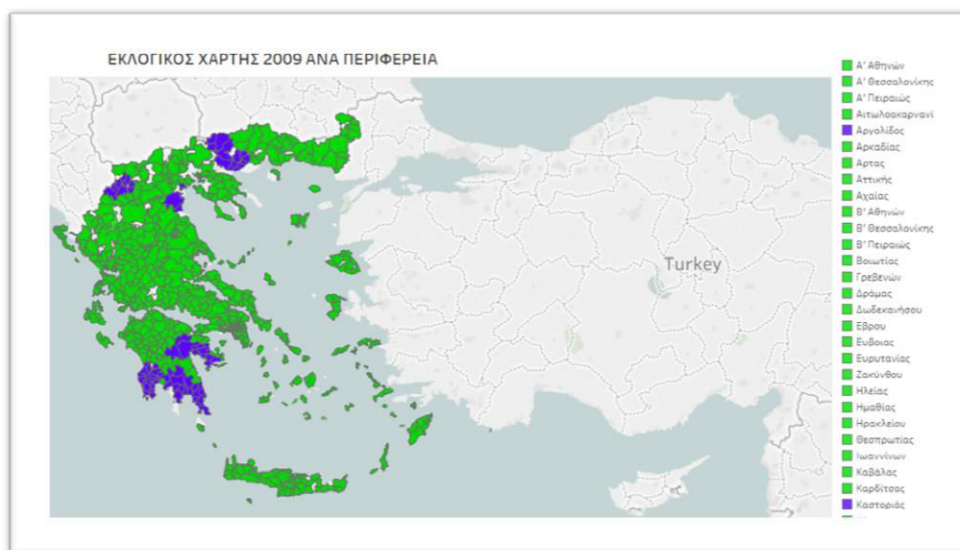
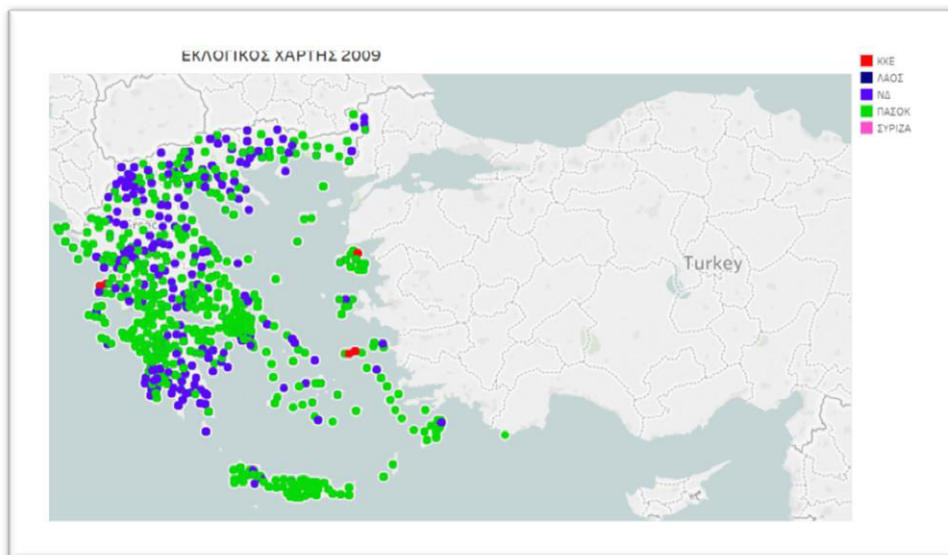
Το εθνικό ποσοστό του ΚΚΕ ανήλθε στο 7,5% με ιδιαίτερη απήχηση πρωτίστως στις μεσαίες τάξεις και μετά στις «εργατικές –μισθωτές». Αντίστοιχα, το ΣΥΡΙΖΑ στις υψηλές –μεσαίες τάξεις κατέγραψε ποσοστό 8,4% και στις μεσαίες 7,9%, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις εργατικές - μισθωτές περιοχές που είχε διευρύνει τη δυναμική του από το 2000, το ποσοστό ήταν μόλις 4,9% ενώ στην εργατική τάξη 5,6%.

Τέλος, το ΛΑΟΣ εδραίωσε τη παρουσία του στην Βουλή με ποσοστό 5,6%, ποσοστό δομημένο από πολύ συγκεκριμένες ομάδες ψηφοφόρων, αυτές της υψηλής τάξης με 8,4%, από τις εργατικές –μισθωτές με 7,7% και φυσικά από τις διαρροές της ΝΔ, της οποίας και απέσπασε σημαντικό κομμάτι μετά τη διεύρυνση της δυναμικής της, που είχε αποκτήσει από το 2000 και μετά, στα λαϊκά στρώματα. Η

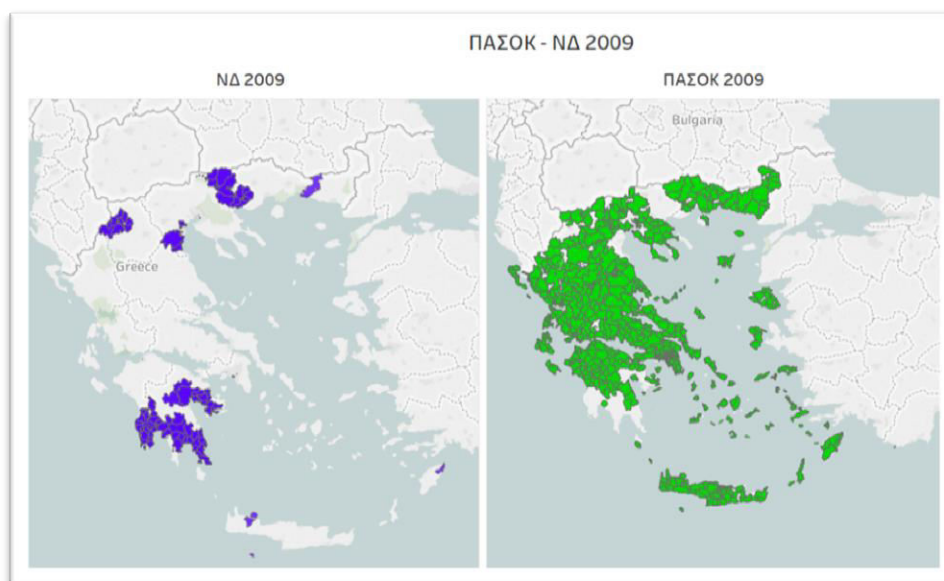
⁶³ Βερναδάκης Χρ., VPRC Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2008 -2010, εκδόσεις Σαββάλας

⁶⁴ Βερναδάκης Χρ., VPRC Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2008 -2010, εκδόσεις Σαββάλας

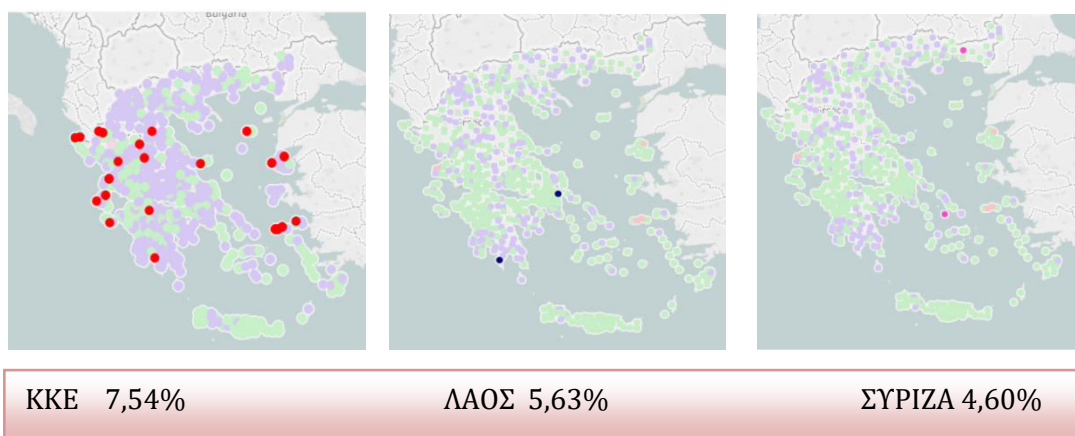
αλληλοεπηρεαζόμενη αυτή σχέση το καθιστά ταυτόχρονα και αστικό και λαϊκό κόμμα⁶⁵ και όχι κόμμα των αγροτικών και ημιαστικών περιοχών.

⁶⁵Ζαφειρόπουλος Κ. (2008) «ΝΔ-ΛΑΟΣ: αλληλεξάρτηση και ποικιλομορφία της εκλογικής τους απήχησης» Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 31 σσ 82-99

ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ 2009

3.3 Η αποτίμηση των εκλογικών αποτελεσμάτων 2007 και 2009

Η διετία 2007 – 2009, σημαδεύτηκε από τις εκτεταμένες πυρκαγιές που ξέσπασαν από το Μάιο του 2007 και διήρκησαν όλο το καλοκαίρι, καίγοντας 268.834 εκτάρια γης, σε περιοχές κυρίως της Πελοποννήσου, της Δυτικής Ελλάδας και της Αττικής. Από τις πυρκαγιές, τραγικό θάνατο βρήκαν 63 πολίτες, ενώ κάηκαν 1.500 οικίες με αποτέλεσμα 6.000 άτομα να μείνουν άστεγα. Οι φωτιές κορυφώθηκαν στα τέλη Αυγούστου, λίγες ημέρες μετά την προκήρυξη των βουλευτικών εκλογών από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, ενώ το συνολικό κόστος των καταστροφών ανήλθε

στα 5 δις ευρώ. Η κυβέρνηση Καραμανλή, κατήγγειλε τις περιβαλλοντικές αυτές καταστροφές, ως απόρροια ενός οργανωμένου σχεδίου εμπρησμών, το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, όπου ευνοούσε τέτοιου είδους ενέργειες, καθώς επικρατούσαν υψηλές θερμοκρασίες και δυνατοί άνεμοι.

Στις 6 Δεκεμβρίου του 2008, νέα επεισόδια ξεσπούν με αφορμή τον θάνατο του 15χρονου Αλέξη Γρηγορόπουλου στα Εξάρχεια, όπου έπεσε νεκρός μετά από σφαίρα που δέχθηκε από τον ειδικό φρουρό της ελληνικής αστυνομίας Επαμεινώνδα Κορκονέα. Το συμβάν πήρε τεράστιες πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις, ενώ χαρακτηρίστηκε και από μερίδα πολιτών ως μορφή εξέγερσης ενάντια στο πολιτικό κατεστημένο. Από τότε καθιερώθηκε ως ημέρα μνήμης προς τιμήν του θανόντος, με μαθητές και οργανώσεις να διαδηλώνουν στους δρόμους ενάντια στην βία των πολιτών από αστυνομικούς.

Τα ανωτέρω γεγονότα, είχαν μεγάλο πολιτικό κόστος στην κυβέρνηση Καραμανλή, με αποτέλεσμα το 2009 να τον φέρουν στην αντιπολίτευση. Όπως φαίνεται από τους χάρτες των εκλογικών αναμετρήσεων το ΠΑΣΟΚ το 2009 ανέτρεψε την κυβέρνηση Καραμανλή θριαμβευτικά αφού επικράτησε σε 45 από τους 51 νομούς της χώρας. Η δυσμενής για τα εθνικά συμφέροντα διακυβέρνηση της ΝΔ αποτυπώνεται ξεκάθαρα στα εκλογικά αποτελέσματα, αφού από τις 44 εκλογικές περιφέρειες που είχε λάβει το 2007, το 2009 συγκράτησε μόνο τις 6 από αυτές, οι οποίες παράλληλα αποτελούν και παραδοσιακά το βασικό πυρήνα της ΝΔ. Έτσι το ΠΑΣΟΚ διατήρησε τη δυναμική του στους νομούς που είχε λάβει το 2007 ενώ προστέθηκαν σε αυτούς άλλοι 33.

Στην Κρήτη, ο νομός Ρεθύμνου, ο οποίος το 2007 ήταν ο μόνος «γαλάζιος» νομός, έχασε τη μάχη με διαφορά 19 ποσοστιαίων μονάδων (27,41% από 46,50%). Αντίστοιχη εικόνα επικράτησε τόσο στην Ήπειρο, όσο και στην Βόρεια Ελλάδα, με τη ΝΔ να υπερτερεί των υπολοίπων μόνο στην Πιερία, την Καστοριά και την Ξάνθη.

Όσον αφορά τη Δυτική και Κεντρική Ελλάδα, το ΠΑΣΟΚ διατήρησε τη δυναμική του στην Αιτωλοακαρνανία, Αχαΐα, Ηλεία και Ευρυτανία, ενώ την επέκτεινε στους νομούς Βοιωτίας, Φωκίδας, Φθιώτιδας, Εύβοιας και Αττικής.

Στη νησιωτική δε Ελλάδα, Κέρκυρα, Λευκάδα, Κεφαλονιά, Κυκλάδες, Σάμος, Χίος και Λέσβος, που το 2007 η ΝΔ είχε υψηλά ποσοστά επικράτησης, το 2009 αυτά ανετράπησαν και ανέδειξαν πρώτο κόμμα το ΠΑΣΟΚ.

Τέλος, στην Πελοπόννησο, η Ν.Δ. παρόλο που κράτησε τους νομούς Αργολίδας, Μεσσηνίας και Λακωνίας, κατέγραψε ιδιαίτερη πτωτική πορεία με τα ποσοστά της να μειώνονται στην Αργολίδα κατά 6,35% (48,90% 2007 έναντι 42,55 % 2009), στην Μεσσηνία κατά 9,03% (52,29% 2007 έναντι 43,26% 2009) και στην Λακωνία κατά 8,25% (55,51% 2007 έναντι 47,26% 2009).

3.4 Εκλογική αναμέτρηση Μαΐου 2012

Οι εκλογικές αναμετρήσεις του 2012 εντάσσονται στις εκλογές παρεκτροπής (deviating), όπου η πολιτική επιλογή είναι διαφορετική από αυτή της κομματικής ταύτισης. Σημαντικό μέρος του εκλογικού σώματος στρέφεται σε άλλα κόμματα διαφορετικά από αυτά που ταυτίζονταν στο παρελθόν.

Στο διάστημα από τις εκλογές του 2009 μέχρι τις εκλογές του 2012, διαδραματίστηκαν σημαντικά γεγονότα, μείζονος σημασίας, για την εξέλιξη της οικονομίας και την πολιτική ζωή της χώρας. Από το σημείο που κυριαρχούσαν συνθήματα όπως «Λεφτά υπάρχουν», η Ελλάδα πέρασε στον αντίποδα, ερχόμενη μπροστά στον κίνδυνο μιας επικείμενης χρεοκοπίας. Το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας για το 2009 ήταν τόσο μεγάλο που δε καθιστούσε το δημόσιο χρέος της βιώσιμο. Αποτέλεσμα αυτού, ήταν η χώρα το 2010 να οδηγηθεί στη συγκρότηση ενός μηχανισμού στήριξης με τη βοήθεια του ΔΝΤ, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Παράλληλα, ο οίκος Standard & Poor's υποβάθμισε τη πιστοληπτική της ικανότητα σε Junk.

Περισσότεροι από 120.000 διαδηλωτές, βγήκαν αρχικά στους δρόμους της Αθήνας, διαμαρτυρόμενοι ενάντια στα σκληρά οικονομικά μέτρα που επέβαλλε το μνημόνιο, ενώ οι κινητοποιήσεις κλιμακώθηκαν σταδιακά και εξαπλώθηκαν σε όλη τη χώρα. Από τα επεισόδια δύο γυναίκες και ένας άνδρας, έχασαν τη ζωή τους μετά

από επίθεση με μολότοφ σε υποκατάστημα της τράπεζας Marfin – Εγνατία, όπου εργάζονταν, στο κέντρο της Αθήνας.

Παρόμοια κατάσταση επικράτησε και το 2011 με τις συνεχείς απεργίες των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς και κυρίως αυτών των αυτοκινητιστών, όπου μετά τις αποφάσεις για απελευθέρωση του επαγγέλματος των ταξί από τον υπουργό Μεταφορών Γιάννη Ραγκούση, προχώρησαν στον αποκλεισμό δρόμων, λιμανιών και αεροδρομίων.

Την ίδια χρονιά, την εμφάνισή του κάνει και το κίνημα των «Αγανακτισμένων» το οποίο απαρτιζόνταν από δυσαρεστημένους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι διαδήλωναν σε κεντρικές πλατείες της χώρας ενάντια στα μέτρα λιτότητας. Η απήχηση που είχε στον κόσμο ήταν ιδιαίτερα μεγάλη, γεγονός που ανέβαζε σταδιακά τη δυναμική του, δημιουργώντας ένα ρεύμα μαζικής κινητοποίησης. Με το σύνθημα «Μένουμε πλατεία» εκατοντάδες σκηνές στήθηκαν σε Αθήνα και επαρχία, ωστόσο η δράση του έληξε δίχως να φέρει κάποιο «χειροπιαστό» αποτέλεσμα λίγους μήνες μετά τη δημιουργία του.

Στη συνέχεια, η ψήφιση του μεσοπρόθεσμου τον Ιούνιο του 2011, επέφερε νέες αναταράξεις στο κέντρο της Αθήνας με σκηνές βίας και ανταλλαγή χημικών, μολότοφ και δακρυγόνων, εικόνες που έκαναν το γύρο του κόσμου, καθιστώντας τη χώρα επικίνδυνο τουριστικό προορισμό.

Η αδυναμία να διαχειριστεί τις εντάσεις και τη δεινή κατάσταση στην οποία είχε επέλθει η χώρα, οδήγησε τον Γεώργιο Παπανδρέου στην παραίτησή του στις 10 Νοεμβρίου του 2011. Την επόμενη ημέρα μετά από συμφωνία του ΠΑΣΟΚ, της ΝΔ και του ΛΑΟΣ, συγκροτήθηκε μεταβατική κυβέρνηση με επικεφαλής τον Λουκά Παπαδήμο. Η θητεία της έληξε στις 17 Μαΐου 2012 με την παραίτησή της και την ανάληψη καθηκόντων από την κυβέρνηση Πικραμμένου.

Οι εκλογές του 2012 αποτέλεσαν σταθμό στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς, καθώς σήμανε την αρχή του τέλος του δικομματισμού και την ταυτόχρονη ανάδειξη των έως τότε μικρών κομμάτων. Έτσι στις 6 Μαΐου του 2012,

τα δύο μεγάλα κόμματα ΠΑΣΟΚ και ΝΔ κατέγραψαν σημαντική πτώση, ενώ στη δεύτερη θέση πέρασε ο ΣΥΡΙΖΑ. Νικητής των εκλογών ήταν η ΝΔ ενώ την είσοδό τους στη Βουλή εξασφάλισαν οι Ανεξάρτητοι Έλληνες και η Δημοκρατική Αριστερά. Οι εκλογικές αναμετρήσεις του 2012, αποτέλεσαν σταθμό στην πορεία των πολιτικών εξελίξεων και για άλλον έναν λόγο, αυτόν της ανόδου του ακραίου κόμματος της Χρυσής Αυγής. Το αντισυστημικό αυτό κόμμα κάνοντας ηχηρή την παρουσία του, λειτούργησε ως προάγγελος κοινωνικών αναταράξεων και πολιτικής απαξίωσης των πολιτών προς τους πολιτικούς.

Αναλυτικότερα, την πρώτη θέση κατέλαβε η ΝΔ με 18,85% και 108 έδρες, στη μείζονα αντιπολίτευση πέρασε το ΣΥΡΙΖΑ, με 16,78% και 52 έδρες, ενώ ακολούθησαν το ΠΑΣΟΚ με 13,18% και 41 έδρες, οι Ανεξάρτητοι Έλληνες με ποσοστό 10,60% και 33 έδρες, το ΚΚΕ με 8,48% και 26 έδρες, η Χρυσή Αυγή με 6,97% και 21 έδρες και η Δημοκρατική Αριστερά με 6,11% και 19 έδρες.

Στη ριζική αλλαγή του πολιτικού σκηνικού και της εκλογικής συμπεριφοράς συντέλεσαν τόσο ο κίνδυνος μιας χρεοκοπίας, ο οποίος ήταν πλέον ορατός, όσο και η μετέπειτα είσοδος της χώρας στο μνημόνιο υπό το άγρυπνο μάτι των πιστωτών (ΕΕ – ΕΚΤ -ΔΝΤ).

Βάσει των αποτελεσμάτων, κανένα κόμμα δεν εξασφάλισε την αυτοδυναμία, ενώ κάθε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κάρολο Παπούλια στα κόμματα σύμφωνα με τη σειρά εκλεξιμότητάς τους, έπεσε στο κενό. Αποτέλεσμα των ανωτέρω, ήταν η χώρα να οδηγηθεί σε νέες εκλογές στις 17 Ιουνίου 2012, ενώ στο ενδιάμεσο διάστημα υπηρεσιακός πρωθυπουργός υπήρξε ο Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας Παναγιώτης Πικραμμένος.

Αν κατανέμουμε τα κόμματα σύμφωνα με την ιδεολογία τους αλλά και χωρίζοντάς τα σε μνημονικούς / αντιμνημονιακούς τότε προκύπτει ότι οι υποστηρικτές του μνημονίου έχουν αθροιστικά ποσοστό περίπου 38 - 40%, ενώ οι αντιμνημονιακοί φθάνουν περίπου το 26-28%. Ακολουθούν οι αντιευρωπαϊκοί ΚΚΕ και ΑΝΤΑΡΣΥΑ με 10-12% και η ριζοσπαστική δεξιά ΑΝΕΛ και ΛΑΟΣ με 13%⁶⁶. Το τέλος του δικομματισμού εδώ είναι ευδιάκριτα εμφανές, η είσοδος στη Βουλή περισσότερων κομμάτων είναι φαινόμενο που εδραιώνεται σταδιακά, ενώ αποτυπώνεται και το ρευστό πολιτικό πεδίο που σηματοδοτεί μια νέα εποχή αστάθειας για την πολιτική και οικονομική ζωή της χώρας.

Το τμήμα του εκλογικού σώματος που στράφηκε στη μνημονιακή επιλογή, παρουσιάζει μια συμπεριφορά πηγαία από την απογοήτευση που εισέπραττε από τις μεταπολιτευτικές πολιτικές που του ασκήθηκαν. Η επιλογή μιας σκληρής οικονομικής λιτότητας που του επέβαλε το μνημόνιο έμοιαζε μονόδρομος, θεωρώντας ότι οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα αναδομήσουν και θα επανορθώσουν λάθη στην οικονομία της χώρας, ενώ παράλληλα θα εξασφάλιζε τη παραμονή αυτής στην ευρωζώνη. Αυτό όμως το κομμάτι των εκλογέων, φαίνεται πως το Μάιο του 2012 αποσυσπειρώθηκε, καθώς το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ έχασαν τη δυναμική τους, τόσο στα μεγάλα αστικά κέντρα, όσο και στην κατηγορία των μορφωμένων.

⁶⁶ Μοσχονάς Γ., (6/6/2012) Οι εκλογές του Μαΐου 2012: Η ρήξη, οι τάσεις, ο ΣΥΡΙΖΑ, εφημ. Βήμα

Από την άλλη μεριά, το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ, βρήκε απήχηση στους μισθωτούς του δημοσίου τομέα με ποσοστό 22,1%, του ιδιωτικού 18,9%, τους ανέργους 21,5%, και τους φοιτητές 19,2%. Κόμμα το οποίο, στηρίχθηκε κυρίως από τους νέους ηλικιακά, τους μισθωτούς και τα λαϊκά στρώματα. Η εικόνα που έβγαζε προς τα έξω ο ΣΥΡΙΖΑ, προσέλκυσε μεγάλο μέρος του εκλογικού σώματος οι οποίοι εναπόθεταν τις ελπίδες τους σε αυτό το «νέο» που παρουσίαζε και το οποίο σύμφωνα με τα λεγόμενά του, θα έβαζε ένα τέλος στα μέτρα της οικονομικής λιτότητας και της πολιτικής αστάθειας που επικρατούσε.

Όσον αφορά τη ΝΔ, κατάφερε να πάρει τη πρώτη θέση παρά το γεγονός ότι κατέγραψε τη μεγαλύτερη απώλεια σε ψήφους στην μεταπολιτευτική ιστορία της χώρας⁶⁷. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το ζήτημα της εφαρμογής πολιτικών που θα εξασφάλιζαν την παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη, αποτέλεσαν ακόμη ένα βάρος στην ήδη δυσμενή της θέση.

Η αποδυνάμωση της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, ήταν απόρροια της εμφάνισης της ψήφου «απαξίωσης» προς τους παλαιούς και δοκιμασμένους πολιτικούς συνδυασμούς. Το αίσθημα της απόγνωσης για τη δεινή κατάσταση στην οποία είχε επέλθει η χώρα, παράλληλα με τη μείωση των εισοδημάτων, την αύξηση της ανεργίας και της απουσίας των επενδύσεων, μεγάλωναν την ανάγκη του κόσμου να στραφεί σε άλλες επιλογές που του έδιναν ελπίδες για ένα τέλος στον φαύλο κύκλο αυτό. Η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, πλέον κατηγορούνται για πολιτικές που οδήγησαν τη χώρα στο χείλος του γκρεμού και τώρα πρέπει να επωμιστούν τις συνέπειες.

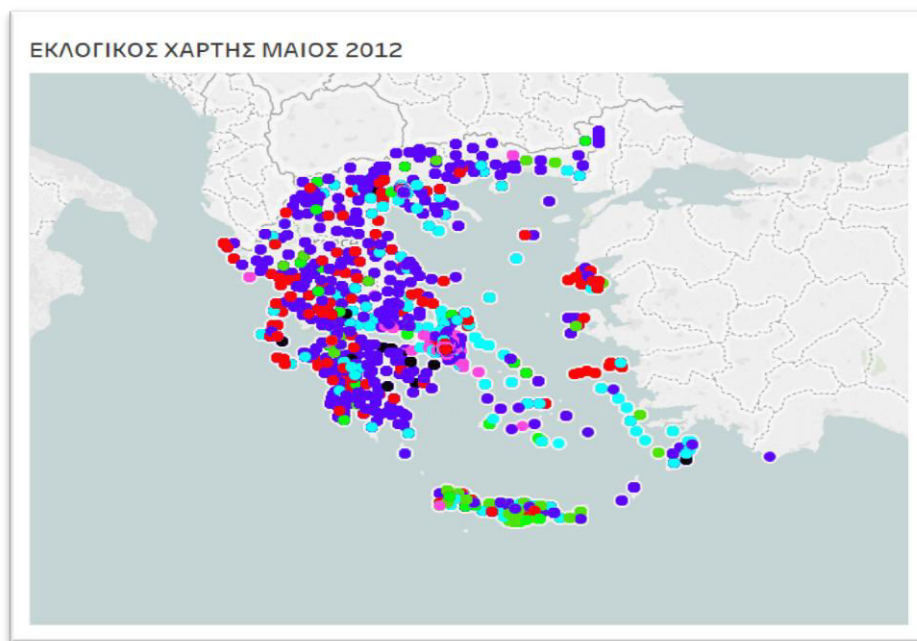
Το διάστημα αυτό η Ελλάδα διανύει μια περίοδο «κρίσιμων εκλογών» (critical elections), δηλαδή αυτών των αναμετρήσεων που αποδομούν/αναδομούν το εκλογικό και κομματικό τοπίο. Κρίσιμες ονομάζονται οι εκλογές αυτές που αποτελούν την αφετηρία μιας περιόδου μεγάλης απορρύθμισης – ο Pierre Martin, τις ονομάζει εκλογές ρήξης⁶⁸ - όπως επίσης, κρίσιμες, ονομάζονται και αυτές που αποτελούν το τέλος της περιόδου αυτής και τη μετάβαση σε μια πλέον σταθερή

⁶⁷ Μοσχονάς Γ., (6/6/2012) Οι εκλογές του Μαΐου 2012: Η ρήξη, οι τάσεις, ο ΣΥΡΙΖΑ, εφημ. Βήμα

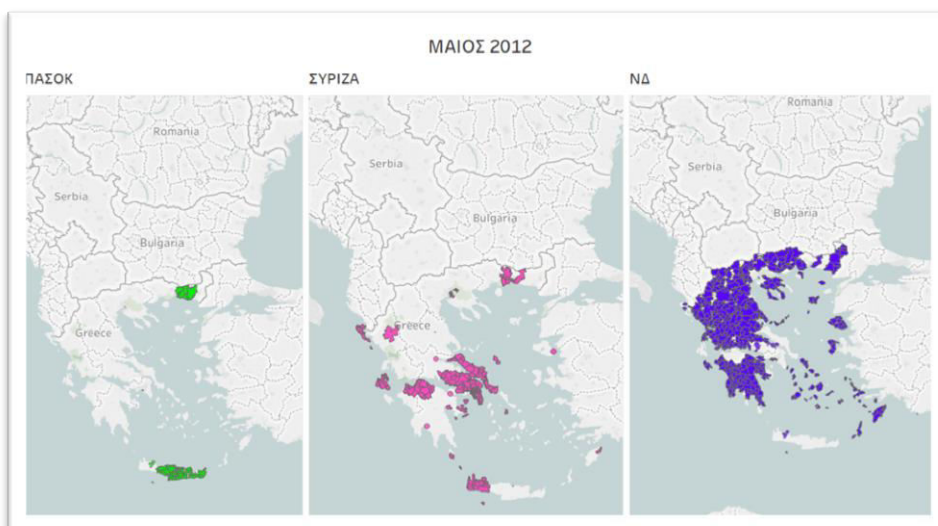
⁶⁸ Pierre Martin, (2000) Comprendre les evolutions electorales. La theorie des realignements revisitee, Presses de Sciences Po, Paris

εκλογική πορεία⁶⁹. Βάσει των ανωτέρω, οι εκλογές του Μαΐου αναμφίβολα κατατάσσονται στις εκλογές ρήξης, καθώς σηματοδοτούν μια νέα εποχή πολιτικής αστάθειας, στην οποία η απορρύθμιση εντοπίζεται τόσο ανάμεσα στη σχέση ΠΑΣΟΚ – ΝΔ, όσο και στην εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων. Πρόκειται ουσιαστικά για μια ανακατανομή του κομματικού συστήματος και της χαρτογράφησης της ψήφου.

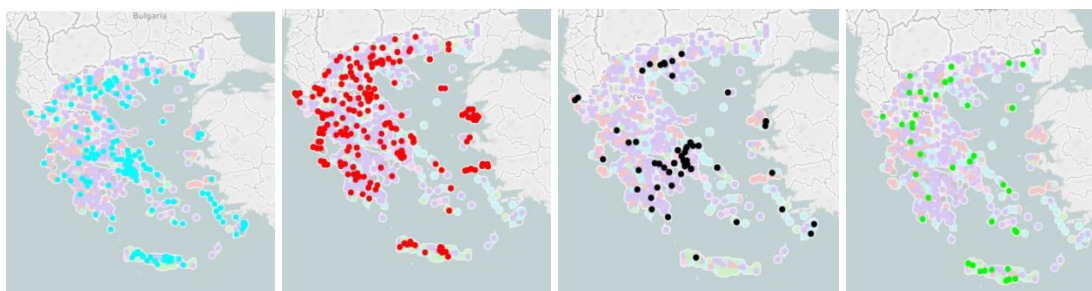
Ο παραδοσιακός δικομματισμός καταρρέει και αναδύεται σιγά σιγά ο ΣΥΡΙΖΑ, ενώ οι εκλογές στιγματίζονται από την άνοδο της ψήφου «τιμωρίας» μέσα από την επιλογή αντισυστημικών κομμάτων, που συνεπάγεται τη δυναμική είσοδο του κόμματος της Χρυσής Αυγής. Το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται η κοινωνιολογία και η γεωγραφία της ψήφου, είναι πλέον δύσκολο να εντοπιστεί με ακρίβεια. Η πολιτική αστάθεια και η ρευστότητα της ψήφου, παράλληλα με την άνοδο του ποσοστού της αποχής, πυροδοτούν περισσότερο το ήδη «βομβαρδισμένο» τοπίο, στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς.

⁶⁹ Μοσχονάς Γ., (6/6/2012) Οι εκλογές του Μαΐου 2012: Η ρήξη, οι τάσεις, ο ΣΥΡΙΖΑ, εφημ. Βήμα

ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ ΜΑΙΟΥ 2012

ANEL 10,61%

KKE 8,48%

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ 6,97%

ΔΗΜΑΡ 6,11%

3.5 Εκλογική αναμέτρηση Ιουνίου 2012

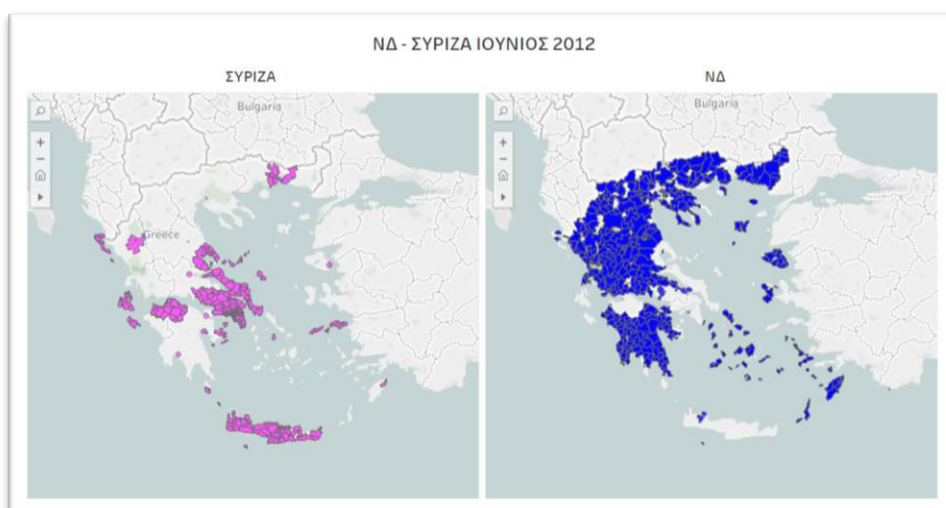
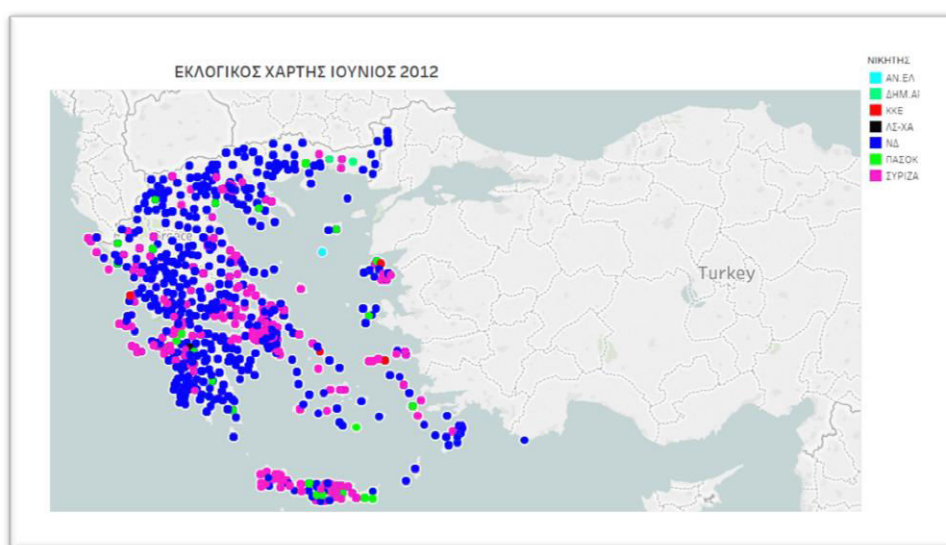
Τον Ιούνιο του 2012 η σειρά των κομμάτων δεν αλλάζει σχετικά με αυτή των προηγούμενων εκλογών του Μαΐου και έτσι η ΝΔ διατηρεί τη πρώτη θέση με 29,7%, ποσοστό που δεν της δίνει την «αυτοδυναμία», ενώ δεύτερο κόμμα έρχεται το ΣΥΡΙΖΑ με 26,9% και τρίτο το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 12,3%. Ακολουθούν τα υπόλοιπα κόμματα ΑΝ.ΕΛ, Χρυσή Αυγή, ΔΗΜΑΡ και ΚΚΕ με ποσοστά κάτω των 8%. Η Βουλή είναι πάλι επτακομματική, ωστόσο συγκροτείται κυβέρνηση συνεργασίας μεταξύ ΝΔ, ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜΑΡ με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά.

Το κυρίαρχο διακύβευμα στις εκλογές τόσο του Μαΐου όσο και του Ιουνίου 2012, ήταν το δίλημμα ευρώ ή δραχμή. Η πρώτη θέση της ΝΔ αιτιολογείται από το γεγονός ότι 2 στους 10 ψηφοφόρους της (περίπου 5% του εκλογικού σώματος) ψήφισαν ΝΔ για την παραμονή της Ελλάδας στο ευρώ, ενώ 8% των ψηφοφόρων της, περίπου 2,5% του εκλογικού σώματος, τη στήριξε προκειμένου να αποφευχθεί μια ενδεχόμενη αναρχία και πολιτική κατάρρευση. Επίσης, η ιδιαίτερη άνοδος που κατέγραψε τις τελευταίες δύο εβδομάδες, οφείλεται στην αύξηση των ψηφοφόρων που δεν ήθελαν να κερδίσει ο ΣΥΡΙΖΑ φαινόμενο γνωστό ως «*ψηφός τακτικής*» (tactical voting: η τελική επιλογή ψήφου σε ένα πολιτικό κόμμα ή πρόσωπο διαφορετικό από αυτό που συνήθως υποστηρίζει ο ψηφοφόρος με σκοπό να αποφευχθεί η νίκη από ένα άλλο κόμμα ή πρόσωπο). Το 10% των ψηφοφόρων της

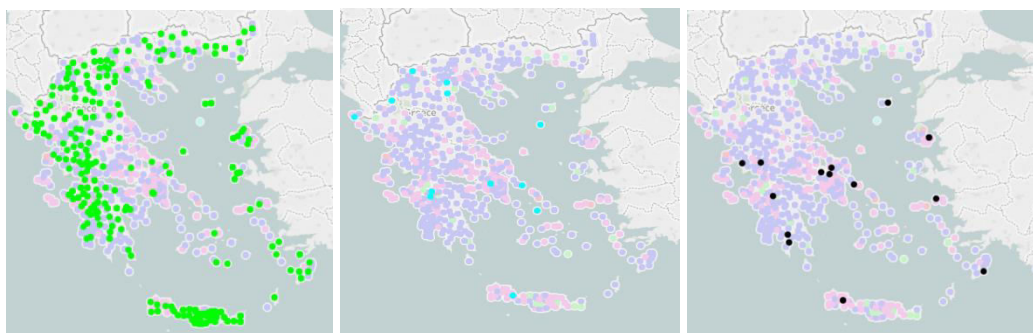
δήλωσε ότι την ψήφισε «για να μην κερδίσει ο ΣΥΡΙΖΑ». Το ρεύμα αυτό (περίπου 3% των εκλογέων) προήλθε κυρίως από ψηφοφόρους της ΔΗΜΑΡ και του ΠΑΣΟΚ⁷⁰

Όσον αφορά το ΣΥΡΙΖΑ, η αύξηση του ποσοστού της αποχής, στις εκλογές του Ιουνίου, λειτούργησε περισσότερο εις βάρος του, αφού μεγάλο ποσοστό ψηφοφόρων που δεν προσήλθαν στις κάλπες, απαρτίζονταν από νέους, (εκλογικό μέρος που είχε ιδιαίτερη επιρροή), γεγονός που οδήγησε στη συρρίκνωση της δυναμικής του, σε βαθμό τέτοιο, ικανό ώστε να τον φέρει στη δεύτερη θέση.

⁷⁰ Μαυρή Γ., 24/6/2012 Σωστό και λάθος στις εκλογές της 17ης Ιουνίου, εφημ. Καθημερινή της Κυριακής

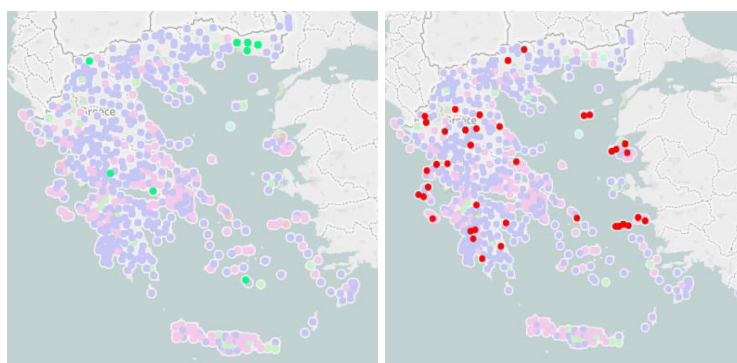
ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 2012

ΠΑΣΟΚ 12,28%

ΑΝΕΛ 7,51%

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ 6,92%

ΔΗΜΑΡ 6,25%

ΚΚΕ 4,50%

3.6 Η αποτίμηση των εκλογικών αναμετρήσεων του 2012

Το 2012 η ΝΔ ανακτά τη δυναμική της και περνά στην πρώτη θέση με διαφορά σχεδόν 3 ποσοστιαίων μονάδων από τον ΣΥΡΙΖΑ (εκλογές Ιουνίου ΝΔ 29,66% - ΣΥΡΙΖΑ 26,89). Αρχίζει να είναι εμφανής ότι η παραδοσιακή μέχρι τότε διαμάχη ΝΔ – ΠΑΣΟΚ, μετατρέπεται σε ένα νέο «ντέρμπι» μεταξύ ΝΔ – ΣΥΡΙΖΑ. Το ΠΑΣΟΚ τη χρονιά εκείνη χάνει και τους τέσσερις νομούς που είχε επικρατήσει τον Μάιο του 2012 (Ρέθυμνο, Ηράκλειο, Λασιθί και Ροδόπη), ενώ οι τρεις από αυτούς Ρέθυμνο, Ηράκλειο και Λασιθί περνά στο ΣΥΡΙΖΑ και η Ροδόπη στη ΝΔ.

Είναι δε αξιοσημείωτο ότι οι νομοί που επικράτησε το ΣΥΡΙΖΑ τον Ιούνιο του 2012, ήταν όλοι ΠΑΣΟΚ το 2009. Πιο αναλυτικά, πρόκειται για τους νομούς Ξάνθης, Κέρκυρας, Κεφαλονιάς, Ζακύνθου, Αχαΐας, Μαγνησίας, Εύβοιας, Βοιωτίας, Αθηνών, Πειραιά, Σάμου, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Χανίων και Ηρακλείου. Επίσης, στην Σάμο που στις εκλογές του Μαΐου 2012, επικράτησε το ΚΚΕ, στις εκλογές του Ιουνίου κέρδισε το ΣΥΡΙΖΑ.

Όσον αφορά τη ΝΔ, εδραίωσε τη θέση της ακόμη περισσότερο στις εκλογές του Ιουνίου, αφού ενισχύθηκε με 21 έδρες επιπλέον, όπως αντίστοιχα και ο ΣΥΡΙΖΑ με 19. Από την άλλη μεριά, το ΠΑΣΟΚ έχασε 8 έδρες, οι Ανεξάρτητοι Έλληνες 13, η Χρυσή Αυγή 3, η ΔΗΜΑΡ 2 και το ΚΚΕ κατέγραψε συντριπτικές απώλειες χάνοντας 14 έδρες.

3.7 Η εκλογική αναμέτρηση του Ιανουαρίου 2015

Οι εκλογικές αναμετρήσεις του 2015 συγκαταλέγονται στις εκλογές αποστοίχισης, όπου η κομματική ταύτιση εκφράζεται ως το αποτέλεσμα της στροφής του εκλογικού σώματος σε νέα κόμματα που δημιουργούνται μετά από την ανατροπή των έως τότε παλαιών κομματικών συνδυασμών⁷¹. Στην Ελλάδα, το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε με τη πτώση των ποσοστών των δύο μεγάλων κομμάτων ΝΔ – ΠΑΣΟΚ, γεγονός που οδήγησε τόσο στην άνοδο των μικρών, όσο και στη δημιουργία νέων. Υπενθυμίζουμε ότι στις εκλογές του 2015 η νέα Βουλή που σχηματίστηκε απαρτιζόταν από 8 κόμματα εκ των οποίων τα δύο ΑΝΕΛ και Ποτάμι είναι σχετικά νέα, (ΑΝ.ΕΛ. ιδρύθηκε στις 24 Φεβρουαρίου 2012, ενώ το Ποτάμι στις 26 Φεβρουαρίου 2014) ενώ η Ε.Κ μπήκε για πρώτη φορά στη Βουλή μετά από 23 χρόνια (ιδρύθηκε στις 2 Μαρτίου 1992). Η στροφή των ψηφοφόρων σε άλλες πολιτικές επιλογές, πηγάζει από την απογοήτευση και τον θυμό του εκλογικού σώματος, απέναντι σε παλαιές πολιτικές, ενώ παράλληλα, σκιαγραφείται και η ανάγκη για ανανέωση του πολιτικού σκηνικού η οποία σε περιόδους αστάθειας και πολιτικής ρευστότητας, είναι επιτακτική.

⁷¹ Mayer N. Et al. (2005), Εκλογική Συμπεριφορά. Ιστορικές Διαδρομές και Μοντέλα Ανάλυσης, Αθήνα: Σαββάλας

Έτσι το διάστημα της διακυβέρνησης της ΝΔ από τις εκλογές του Ιουνίου 2012 μέχρι τον Ιανουάριο του 2015, ήταν καθοριστικό για την άνοδο των ποσοστών του ΣΥΡΙΖΑ και την ταυτόχρονη πτώση αυτής.

Το ξαφνικό κλείσιμο της ΕΡΤ στις 11 Ιουνίου του 2013, μετά από απόφαση της κυβέρνησης, προκάλεσε τη μήνιν και την αγανάκτηση τόσο των εργαζομένων αυτής, όσο και του απλού λαού. Το ήδη οξυμένο κλίμα λόγω των κοινωνικών αναταράξεων, απόρροια της δεινής οικονομικής κατάστασης της χώρας, το κλείσιμο των επιχειρήσεων και των απολύσεων, ήρθε να ενισχύσει η δολοφονία του Παύλου Φύσσα στις 18 Σεπτεμβρίου από το μέλος της Χρυσής Αυγής Γεώργιο Ρουπακιά. Τα επεισόδια που διαδραματίστηκαν πήραν χαρακτήρα κοινωνικής εξέγερσης, ενώ λίγες μέρες αργότερα συλλαμβάνονται και φυλακίζονται για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης, ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής Νίκος Μιχαλολιάκος, ο φερόμενος ως υπαρχηγός του Χρήστος Παπάς και ο βουλευτής Γιάννης Λαγός.

Ωστόσο, ενώ οι συνθήκες ευνοούσαν την άνοδο των ποσοστών της ΝΔ λόγω της αντιμετώπισης της Χρυσής Αυγής, το σκάνδαλο με την υπόθεση Μπαλτάκου, έρχεται να αποδομήσει κάθε προσπάθεια πολιτικού κέρδους. Η καταγραφή των συνομιλιών του εξ' απορρήτου συνεργάτη του πρωθυπουργού Παναγιώτη Μπαλτάκου με τον βουλευτή της Χρυσής Αυγής Ηλία Κασιδιάρη και η υπόνοια για ευθεία παρέμβαση της κυβέρνησης στη δικαιοσύνη, φέρνουν τη ΝΔ σε σοβαρές εσωκομματικές αντιπαλότητες.

Την επόμενη χρονιά, το 2014, συγκροτείται το «Ποτάμι», νέο κόμμα που αντλεί την ιδεολογία του κυρίως από την αριστερά και συγκαταλέγεται στον φιλελευθερισμό. Το συγκεκριμένο απορρόφησε εκλογικό μέρος απ' όλους τους συνδυασμούς, αλλά κυρίως από το ΠΑΣΟΚ.

Η τραγωδία στο Φαρμακονήσι με τον πνιγμό 12 ανθρώπων εκ των οποίων τα 9 παιδιά, κρούει τον κώδωνα κινδύνου για την αρχή του μείζονος θέματος, που θα προκαλέσει ποικίλες αντιδράσεις στην πορεία, τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική, αυτό του μεταναστευτικού.

Η αδυναμία εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας για τρίτη πλέον φορά φέρνει ξανά στο προσκήνιο τη διεξαγωγή πρόωγων εκλογών τον Ιανουάριο του 2015. Η υποψηφιότητα του Σταύρου Δήμα η οποία στηρίχθηκε από τη ΝΔ το ΠΑΣΟΚ και ορισμένους ανεξάρτητους βουλευτές δεν συγκέντρωσε τον απαιτούμενο αριθμό των 180 ψήφων και έτσι η χώρα οδηγήθηκε για άλλη μια φορά στις κάλπες.

Σε αυτές τις εκλογές ο ΣΥΡΙΖΑ καταγράφει τη μεγαλύτερη νίκη στην ιστορία της Αριστεράς χωρίς ωστόσο να καταλαμβάνει την απόλυτη πλειοψηφία στη νέα Βουλή και έτσι προβαίνει σε συνεργασία με το κόμμα των ΑΝ.ΕΛ του Πάνου Καμμένου. Και τα δύο αυτά κόμματα, χαρακτηρίζονται μέχρι στιγμής για την αντιμνημονιακή τους ιδεολογία.

Η νέα Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές συνήλθε στις 5 Φεβρουαρίου, ενώ την επομένη εκλέχθηκε Πρόεδρος της Βουλής η Ζωή Κωνσταντοπούλου.

Η δομή της πολιτικής αντιπαράθεσης διαμορφώνεται στα πλαίσια των διχασμών που προέρχονται από τη σύγκρουση των διακυβευμάτων που τίθενται πιο πολύ από ποτέ στο τραπέζι και αφορούν τις επιλογές μνημόνιο – αντι-μνημόνιο / ευρώ ή δραχμή.

Είναι δε ορατό, ότι το μοναδικό κόμμα που καταγράφει ανοδική πορεία από το 2012 και μετά είναι αυτό του ΣΥΡΙΖΑ. Όλα τα υπόλοιπα χάνουν συνεχώς τη δυναμική τους. Οι εκλογές του Μαΐου 2012 ήταν το σημείο προπομπός μιας

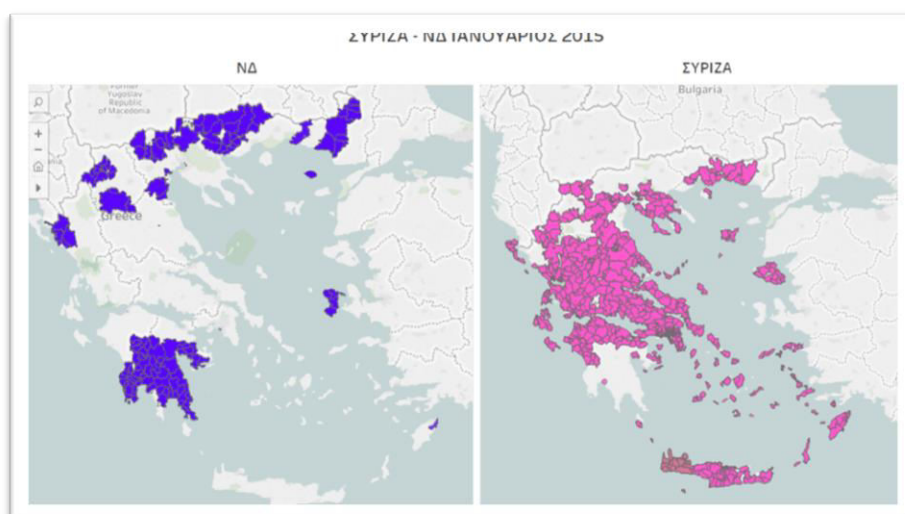
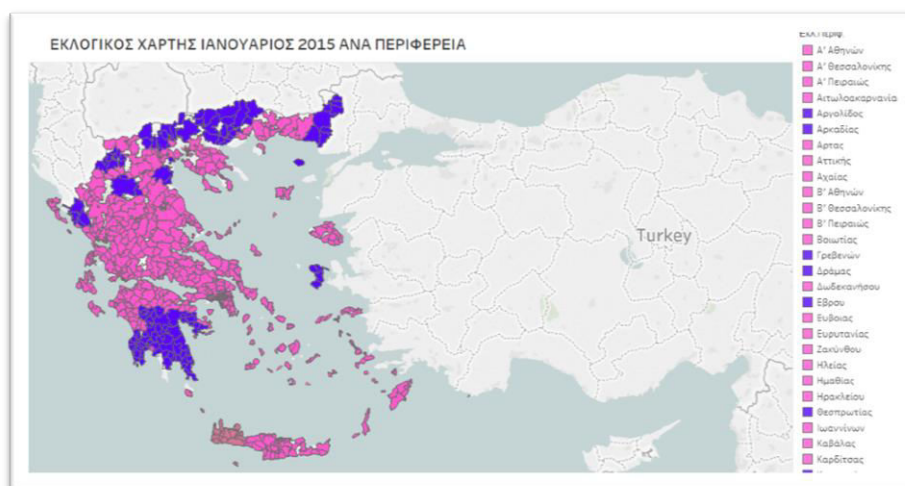
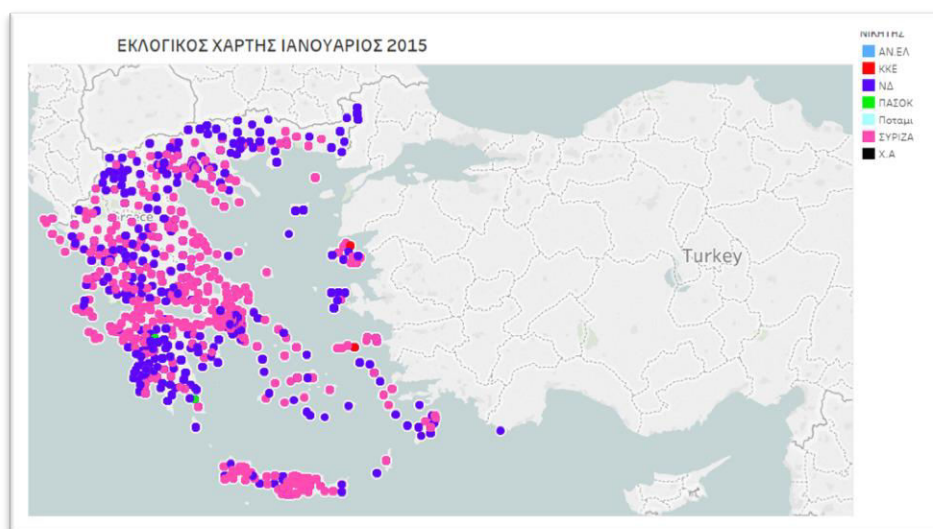
επικείμενης μελλοντικής νίκης του ΣΥΡΙΖΑ , εφόσον από το 3,2% που είχε το 2000 κατάφερε να ανέλθει στο 16,7%, ενώ τον Ιανουάριο του 2015 διπλασίασε το ποσοστό του φτάνοντας στο 36,34%. Τα πέντε χρόνια λιτότητας από τις πολιτικές του μνημονίου, ήταν καθοριστικά για την αλλαγή της ψήφου των εκλογέων.

Η ποικιλομορφία της κοινωνιολογικής και γεωγραφικής απεικόνισης των ομάδων υποστήριξης του ΣΥΡΙΖΑ ήταν χαρακτηριστική και ακόμη πιο ισχυρή από αυτή του 2012. Η τάση αυτή βρήκε ιδιαίτερη ανάπτυξη το τελευταίο εξάμηνο με αποτέλεσμα ο ΣΥΡΙΖΑ να μην λάβει σε καμία κοινωνικο-οικονομική κατηγορία, εκτός από τους εργοδότες (27%), λιγότερο από 30%⁷². Είναι δε αξιοσημείωτο ότι κατάφερε να αποσπάσει κομμάτι ακόμη και από άλλους κομματικούς συνδυασμούς.

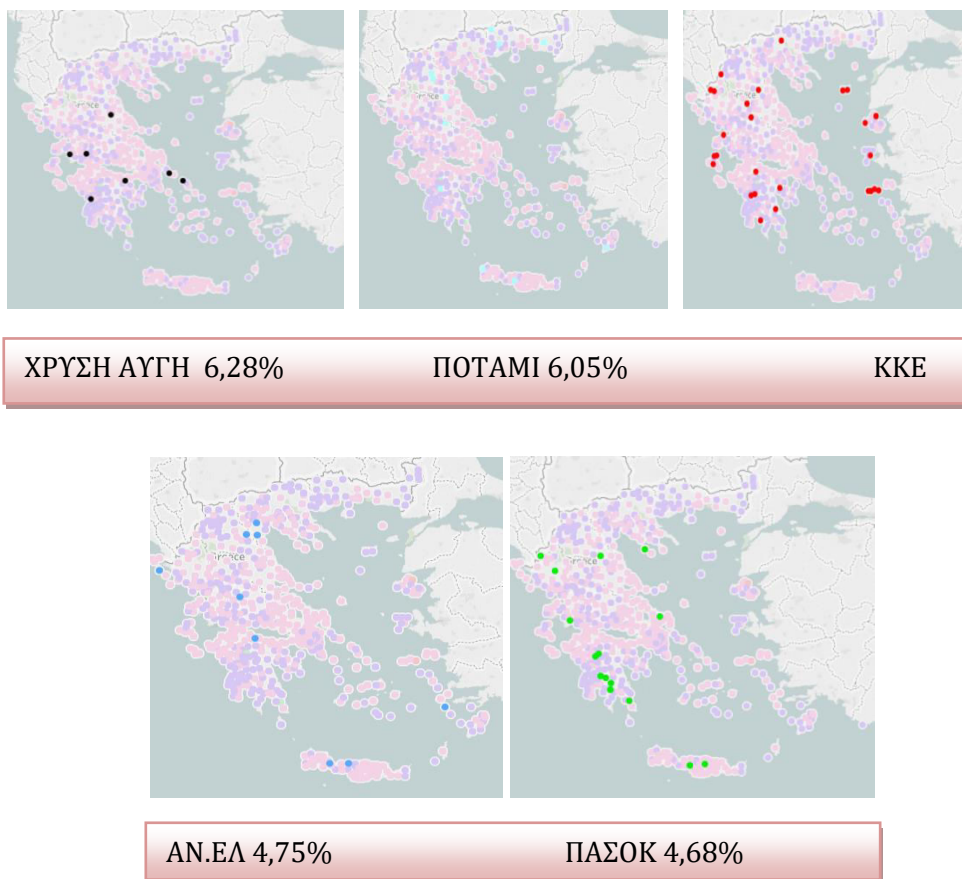
Άλλος ένας καθοριστικός παράγοντας της συσπείρωσης της δυναμικής του ΣΥΡΙΖΑ, υπήρξε η συρρίκνωση των ΑΝΕΛ περίπου 3 ποσοστιαίων μονάδων, ενώ η διάσπαση του ΠΑΣΟΚ η μη εκλογή της ΔΗΜΑΡ και γενικότερα η κατάρρευση της κεντροαριστεράς, ενίσχυσε και λειτούργησε υπέρ της δυναμικής του ΣΥΡΙΖΑ. Μεγάλο ποσοστό αυτών στράφηκε προς την επιλογή Τσίπρα, ενώ κατάφερε ακόμη και να αποσπάσει μέρος των ψηφοφόρων της ΝΔ, που αντιστοιχεί σε 2,7 μονάδες του εκλογικού σώματος.

Από την άλλη πλευρά, υπήρξε και μέρος των ψηφοφόρων που ενώ στις εκλογές του Μαΐου 2012 ψήφισαν ΣΥΡΙΖΑ, στις εκλογές του Ιουνίου, επέλεξαν τη ΝΔ λόγω του επικείμενου κινδύνου, που κρεμόταν σαν δαμόκλειος σπάθη στον πολιτικό ορίζοντα της Ελλάδας, της κατάρρευσης και της εξόδου από το ευρώ και την ευρωζώνη.

⁷² Μαυρής Γ., (1/2/2015) Από το 2012 στο 2015: Γιατί η ΝΔ έχασε τις εκλογές εφημ. Αυγή της Κυριακής

ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2015

3.8 Η εκλογική αναμέτρηση Σεπτεμβρίου 2015

Η περίοδος της εννεάμηνης διακυβέρνησης του Αλέξη Τσίπρα, χαρακτηρίστηκε από σφοδρές εσωκομματικές συγκρούσεις εξαιτίας της απόκλισης από την αρχική ιδεολογία του ΣΥΡΙΖΑ. Οι εξαγγελίες του για κατάργηση των μνημονίων και την απαλλαγή των πολιτών από τα σκληρά φορολογικά μέτρα που του επιβλήθηκαν, έμειναν υποσχέσεις που δεν υλοποιήθηκαν.

Η πολύμηνη καθυστέρηση της αξιολόγησης, που πήγαζε από τις ελπίδες της κυβέρνησης για επίτευξη μιας συμφωνίας με ευνοϊκότερους όρους για τη χώρα, οδήγησε στην περαιτέρω επιβάρυνση της ήδη εξουθενωμένης οικονομίας, με αποτέλεσμα την επιβολή των capital controls στις 28 Ιουνίου του 2015, μία ημέρα μετά την ανακοίνωση του δημοψηφίσματος για την αποδοχή ή όχι του σχεδίου

Γιούνκερ. Οι ημέρες που ακολούθησαν έφεραν τον λαό σε διχασμό, ενώ παράλληλα οι ευρωπαίοι διεμήνυαν ότι πρόκειται για δημοψήφισμα που αφορά την παραμονή ή όχι της Ελλάδας στην ευρωζώνη και το ευρώ.

Τη νίκη του «ΟΧΙ» με 61,31% , ο Αλέξης Τσίπρας την απέδωσε στην επιθυμία του λαού για συμφωνία και όχι ρήξη με τους θεσμούς, ενώ άμεσα μετέβη στον πρόεδρο της Δημοκρατίας για τη σύγκληση του συμβουλίου των πολιτικών αρχηγών των κομμάτων, απ' όπου έλαβε τη στήριξη της ΝΔ, του ΠΑΣΟΚ και του Ποταμιού.

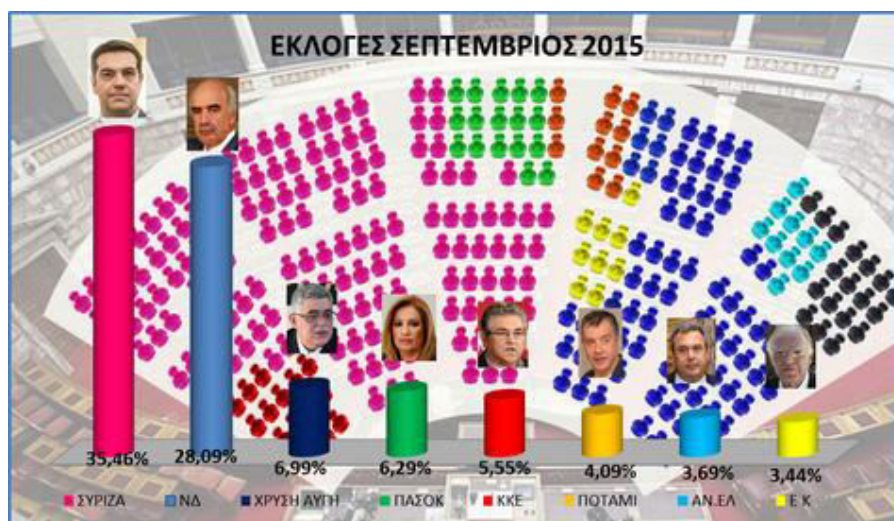
Η επικράτηση του ΟΧΙ έφερε την παραίτηση του Αντώνη Σαμαρά από την ηγεσία της ΝΔ, την οποία και ανέλαβε προσωρινά ο Ευάγγελος Μειμαράκης, όπως επίσης έπραξε και ο Γιάννης Βαρουφάκης από υπουργός Οικονομικών, τη θέση του οποίου διαδέχθηκε ο Ευκλείδης Τσακαλώτος προκειμένου να διευκολυνθούν οι διαπραγματεύσεις με τους πιστωτές.

Όσον αφορά το ΠΑΣΟΚ, ο Ευάγγελος Βενιζέλος παραιτήθηκε μετά την ήττα που υπέστη το κόμμα του στις εκλογές του Ιανουαρίου 2015, δίνοντας τη σκυτάλη στη Φώφη Γεννηματά.

Η μεγάλη απόκλιση του ΣΥΡΙΖΑ από το αρχικό του πρόγραμμα επέφερε σοβαρούς τριγμούς στο εσωτερικό του, με την απώλεια πολλών στελεχών του, όπως της Ζωής Κωνσταντοπούλου, του Παναγιώτη Λαφαζάνη, του Δημήτρη Στρατούλη, του Στάθη Λεουτσάκου και του Αλέξη Μητρόπουλου, οι οποίοι στη συνέχεια συγκρότησαν το κόμμα της ΛΑΕ.

Η ψήφιση του τρίτου μνημονίου στις 14 Αυγούστου του 2015 αλλά και η αποστασιοποίηση αρκετών βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ, ανάγκασε τον πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα να ζητήσει τη διάλυση της Βουλής και την προκήρυξη νέων πρόωρων εκλογών από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλο. Σχηματίστηκε έτσι νέα υπηρεσιακή κυβέρνηση, με πρωθυπουργό την πρόεδρο του Αρείου Πάγου Βασιλική Θάνου – Χριστοφίλου, ενώ συγκροτήθηκαν νέες εκλογές στις 20 Σεπτεμβρίου, όπου και ανέδειξαν για άλλη μια φορά νικητή τον ΣΥΡΙΖΑ χωρίς

αυτοδυναμία, αναγκάζοντάς τον να προβεί σε εκ νέου συνεργασία με το κόμμα των ΑΝ.ΕΛ.

Η αλλαγή της ηγεσίας της ΝΔ και η διαδοχή της από τον Ευάγγελο Μειμάρη, παρά τις όποιες πετυχημένες προσπάθειες ανασυγκρότησης της ΝΔ, η οποία πλέον είχε υποστεί βαριά πλήγματα, δεν κατέστησαν δυνατό να την επαναφέρουν στην εξουσία, αν και κατάφερε να περιορίσει αρκετά τη δυναμική του ΣΥΡΙΖΑ.

Το ερώτημα που γεννάται εδώ, είναι αν το 2015 ήταν η χρονιά ορόσημο που περνά σε έναν άλλο δικομματικό πολιτικό πεδίο, ανάμεσα σε ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ. Μήπως ο παλαιός δικομματισμός ΝΔ – ΠΑΣΟΚ αντικαταστήθηκε από μια χαμηλότερης έντασης (λόγω ποσοστών) διαμάχη μεταξύ ΝΔ – ΣΥΡΙΖΑ;

Είναι πλέον δεδομένο, ότι ο ΣΥΡΙΖΑ εδραιώθηκε πια ως ένα κόμμα αριστερό, αρεστό στα λαϊκά στρώματα, αλλά και αποδεκτό από ποικίλες ηλικιακές ομάδες, με ιδιαίτερη άνοδο σε αυτή των νέων, των ανέργων και των αγροτών. Τα ποσοστά δε αυτά, προσδιορίζονται στο 41% στις ηλικίες 18-24, έναντι 35% του Ιανουαρίου 2015, στους ανέργους 43,3% έναντι 43,5% και στους αγρότες (33,7% έναντι 28,8% τον Ιανουάριο), ενώ αντίθετα παρουσιάζει απώλειες στους μισθωτούς του ιδιωτικού

τομέα (37,4% έναντι 39,5% τον Ιανουάριο) και του δημόσιου τομέα (37,1% έναντι 38,1%)⁷³.

Το γεγονός ότι η επιρροή του συρρικνώθηκε στους ελεύθερους επαγγελματίες 28,7% έναντι 33,5% τον Ιανουάριο, είναι άμεσα συνυφασμένη με τη δεινή οικονομική κατάσταση της χώρας και την επιβολή βαριάς φορολογίας, που πλήττει το εισόδημα του επιχειρηματία και κατ' επέκταση του καταναλωτή, ο οποίος έχει περιορισμένη αγοραστική δύναμη.

Όσον αφορά τα μικρότερα κόμματα σημαντική απώλεια κατέγραψε το Ποτάμι σχεδόν δύο μονάδες (- 1,96%) το οποίο διατηρούσε τη δυναμική του στις αστικές περιοχές, ενώ η αλλαγή της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ και η σύμπτυξή του με αυτό της ΔΗΜΑΡ, δεν ήταν ικανά να του δώσουν μια μεγαλύτερη ώθηση από αυτή των 1,6% επιπλέον. Η ανάληψη της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ από τη Φώφη Γεννηματά, ενεργοποίησε τους κομματικούς μηχανισμούς που ήταν ήδη ισχυροί στις περιοχές τους. Στην ουσία πρόκειται για μια πνοή επιστροφής στο παλαιό κόμμα του ΠΑΣΟΚ, που όμως σε συνδυασμό με την μεγάλη αποτυχία του σε Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη, μετατρέπεται σε κόμμα «επαρχίας» και όχι σε ένα ανανεωμένο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα.

Το παράδοξο της όλης πολιτικής κατάστασης τη συγκεκριμένη περίοδο, γίνεται εμφανές όταν ο Αλέξης Τσίπρας ξαναέρχεται στο τιμόνι της διακυβέρνησης της χώρας, μετά από ένα τεράστιο πλήγμα των πολιτικών του εξαγγελιών, αλλά και των διασπάσεων που έχουν προκαλέσει οι πολιτικές του επιλογές. Ας μην ξεχνάμε, ότι ο θρίαμβος του Ιανουαρίου του 2015 προήλθε από τις υποσχέσεις του για την πάταξη των μνημονίων, τις ριζικές αλλαγές στον εργασιακό χώρο με αυξήσεις κατώτατου μισθού, τις φοροαπαλλαγές και γενικότερα τις εξαγγελίες μέτρων ανακούφισης των πολιτών από τα σκληρά μέτρα του μνημονίου. Περεταίρω, αποδυναμωμένος βγήκε από το δημοψήφισμα, όπου μετέτρεψε το ΟΧΙ του ελληνικού λαού σε ΝΑΙ, ενώ το αποκορύφωμα ήταν η ψήφιση του τρίτου μνημονίου από την κυβέρνησή του, η οποία μέχρι τότε συγκαταλέγονταν στα αντιμνημονιακά κόμματα.

⁷³ Μοσχονάς Γ., (27/09/2015) Τι μας έδειξε η κάλπη του Σεπτεμβρίου, εφημ Βήμα

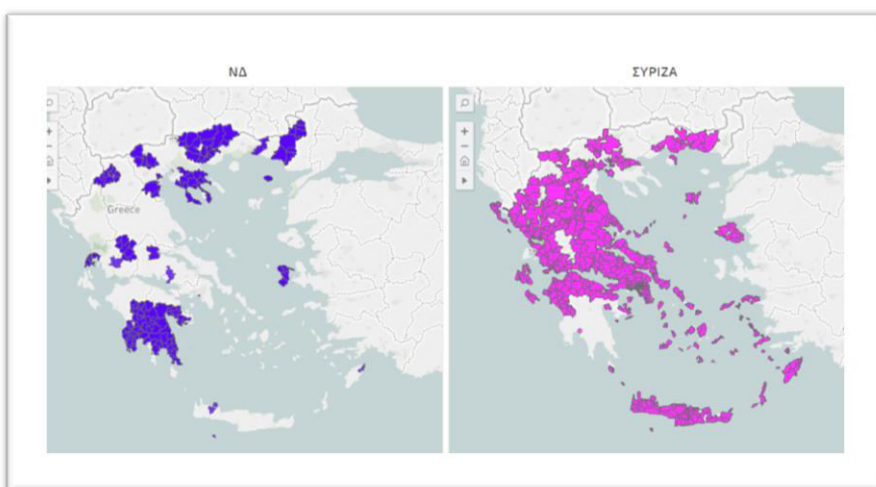
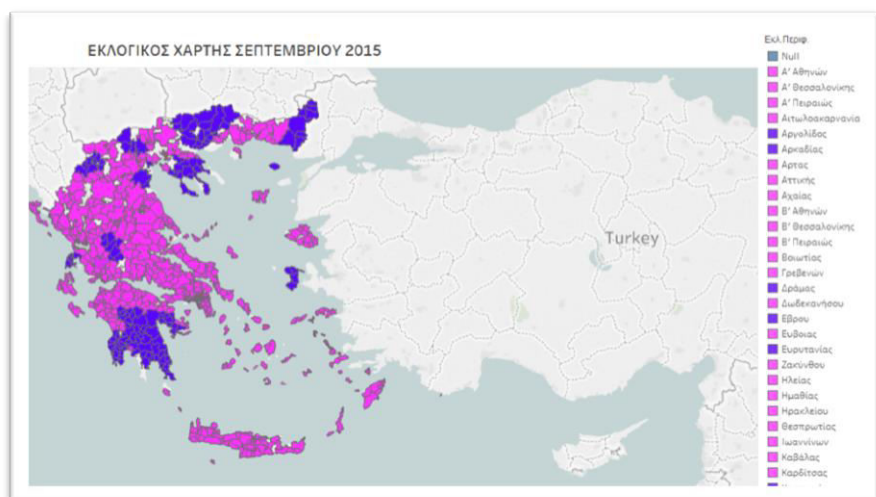
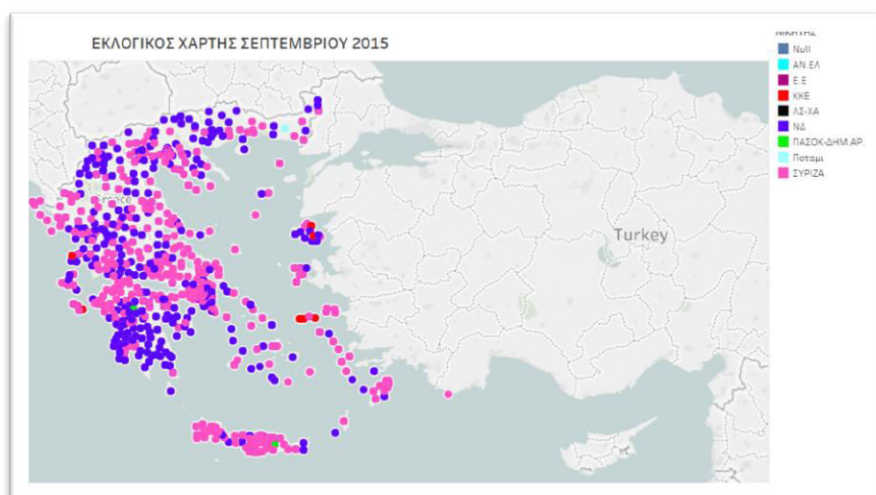
Αν λάβουμε υπόψιν μας όλα τα ανωτέρω, θα ήταν συνεπακόλουθο μια έστω και μικρή ήττα του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015. Σίγουρα όχι μια νίκη με σχεδόν μια ανάσα πριν την αυτοδύναμη κυβέρνηση. Το κομβικό σημείο του Μαΐου 2012, όπου αποτέλεσε την αφετηρία όπως προείπαμε παραπάνω μιας εκλογικής απορρύθμισης⁷⁴ (dealignment) και μιας σειράς ασταθών εκλογικών αναμετρήσεων (Βουλευτικές Ιουνίου 2012, Ευρωεκλογές 2014, Βουλευτικές Ιανουαρίου 2015 και Δημοψήφισμα Ιουλίου 2015) κατά τις οποίες το κόμμα που επωφελείται από την αναδόμηση του πολιτικού σκηνικού και την ανακατανομή της πολιτικής τράπουλας, στην προκειμένη περίπτωση το ΣΥΡΙΖΑ, έρχεται να επισφραγίσει με μαθηματική ακρίβεια το αποτέλεσμα των εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015. Ο νικητής αυτής της σειράς των διαδοχικών αναμετρήσεων, αποτελεί το *sine qua non* των κρίσιμων εκλογών.

Η αλλαγή της εκλογικής συμπεριφοράς των πολιτών και η απόφασή τους να μεταβούν σε κάτι άγνωστο για αυτούς μέχρι τώρα, γυρίζοντας την πλάτη σε παλαιές κομματικές μεθόδους και δοκιμασμένες τακτικές, που κατηγορούνται για την μέχρι τώρα λανθασμένη επιβολή πολιτικών, ενώ ταυτόχρονα θεωρούνται από το εκλογικό σώμα ως οι κύριοι υπεύθυνοι για τα δεινά της χώρας, οδήγησε για άλλη μια φορά τους ψηφοφόρους στο πρόσωπο του Αλέξη Τσίπρα. Ουσιαστικά εδώ γίνεται λόγος πλέον για ψήφο ανοχής και όχι ψήφο πίστης και εμπιστοσύνης⁷⁵. Μεγάλο μέρος του εκλογικού σώματος, ψήφισε σύμφωνα με το ρεύμα αλλαγής που είχε ξεσπάσει τον περασμένο Ιανουάριο.

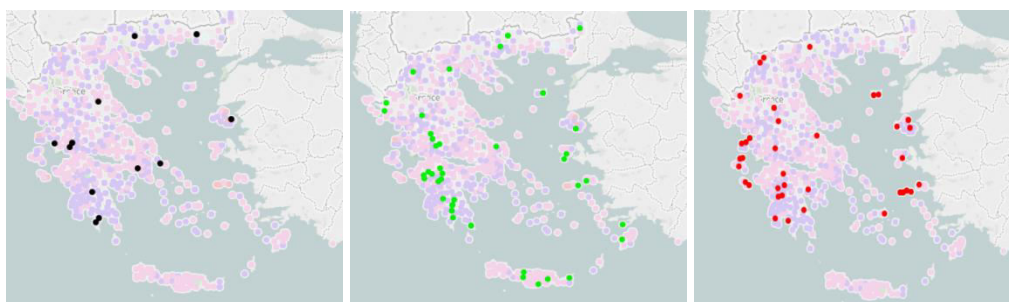
Ωστόσο, το βασικό ερώτημα που τίθεται στην παρούσα φάση, είναι πότε και με ποιες εκλογές θα κλείσει αυτός ο φαύλος κύκλος της απορρύθμισης, εγκαινιάζοντας έτσι τη μετάβαση σε μια εποχή επαναρύθμισης και καταγραφής πολιτικής σταθερότητας. Είναι άραγε εφικτό να γίνει κάτι τέτοιο; Και με ποιο κόμμα; Ίδωμεν!.

⁷⁴ Μοσχονάς Γ., (2016) «Κρίσιμες εκλογές» και η ερμηνεία των εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015, περιοδικό Σύγχρονα Θέματα τεύχος 130-131

⁷⁵ Μοσχονάς Γ., (2016) «Κρίσιμες εκλογές» και η ερμηνεία των εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015, περιοδικό Σύγχρονα Θέματα τεύχος 130-131

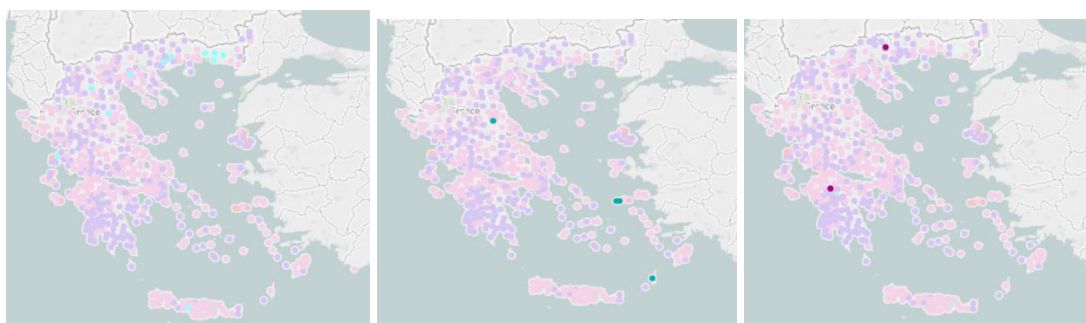
ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2015

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ 6,99%

ΠΑΣΟΚ - ΔΗΜΑΡ 6,29%

ΚΚΕ

ΠΟΤΑΜΙ 4,09%

ΑΝ.ΕΛ 3,69%

Ε.Κ 3,44%

3.9 Η αποτίμηση των εκλογικών αναμετρήσεων του 2015

Οι εκλογές του 2015 αποτέλεσαν μια καινούργια σελίδα στην πολιτική ζωή της χώρας, διαμορφώνοντας ένα νέο αλλά φανερά αποδυναμωμένο δικομματισμό, αυτόν της ΝΔ – ΣΥΡΙΖΑ. Παρά το γεγονός ότι ο ΣΥΡΙΖΑ ήταν το μόνο κόμμα όπου στα χρόνια της κρίσης κατέγραφε άνοδο στα ποσοστά του, οι διαρροές από τον παλαιό δικομματισμό που συνεπάγεται το πέρασμα σε μια επτακομματική Βουλή, αλλά και η αύξηση της αποχής, ήταν παράγοντες που επηρέασαν στην αδυναμία του ΣΥΡΙΖΑ να λάβει ένα ποσοστό ικανό ώστε να σχηματίσει μια αυτοδύναμη κυβέρνηση. Αποτέλεσμα αυτού, ήταν να οδηγηθεί σε μια συγκυβέρνηση με το κόμμα των ΑΝ.ΕΛ.

Από την ανάλυση των παραπάνω χαρτών παρατηρούμε ότι τον Ιανουάριο του 2015 όλοι οι νομοί που ήταν τον Ιούνιο του 2012 ΣΥΡΙΖΑ (Ξάνθης, Κέρκυρας, Κεφαλονιάς, Ζακύνθου, Αχαΐας, Μαγνησίας, Εύβοιας, Βοιωτίας, Αθηνών, Πειραιά, Σάμου, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Χανίων και Ηρακλείου) και κατ' επέκταση το 2009 ΠΑΣΟΚ, διατηρήθηκαν. Σε αυτούς ήρθαν να προστεθούν και οι Θεσσαλονίκης, Αιτ/νίας, Άρτας, Δωδεκανήσων, Ευρυτανίας, Ηλείας, Ημαθίας, Ιωαννίνων, Καβάλας, Καρδίτσας, Κοζάνης, Κορινθίας, Κυκλάδων, Λάρισας, Λέσβου, Λευκάδας, Πρέβεζας, Ροδόπης, Τρικάλων, Φθιώτιδας, Φλώρινας, Φωκίδας και Χαλκιδικής, νομοί οι οποίοι το 2009 επίσης ανέδειξαν πρώτο κόμμα το ΠΑΣΟΚ.

Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, η ΝΔ χάνει τους νομούς Κιλκίς, Γρεβενών και Θεσπρωτίας, ενώ προσθέτει στη δυναμική της τους νομούς Χαλκιδικής, Ευρυτανίας και Λευκάδας. Οι νομοί που έχασε αν εξαιρέσουμε το 2009 όπου επέλεξαν το ΠΑΣΟΚ ως πρώτο κόμμα, είναι γενικότερα νομοί που πρόσκεινται στο κόμμα της ΝΔ. Η εκλογική συμπεριφορά αυτή, μπορεί να εκφραστεί ως ψήφος «θυμού» προς το κόμμα που εμπιστευόνταν αλλά και ως ψήφος «τιμωρίας», καθώς μέχρι και τον Ιανουάριο του 2015 το στήριζαν σταθερά με την ψήφο τους, ενώ τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, προτίμησαν να περάσουν στο «αντίπαλο» κόμμα, αυτό του ΣΥΡΙΖΑ.

Όσον αφορά δε, τους νομούς με τους οποίους ενισχύθηκε επιπλέον η ΝΔ, Χαλκιδική, Ευρυτανία και Λευκάδα, φαίνεται ότι και οι τρεις σε όλες αυτές τις αναμετρήσεις ψήφιζαν το ίδιο (αν εξαιρέσουμε το 2007 όπου η Ευρυτανία έβγαλε πρώτο κόμμα το ΠΑΣΟΚ) το 2009 εξέλεξαν το ΠΑΣΟΚ, το 2012 και στις δύο αναμετρήσεις τη ΝΔ, ενώ τον Ιανουάριο του 2015 πέρασαν στο ΣΥΡΙΖΑ, για να επιστρέψουν πάλι στη ΝΔ τον Σεπτέμβριο του 2015. Μέσα από αυτό το «πισωγύρισμα», σκιαγραφείται αρχικά η ανάγκη για μια νέα πολιτική πορεία, δίχως επιπρόσθετα μέτρα και λιτότητα, συνδυασμένη με τον έντονο φόβο της ενεργοποίησης μιας επικείμενης οικονομικής κατάρρευσης σε περίπτωση εξόδου της χώρας από το ευρώ. Ας μην ξεχνάμε ότι ο φόβος αυτός ενισχύθηκε με το κλείσιμο των τραπεζών και την επιβολή των capital controls τον Ιούλιο του 2015.

3.10 Οι ...δύο «Ελλάδες»

Ο παλαιός δικομματισμός ΝΔ – ΠΑΣΟΚ αντικαταστάθηκε άραγε από τον νέο δικομματισμό ΝΔ – ΣΥΡΙΖΑ;

Η οπτικοποίηση μεγάλων δεδομένων, δίνει σαφέστατη εικόνα στη μετακίνηση των ψηφοφόρων προς το ΣΥΡΙΖΑ, που στο μεγαλύτερο ποσοστό τους προέρχονταν από το ΠΑΣΟΚ, ιδίως το διάστημα 2012 - 2015, με αποτέλεσμα να προκύψει ένας νέος δικομματισμός μεταξύ ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ.

Τα μεγάλα διακυβεύματα που τέθηκαν στο τραπέζι και έγιναν επίκεντρο συζήτησης τα χρόνια της κρίσης, μνημόνιο/αντιμνημόνιο, ευρώ/δραχμή, παραμονή/έξοδος από την ευρωζώνη, προβλημάτισαν και δίχασαν τόσο τους απλούς πολίτες της χώρας, όσο και τους πολιτικούς. Το φιλοευρωπαϊκό ρεύμα που κυριάρχησε παλαιότερα, αποδυναμώθηκε σημαντικά καθώς οι εισοδηματικές ανισότητες στη διάρκεια του χρόνου μεγάλωναν. Η οικονομική λιτότητα που επικράτησε και συρρίκνωσε την αγοραστική δύναμη των πολιτών, τόσο ώστε να δυσκολεύονται ακόμη και να καλύψουν τις βασικές τους πρώτες ανάγκες, μείωσε σημαντικά τα ποσοστά των Ελλήνων που θεωρούν ως ωφέλιμη τη συμμετοχή της Ελλάδας στην ευρωζώνη. Η αποτύπωση των παραπάνω διακυβευμάτων φαίνεται στους παρακάτω χάρτες που διαμορφώνουν μια Ελλάδα χωρισμένη στα δύο.

Βάσει αυτών, παρατηρούμε τη δημιουργία δύο «Ελλάδων», αυτή της ΝΔ και την άλλη του ΠΑΣΟΚ, που στην πορεία μετεξελίσσεται σε ένα πιο αριστερό κόμμα αυτό του ΣΥΡΙΖΑ. Ξεκινώντας από το 2009 βλέπουμε την Ελλάδα του ΠΑΣΟΚ ενός σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, που ιδεολογικά τάσσεται υπέρ της φιλελεύθερης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Απώτερος σκοπός είναι η ισορροπία μεταξύ αγοράς και κράτους, ατόμου και κοινότητας. Οι ενέργειές του στόχευαν στη δημιουργία ενός μικτού οικονομικού συστήματος που θα ενθάρρυνε την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας υπό την «στέγη» ενός μηχανισμού ελέγχου της αγοράς, προκειμένου να αποφευχθούν οι ανισότητες που υφίστανται σε μια ελεύθερη αγορά. Σύμφωνα με την ιδεολογία του ΠΑΣΟΚ το κράτος ασκεί ρυθμιστικό και ελεγκτικό

ρόλο, όχι όμως σε τέτοιο βαθμό ώστε να το καθιστά αρνητικά παρεμβατικό και ζημιογόνο στα συμφέροντα των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα.

Από την άλλη πλευρά, βλέπουμε τη δεύτερη Ελλάδα, αυτή της ΝΔ, η οποία διατηρείται καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, μια Ελλάδα φιλελεύθερο – συντηρητική, που ανήκει στην κεντροδεξιά, διατυπώνοντας κλασικές και παραδοσιακές απόψεις εμπλουτισμένες με φιλελεύθερες ιδέες.

Το 2015 η Ελλάδα του ΠΑΣΟΚ γίνεται Ελλάδα του ΣΥΡΙΖΑ, του δημοκρατικού σοσιαλισμού και μέρος αυτής, της σοσιαλδημοκρατίας, όπου το κράτος ασκεί αυστηρό έλεγχο στην ελεύθερη αγορά και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις προστατεύοντας έτσι τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου. Παράλληλα, υιοθετεί ιδέες πράσινης πολιτικής, οικολογίας και αντι-παγκοσμιοποίησης.

Το μεγαλύτερο μέρος του ΠΑΣΟΚ του 2009 μετεξελίχθηκε σε ΣΥΡΙΖΑ το 2015 για πολλούς λόγους. Αρχικώς τα δύο αυτά κόμματα είναι «συγγενικά» ως προς την ιδεολογία τους, συνεπώς δεν μπορούσαμε να δούμε σημαντικές διαρροές από το ΠΑΣΟΚ προς τη ΝΔ. Η βασικότερη αιτία που οδήγησε τους ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ στο ΣΥΡΙΖΑ ήταν ο αρχικός ισχυρός αντιμνημονιακός χαρακτήρας του δεύτερου. Σύμφωνα με αυτό, είδαμε ένα ρεύμα φυγής το διάστημα 2010, μετά τη ψήφιση του μνημονίου μέχρι το 2012, όπου είχαν κάνει την εμφάνισή τους κινήματα με αντιμνημονικές διαδηλώσεις και τα οποία «κέρδιζαν» την εύνοια του κόσμου. Καθοριστικό ρόλο στη μεγάλη αυτή διαρροή διαδραμάτισε και η αποχώρηση πολλών στελεχών του ΠΑΣΟΚ παίρνοντας και τους ψηφοφόρους τους μαζί. Για παράδειγμα Αλέξης Μητρόπουλος, Σοφία Σακοράφα, Παναγιώτης Κουρουμπλής, Γιώργος Ραυτόπουλος⁷⁶ κτλ.

Ένα άλλο ρεύμα, διαμορφώθηκε μετά τις εκλογές του 2012, όπου το ΠΑΣΟΚ έχασε τη δυναμική του και ο ΣΥΡΙΖΑ πέρασε πλέον στην αντιπολίτευση. Πρόκειται για τη χρονική περίοδο όπου διαφαίνεται η συντριβή του ΠΑΣΟΚ και η μελλοντική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ. Στελέχη του πρώτου αποφασίζουν να διαβούν το κατώφλι της

⁷⁶ Σιούτη Β., «Το ΠΑΣΟΚ είναι εδώ στο ΣΥΡΙΖΑ» <https://insidestory.gr/article/pasok-einai-edo-ston-syriza?token=0U43Q2A5XJ>

Κουμουνδούρου για να λάβουν έναν ενεργό ρόλο στην επόμενη κυβέρνηση, ενώ το ρεύμα αυτό έρχεται να ενισχύσει το 2014 η ανοιχτή πρόσκληση του Τσίπρα στα στελέχη του ΠΑΣΟΚ. Στο ρεύμα αυτό κατατάσσονται οι Θεοδώρα Τζάκρη, Οδυσσέας Βουδούρης, Γιάννης Μυλόπουλος, Κώστας Χρυσόγονος και άλλοι.

Το τελευταίο ρεύμα, προέκυψε μετά την νίκη του ΣΥΡΙΖΑ τον Ιανουάριο του 2015, όπου η δημοτικότητα του Αλέξη Τσίπρα, είχε φτάσει στο ζενίθ της λόγω των εξαγγελιών του για απαλλαγή από τις μνημονιακές πολιτικές που επέφεραν τη βαριά λιτότητα στην Ελλάδα.

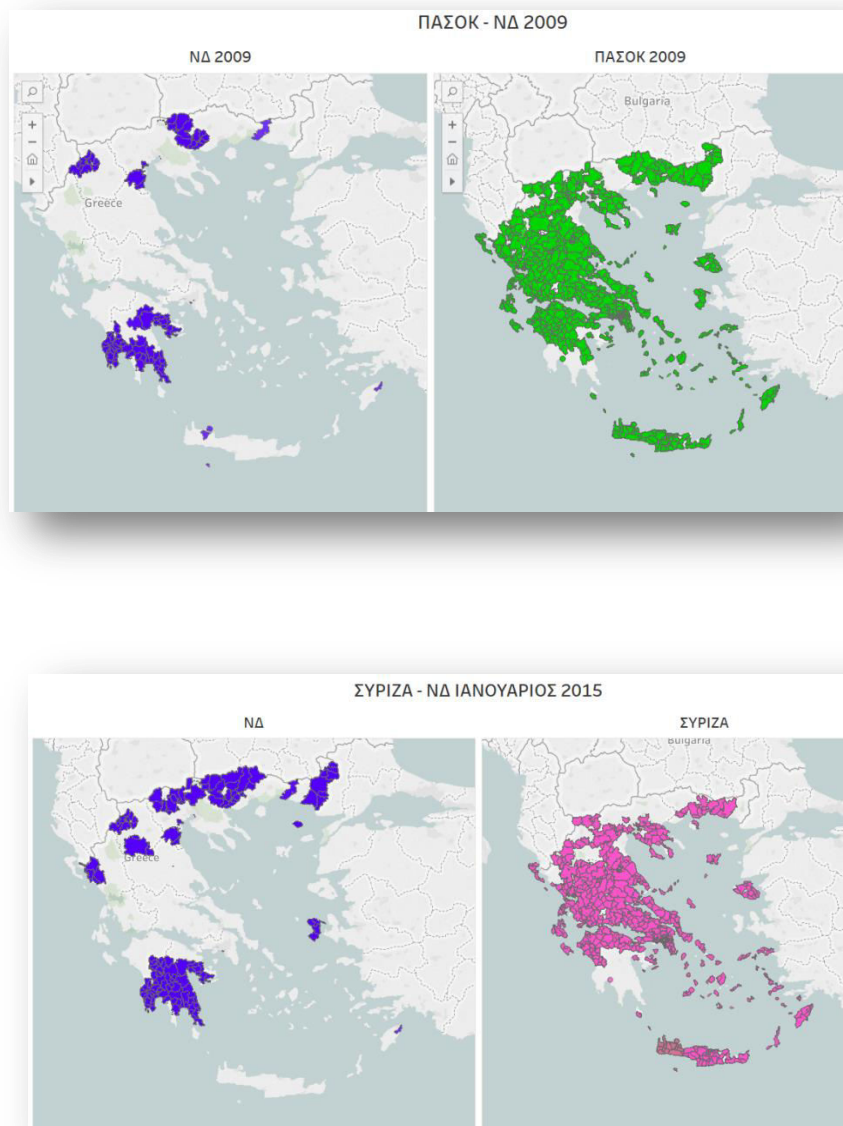
Σύμφωνα με τα ανωτέρω συμπεραίνουμε τη δημιουργία «δύο Ελλάδων», όπου η μια είναι πιο συντηρητική και παραδοσιακή, με καθαρά ευρωπαϊκές ιδεολογικές προτιμήσεις και η άλλη πιο νεωτεριστική, με μικρό μέρος αυτής να υιοθετεί ευρωσκεπτιστικές απόψεις αντιτιθέμενες σε ευρωπαϊκές πολιτικές.

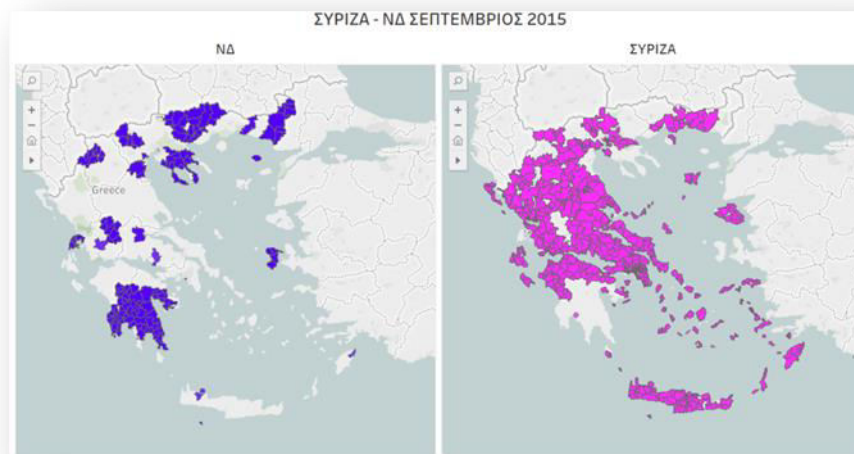
Προβαίνοντας σε μια σύγκριση των παρακάτω χαρτών του 2009 αλλά και των εκλογικών αναμετρήσεων του 2015, φαίνεται ξεκάθαρα ότι εκεί που υπήρχε εκλογική υπεροχή του ΠΑΣΟΚ (ποσοστό 43,92%, έναντι της ΝΔ με 33,47%) αυτό έρχεται να αντικατασταθεί στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 με το ΣΥΡΙΖΑ και με ποσοστό 36,34% έναντι 27,81 της ΝΔ, ενώ αντίστοιχα τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, τα ποσοστά αυτά διαμορφώνονται σε 35,46% και 28,09%.

Παράλληλα, συμπεραίνεται το γεγονός, ότι ο ΣΥΡΙΖΑ καταφέρνει να διατηρήσει τη δυναμική του και να έρθει πρώτο κόμμα για άλλη μια φορά τον Σεπτέμβριο, χάνοντας μόνο μια ποσοστιαία μονάδα, παρά τη μεγάλη απόκλιση από τις αρχικές του πολιτικές εξαγγελίες και το πλήγμα που υπέστη το κόμμα του, κυρίως μετά τη ψήφιση του τρίτου μνημονίου.

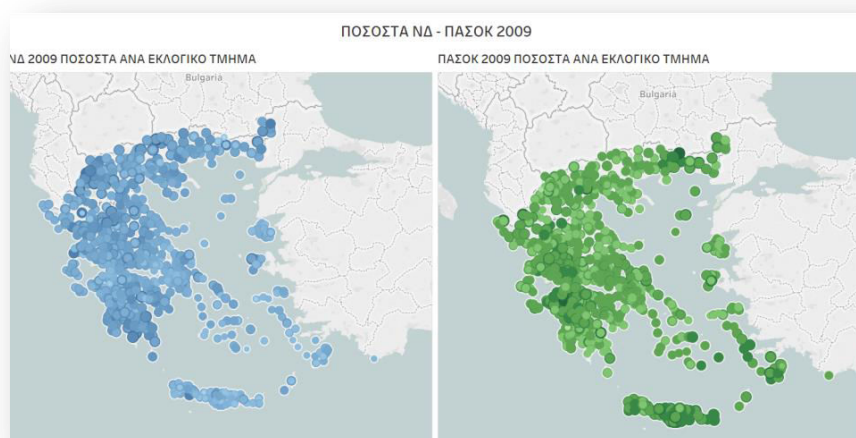
Η διατήρηση της δυναμικής του αυτής, επιβεβαιώνεται και από την ανάλυση των ποσοστών, των αναμετρήσεων του 2015, όπου το ΣΥΡΙΖΑ έρχεται πρώτο κόμμα σε 42 εκλογικές περιφέρειες από τις 56 που είναι συνολικά. Οι διαφορές εντοπίζονται μόνο στους νομούς Γρεβενών, Θεσπρωτίας και Πέλλας όπου τον Ιανουάριο εξέλεξαν τη ΝΔ και τον Σεπτέμβριο πέρασαν στο ΣΥΡΙΖΑ, ενώ αντίστοιχα οι νομοί

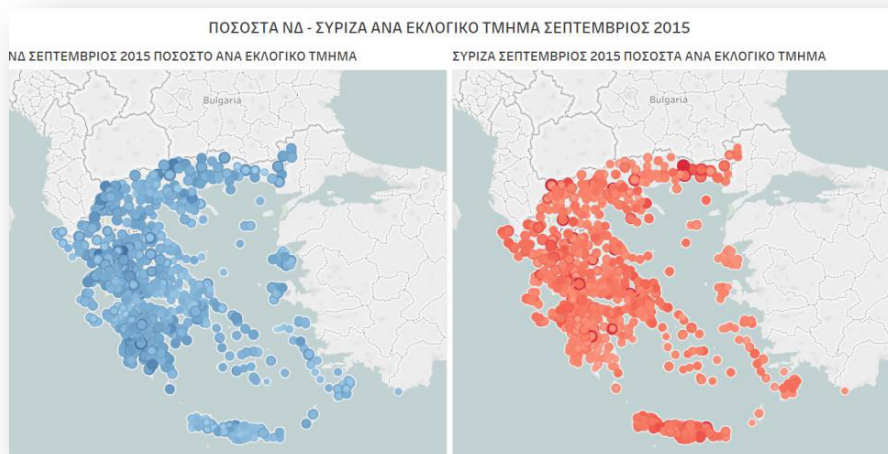
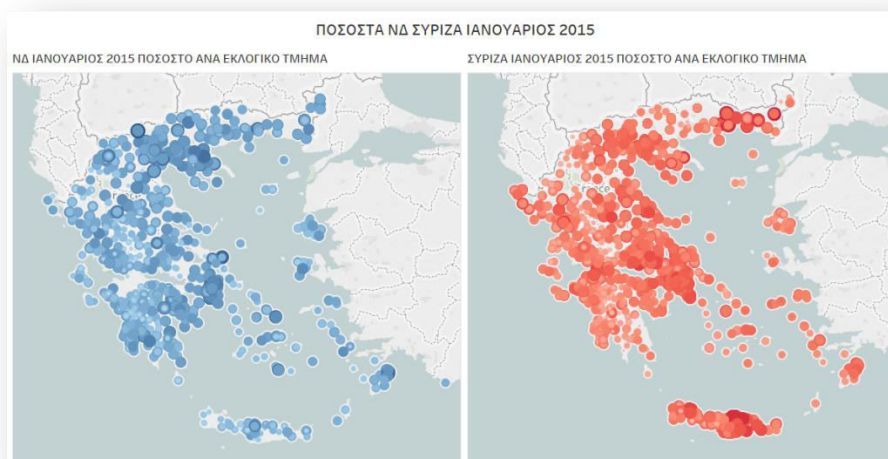
Ευρυτανίας, Λευκάδας και Χαλκιδικής, κατέγραψαν το αντίθετο δηλαδή στην πρώτη εκλογική αναμέτρηση ψήφισαν ΣΥΡΙΖΑ και στη δεύτερη ΝΔ.

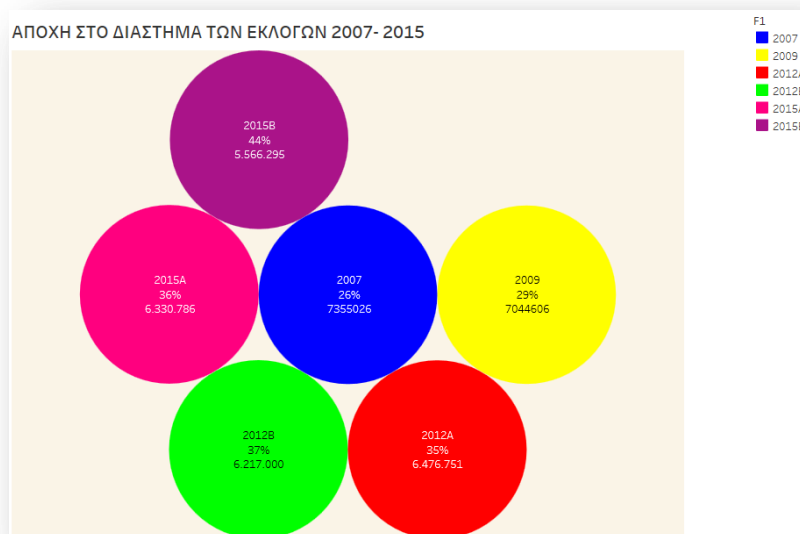

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΑ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΜΕ ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΗ ΧΡΩΜΑΤΟΣ

3.11 Η αποχή

Είναι γεγονός ότι μαζί με την αποστροφή του εκλογικού σώματος για τα πολιτικά κόμματα εξαιτίας των λανθασμένων πολιτικών, την κατάρρευση της οικονομίας και την επιβολή των δυσβάσταχτων μέτρων, η αποχή υπήρξε μεγάλος παράγοντας στη διαμόρφωση των τελικών αποτελεσμάτων. Αρχής γενησμένης από το 2007, η σταδιακή μείωση της συμμετοχής των πολιτών στην εκλογική διαδικασία επέφερε τον Σεπτέμβριο του 2015, ποσοστό αποχής σχεδόν 50%, αφού περίπου 1 στους 2 απέχει και μάλιστα συνειδητά, από την άσκηση του εκλογικού του δικαιώματος. Το φαινόμενο της συνειδητής αποχής από την εκλογική διαδικασία και το μεγάλο ποσοστό της, μαζί με την ταυτόχρονη άνοδο της λευκής και άκυρης ψήφου, αποτέλεσαν παράγοντες «δυναμίτη» στα θεμέλια του δημοκρατικού πολιτεύματος και της ουσιαστικής πλειοψηφίας του πρώτου κόμματος.

Αναλυτικότερα, το 2007 η αποχή ήταν στο 26%, το 2009 στο 29%, τον Μάιο του 2012 στο 35%, τον Ιούνιο του 2012 στο 37%, τον Ιανουάριο του 2015 στο 36% και στο 44% του Σεπτεμβρίου 2015. Η αποχή το 2007 δεν παρουσίαζε κάποια συσχέτιση ανάμεσα στην ηλικία και τη συμμετοχή ή μη, εν αντιθέσει με την αποχή

του 2009, όπου παρά το γεγονός ότι υπήρχε μια ομοιομορφία ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες, παρατηρήθηκε για πρώτη φορά ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία απείχαν περισσότερο σε σχέση με τους νέους⁷⁷. Το κομματικό σύστημα δεν καταφέρνει να πείσει τους ψηφοφόρους να πάνε στην κάλπη, ενώ αρχίζουν να διαφαίνονται και τα πρώτα σημάδια της οικονομικής κρίσης και έτσι η αποχή την περίοδο 2007-2015 σταδιακά μετατρέπεται κυρίως σε αποχή διαμαρτυρίας και έλλειψης εμπιστοσύνης προς το πολιτικό σύστημα. Να σημειωθεί ότι το 26% του 2007, και το 29% του 2009, είναι πολύ πιο μικρότερα από την αποχή των ευρωεκλογών του 2009 (47,46%) και των αυτοδιοικητικών εκλογών του 2010 (39,12% την πρώτη Κυριακή και 53,32% τη δεύτερη).

Ανοδική πορεία είχαν φυσικά και τα ποσοστά αποχής στις εκλογές του 2012, 35% τον Μάιο και 37% τον Ιούνιο. Ποσοστά καθόλου ευκαταφρόνητα, αφού θα μπορούσαν ακόμη και να είναι αποτέλεσμα κάποιου κομματικού συνδυασμού. Φανερώνουν ευδιάκριτα την αποδοκιμασία των πολιτών προς τους πολιτικούς, την «κούραση» του λαού από τις πολιτικές λιτότητας, ενώ παράλληλα εκφράζεται και ένας θυμός μέσω της ψήφισης του ακροδεξιού κόμματος της Χρυσής Αυγής. Επιπροσθέτως, όσον αφορά τα λευκά, η ψήφος αυτή επιλέχθηκε από μερίδα πολιτών με τη λογική ότι δεν πίστευαν στην αλλαγή μιας πολιτικής που θα μπορούσε να ήταν βιώσιμη και λειτουργική προς όφελος της χώρας, είτε αν ψήφιζαν υπέρ του ενός ή του άλλου κόμματος.

Η αποχή έφτασε στο ζενίθ της στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, με ποσοστό 44,1%, δηλαδή 8,1 ποσοστιαίες μονάδες περισσότερες από τις εκλογές του Ιανουαρίου. Είναι ολοφάνερο ότι το εκλογικό σώμα είναι πλήρως απογοητευμένο, αφού ακόμη και οι υποστηρικτές του ΣΥΡΙΖΑ που πίστευαν ότι η αριστερή κυβέρνηση θα δώσει ένα τέλος στην οικονομική λιτότητα και στις μεταρρυθμίσεις που προέρχονται από την επιβολή των μνημονίων, διαψεύστηκαν παταγωδώς. Άλλο ένα μνημόνιο στο διάστημα αυτό των εννέα μηνών, ήρθε να προστεθεί στην ήδη καταρρακωμένη οικονομία, δυσχεραίνοντας ακόμη περισσότερο την καθημερινή διαβίωση του ελληνικού λαού.

⁷⁷ Βασιλόπουλος Π -Βερναδάκης Χρ, (2011), «Η εκλογική αποχή στην Ελλάδα 2000- 2009»

Αυτό δε που βεβαιώνει την αποστασιοποίηση του λαού από την εκλογική διαδικασία, είναι η αύξηση της αποχής ακόμη και στα αστικά κέντρα, όπου δεν υπήρχε η δυσκολία της μετακίνησης, κάτι που αντιμετωπίζουν άλλες περιοχές και νησιά. Για παράδειγμα, στην εκλογική περιφέρεια Α' Αθηνών η συμμετοχή κυμάνθηκε στο 52,6% από 59,7% του Ιανουαρίου, στην Β' Αθήνας 62,7% από 72,8%, ενώ στον Πειραιά τα ποσοστά αυτά ήταν 1 στους 2 (Α' Πειραιά: 50%, έναντι 60,5% και Β' Πειραιά 56,5% έναντι 67,2%). Όσον αφορά τη Θεσσαλονίκη, η εικόνα είναι παρόμοια αφού στην Α' εκλογική της περιφέρεια το ποσοστό δεν ξεπέρασε το 59,5% έναντι 69,2% του Ιανουαρίου, ενώ στην Πάτρα η συμμετοχή ανήλθε στο 62% από 72%.

Δεδομένων των παραπάνω, αυτό που συμπεραίνεται είναι ότι η αποχή στα χρόνια του μνημονίου δεν πέφτει κάτω από το 30%. Ο λαός περνά ένα μεγάλο ηχηρό μήνυμα επιτακτικής ανάγκης για αλλαγή πολιτικής και εξυγίανσης της οικονομικής ζωής της χώρας.

3.12 Διαγράμματα – Ποσοστά δύναμης κάθε κόμματος

Στους παρακάτω πίνακες εμφανίζονται τα ποσοστά που έλαβαν τα μεγάλα κόμματα σε σχέση με το 2007, ενώ τα μικρά που είτε δημιουργήθηκαν στην πορεία, είτε υπήρχαν από παλαιότερα αλλά μπήκαν μετά στη Βουλή, ΑΝΕΛ, Χρυσή Αυγή, ΔΗΜΑΡ και Ποτάμι, παρουσιάζονται σε σχέση με τις πρώτες εκλογές του 2012 (Πίνακας 1).

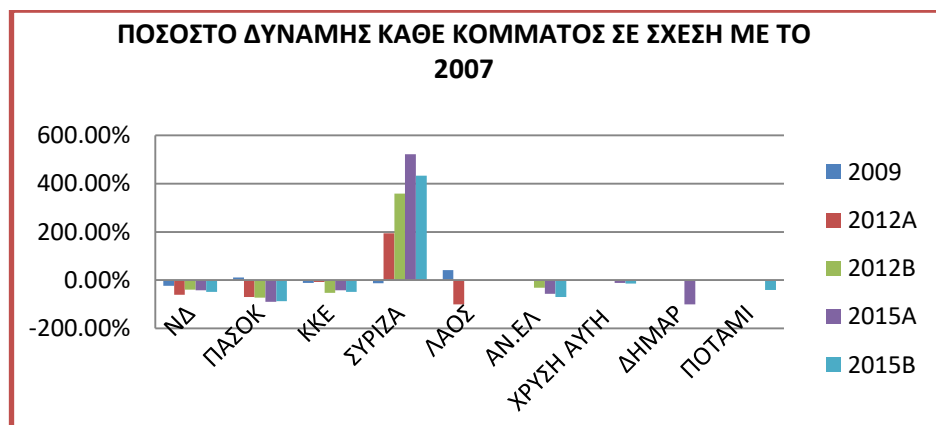
Από την μελέτη αυτών γίνεται ξεκάθαρο ότι το μόνο κόμμα που καταγράφει ανοδική πορεία μέχρι τον Ιανουάριο του 2015 είναι το ΣΥΡΙΖΑ (Πίνακας 2), ενώ μετά από την εννεάμηνη διακυβέρνησή του, το ποσοστό αυτό αρχίζει να μειώνεται.

Η συρρίκνωση του ΠΑΣΟΚ αποτελεί την κορύφωση της πτωτικής αυτής πορείας των κομμάτων, με ποσοστό τον Ιανουάριο του 2015, 89,38% (Πίνακας 2) από αυτό που είχε το 2007. Με την αλλαγή της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ και το πέραςμα αυτής στα χέρια της Φώφης Γεννηματά, το ποσοστό αυτό μειώθηκε ελάχιστα τον Σεπτέμβριο του 2015 στο 87,46%.

Παρόμοια εικόνα, παρουσιάζει και η ΝΔ η οποία χάνει σχεδόν τη μισή της δύναμη με ποσοστό 49,01% στις δευτερες εκλογές του 2015 (Πίνακας 2).

Εάν μελετήσουμε την πορεία των κομμάτων ως προς τον διαχωρισμό Δεξιάς / Αριστεράς, τότε προκύπτει ότι σημαντικές αλλαγές είχαν τα κεντρώα κόμματα, εν αντιθέσει με αυτά της αριστεράς και δεξιάς, όπου κατέγραψαν σχεδόν σταθερή πορεία (πίνακας 3).

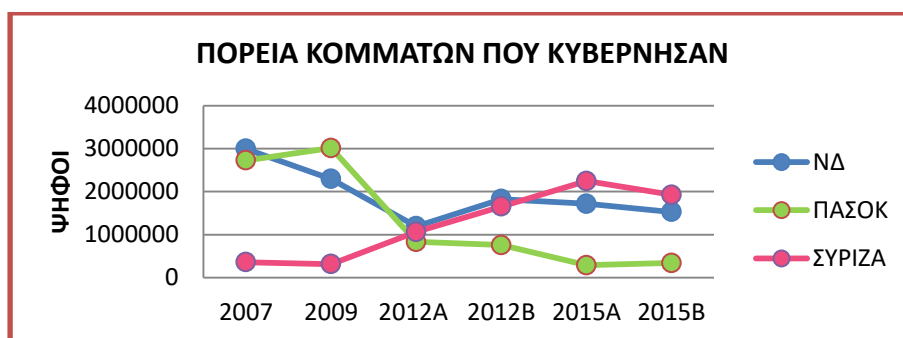
Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι ο παλαιός δικομματισμός χάνεται και μετεξελίσσεται σε έναν νέο μα αρκετά αποδυναμωμένο, αυτό της ΝΔ – ΣΥΡΙΖΑ, λόγω της διαρροής των ψηφοφόρων προς τα μικρά κόμματα. Αυτό που απομένει να δούμε είναι αν θα εξακολουθήσει να υφίστανται αυτός ο διπολισμός, έστω και έτσι, ή θα σηματοδοτηθεί μια απρόβλεπτη και ποικιλόμορφη εκλογική συμπεριφορά, καθώς ο αρχικός αντιμνημονιακός χαρακτήρας του ΣΥΡΙΖΑ, αφανίστηκε λίγο μετά την άνοδό του στην κυβέρνηση, γεγονός που τον ταυτίζει με τις ευρωπαϊκές πολιτικές που εκφράζει η ΝΔ και άρα αυτό που αρχικά χώριζε τα δύο κόμματα, πλέον φαίνεται να τα ενώνει.

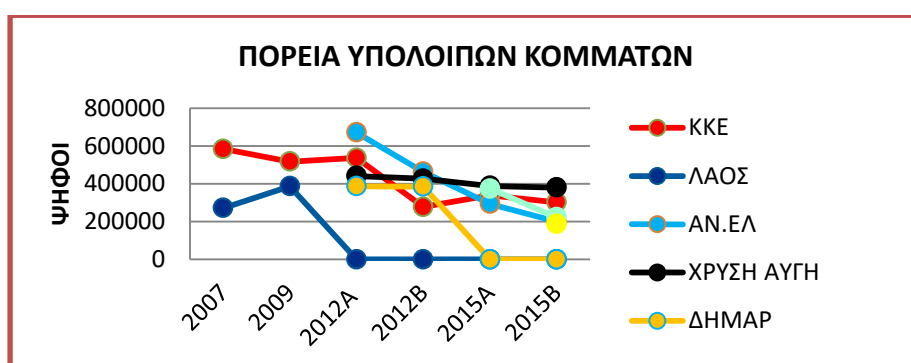
Πίνακας 1

	ΝΔ	ΠΑΣΟΚ	ΚΚΕ	ΣΥΡΙΖΑ	ΛΑΟΣ	ΑΝ.ΕΛ	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	ΔΗΜΑΡ	ΠΟΤΑΜΙ
2009	23.31%	0.55%	11.38%	12.55%	2.11%				
2012Α	60.17%	69.42%	8.15%	94.19%	100.00%				
2012Β	39.01%	72.26%	52.50%	58.49%		31.12%	3.39%	0.36%	
2015Α	42.58%	89.38%	42.06%	22.21%		56.25%	11.92%	100.00%	
2015Β	49.01%	87.46%	48.31%	33.71%		70.13%	13.89%		40.54%

Πίνακας 2

Διάγραμμα 1

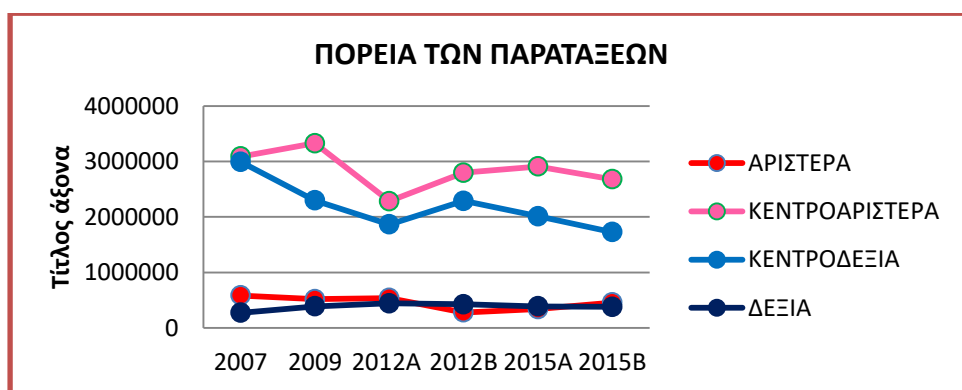

Διάγραμμα 2

ΠΟΡΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ ΑΠΟ ΑΚΡΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΣΕ ΑΚΡΑ ΔΕΞΙΑ

	ΑΡΙΣΤΕΡΑ	ΚΕΝΤΡΟΑΡΙΣΤΕΡΑ	ΚΕΝΤΡΟΔΕΞΙΑ	ΔΕΞΙΑ
2007	583.653	3.086.141	2.993.324	271.764
2009	517.249	3.328.207	2.295.719	386.205
2012A	536.105	2.281.774	1.863.427	440.966
2012B	277.227	2.796.032	2.287.903	426.025
2015A	338.188	2.909.371	2.012.377	388.387
2015B	456.926	2.677.251	1.726.932	379.722

Πίνακας 3

Διάγραμμα 3

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

«Η μεγαλύτερη αξία της εικόνας, είναι όταν αυτή μας ωθεί, στο να κατανοήσουμε, αυτό που δεν περιμέναμε να δούμε» αναφέρει ο μαθηματικός John Tukey για τη σημασία της οπτικοποίησης στην ανάλυση μεγάλων δεδομένων⁷⁸.

Η ταξινόμηση και η ομαδοποίηση μεγάλου όγκου στοιχείων με τρόπους και η μετέπειτα οπτικοποίησή τους, οδηγεί την έρευνα σε ένα εξελιγμένο πεδίο που έχει πολλά να δώσει με την εφαρμογή της τόσο στη δημοσιογραφία, όσο και στις πολιτικές επιστήμες. Με την οπτικοποίηση συμπεριφορών, φαινομένων και συνθηκών, δίνουμε σάρκα και οστά σε καταστάσεις που πριν δεν μπορούσαμε να τις ερμηνεύσουμε με την απλή λογική, καθώς ο όγκος των δεδομένων και η «ακαταστασία» αυτών, δυσχέραιναν την ανάλυση με τους παλαιούς παραδοσιακούς τρόπους. Σήμερα, αυτό καθίσταται εφικτό με τη βοήθεια της τεχνολογίας και των εργαλείων που χρησιμοποιεί η Επιστήμη των Δεδομένων, μετατρέποντας μια αρχικά άμορφη μάζα πληροφοριών σε μια ολοκληρωμένη ιστορία, με αρχή, μέση και τέλος, ή μια πραγματικότητα της κοινωνίας, που θέλει ν' αναδείξει και ν' εστιάσει ο ερευνητής με σκοπό να ερμηνεύσει συμπεριφορές και γεγονότα που διαδραματίζονται σε μια κοινωνία. Παράλληλα, ο ερευνητής μπορεί και είναι σε θέση ν' απαντήσει ερωτήματα σχετικά με το «τι συνέβη;» «τι θα γίνει;» «τι πρέπει να κάνουμε γι' αυτό μελλοντικά;» κ.α.

Μέσα από τη δική μας έρευνα για την εκλογική συμπεριφορά των πολιτών στα χρόνια της κρίσης, αναδείξαμε τις σημαντικές αλλαγές σ' αυτή, εντοπίσαμε τις κοινωνικές αναταράξεις που συντέλεσαν στην αλλαγή του πολιτικού σκηνικού και διαμορφώσαμε την εικόνα των «δύο Ελλάδων», η μια της παραδοσιακής συντηρητικής και η άλλη της νεωτερικής και της ευρωσκεπτικιστικής ιδεολογίας.

Μέσα σε αυτή την οχταετία 2007 – 2015, που το κύριο γεγονός που διαμόρφωσε τις πολιτικές εξελίξεις είναι η οικονομική κατάρρευση της χώρας, τα

⁷⁸ John W. Tukey, (1977) Exploratory Data Analysis, Addison-Wesley Publishing Company

συμπεράσματα τα οποία εξάγονται ως προς την πολιτική έκφραση του ελληνικού λαού, σε σχέση με τα κόμματα έχουν ως ακολούθως:

- ΝΔ: Δέχεται τα πολιτικά πλήγματα που της αναλογούν από την οικονομική κατάρρευση και από τη διάσπαση του δικκοματισμού, μειώνονται τα ποσοστά της από 43 σε 18%, για να ανέλθει ξανά στο 28%, εμφανιζόμενη έτσι σαν μια σχεδόν σταθερή πολιτική πλατφόρμα.
- ΠΑΣΟΚ: Το ΠΑΣΟΚ από 38% το 2007 ανήλθε στο 43% το 2012 και κατακρημνίστηκε στο 4,68%, διοχετεύοντας έτσι τη μεγαλύτερη εκλογική του δύναμη στο ΣΥΡΙΖΑ το οποίο και αναδεικνύεται πρώτο κόμμα, κινδυνεύοντας δε και με ολοκληρωτικό πολιτικό αφανισμό.
- ΣΥΡΙΖΑ: Παρουσιάζει απότομη ανοδική πορεία, κυρίως όχι από εσωτερικές ιδεολογικές δυνάμεις, αλλά από μετάγχιση συγγενών πολιτικών δυνάμεων, απειλούμενο όμως, από μια ταχεία αποδόμηση της ισχύος του.
- ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ: Εμφανίζεται στην πολιτική σκηνή περισσότερο ως κόμμα που στηρίζεται σε διαμαρτυρόμενους ψηφοφόρους και κυρίως σε αυτούς, που θέλουν να «εκδικηθούν» πολιτικά, τα προηγούμενα μεγάλα κόμματα.
- ΚΚΕ: Το κόμμα αυτό είναι το μόνο που παραμένει σταθερό στην πορεία του, χωρίς να έχει ιδιαίτερες διακυμάνσεις στη δυναμική του.
- ΑΝ.ΕΛ: Εμφανίζεται σαν πολιτικός σχηματισμός που αναπτύσσεται στα «δεξιότερα» της ΝΔ, αφού η ΝΔ αναφέρεται ως κεντροδεξιό κόμμα, το οποίο εν συνεχεία και όλως παραδόξως, βρίσκεται από το 2015 στη συγκυβέρνηση με το ΣΥΡΙΖΑ.
- ΠΟΤΑΜΙ: Γεννιέται ως ένα πολιτικό κόμμα που αναπτύσσεται στο χώρο του κέντρου με νέα πολιτικά στελέχη, με φιλοευρωπαϊκό προσανατολισμό, φιλοδοξώντας να αναπτύξει μια νέα δυναμική πολιτική συμπεριφορά, χωρίς όμως να έχει την αναμενόμενη απήχηση.
- ΔΗΜΑΡ: Παρουσιάζει μια σταδιακή αποδυνάμωση επειδή δεν φάνηκε ικανή να αναπτύξει μια πολιτική δυναμική και ούτε να πείσει το

εκλογικό σώμα ότι δύναται να αντιμετωπίσει ή να συμβάλλει στη διαχείριση της οικονομικής κρίσης.

- Ε.Κ: Το παλαιό κόμμα, της Ενώσεως Κέντρου, «ανασταίνεται» και εισέρχεται στη Βουλή, χωρίς όμως στη συνέχεια να καταφέρει να διατηρήσει και να εξελίξει τη δυναμική του.

Η αποσύνθεση του δικομματισμού και η πολιτική απαξίωση, διαπιστώθηκε παραπάνω, ότι δημιούργησαν μικρά κόμματα τα οποία εμφανίζονται ως διάττοντες αστέρες χωρίς να προοιωνίζουν μια χρονική δυναμική. Ο λόγος για το Ποτάμι, τους ΑΝΕΛ, τη ΛΑΕ, την Ε.Κ και την Πλεύση πορείας.

Από το 2007 έως και το 2015 ένας πολιτικός κύκλος και μια εκλογική δύναμη του ελληνικού λαού, κυρίως της κεντροαριστεράς, έκανε μία περιστροφή από διάφορα κόμματα βρισκόμενη μπροστά σε δύο δρόμους. Ο ένας, αυτός της ευρωπαϊκής επιλογής και πολιτικής και ο άλλος της ολικής αναμόχλευσης του πολιτικού συστήματος και των ιδεολογιών που το συγκροτούν. Η ιδέα των «δύο Ελλάδων» θα βρίσκεται στο επόμενο διακύβευμα των εκλογών, το οποίο θα είναι μεταλλαγμένο από το δίλημμα ευρώ ή δραχμή, σε Ευρώπη ή ανεξαρτησία, ευρωπαϊκή πολιτική ή επανεκκίνηση του πολιτικού συστήματος, κλείνοντας έτσι έναν πολιτικό κύκλο αστάθειας, ή γράφοντας μια νέα σελίδα στην ιστορία της πολιτικής ζωής της χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Βασιλόπουλος Π –Βερναδάκης Χρ, (2011), «Η εκλογική αποχή στην Ελλάδα 2000- 2009»
- Βερναδάκης Χρ., VPRC Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2008 - 2010, εκδόσεις Σαββάλας
- Βερναρδάκης, Χρ. «Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Εκλογικής Συμπεριφοράς και Μέθοδοι Διερεύνησης της στην Εκλογική Έρευνα», στο <http://www.vernardakis.gr/article.php?id=245>.
- Βερύκιος Β., Καγλής Β., Σταυρόπουλος Η., (2015) Η επιστήμη των δεδομένων μέσα από τη γλώσσα R, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
- Εφημερίδα Βήμα, άρθρο Το γεωπολιτικό σκηνικό στο επίκεντρο των αγορών, <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=767391>
- Ζαφειρόπουλος Κ. (2008) «ΝΔ-ΛΑΟΣ: αλληλεξάρτηση και ποικιλομορφία της εκλογικής τους απήχησης» Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 31 σσ 82-99
- Μαυρή Γ., (1/2/2015) Από το 2012 στο 2015: Γιατί η ΝΔ έχασε τις εκλογές εφημ. Αυγή της Κυριακής
- Μαυρή Γ., 24/6/2012 Σωστό και λάθος στις εκλογές της 17ης Ιουνίου, εφημ. Καθημερινή της Κυριακής
- Μαυρή Γ., Η πρόβλεψη του εκλογικού αποτελέσματος και η σημασία της προεκλογικής περιόδου στις Βουλευτικές εκλογές του 2007, 21 Ιουνίου 2011, <http://www.mavris.gr/1798/tomos2007-meros-2-3>
- Μαυρή Γ., Κόμματα & κομματικό σύστημα σε μετάβαση, 2013 <http://www.mavris.gr/3465/1-kommata-kommatiko-systima/>
- Μοσχονάς Γ, (2016) «Κρίσιμες εκλογές» και η ερμηνεία των εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015, περιοδικό Σύγχρονα Θέματα τεύχος 130-131
- Μοσχονάς Γ, (6/6/2012) Οι εκλογές του Μαΐου 2012: Η ρήξη, οι τάσεις, ο ΣΥΡΙΖΑ, εφημ. Βήμα

- Μοσχονάς Γ., (27/09/2015) Τι μας έδειξε η κάλπη του Σεπτεμβρίου, εφημ Βήμα
- Μοσχονάς Γ., «Η δεύτερη χαμένη ευκαιρία του ΠΑΣΟΚ», εφημ. Βήμα 17 Σεπτεμβρίου 2007
- Μοσχονάς Γ., «Οι εκλογές του Μαΐου 2012: η ρήξη, οι τάσεις, ο ΣΥΡΙΖΑ», Σύγχρονα Θέματα 116 (2012),σ. 6-7
- Μουζέλης Ν. Π. 1977 Ταξική δομή και σύστημα πολιτικής πελατείας: η περίπτωση της Ελλάδας
- Παυλόπουλος Β. (2014) Κρίση αξιών ή οι αξίες της κρίσης: Σταθερότητα και μεταβολή προσωπικών και πολιτικών αξιών στην Ελλάδα της ύφεσης. Ψυχολογία, 21(3), 334-353
- Σιούτη Β., «Το ΠΑΣΟΚ είναι εδώ στο ΣΥΡΙΖΑ» <https://insidestory.gr/article/pasok-einai-edo-ston-syriza?token=0U43Q2A5XJ>
- Taxheaven.gr «Περίπου 250.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις έκλεισαν κατά τη διάρκεια της κρίσης» 23.04.2015 <https://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/23262>
- VPRC Κοινωνική – Δημογραφική Σύνθεση της Χρυσής Αυγής, στοιχεία έρευνας εκλογών 2012

Ξενόγλωσση

- Ben Fry, (December 2007), “Visualizing Data, exploring and explaining data with the processing environment”, O’ Reilly Media
- Ben Schneiderman (September 1996) «The Eyes Have It: A Task by Data Type Taxonomy for Information Visualizations» , USA IEEE Computer Society Washington
- Brewer, M (2008), Party Images in the American Electorate, London and New York Routledge
- Chris Pearson, Politics in the Age of Big Data, <https://www.xing.com/communities/posts/politics-in-the-age-of-big-data-1011173271>

- Christoph Schröder, Armut in Europa – eine multidimensionale Betrachtung, (10-4-2017)<https://www.iwkoeln.de/studien/iw-trends/beitrag/christoph-schroeder-armut-in-europa-eine-multidimensionale-betrachtung-325167>
- Dalton, R και Wattenberg M. (2000), Politics without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies, Oxford University Press
- David McCandless, 2014 Knowledge is Beautiful, William Collins
- Diederich Hahn, Jahrbuch der Männer vom Morgenstern, Bremerhaven, no 46, 1965
- Edward R. Tufte, (1969) Improving Data Analysis in Political Science World Politics Vol. 21, No. 4
- Festinger I. (1957). A theory of cognitive dissonance. california stanford university press
- Guy Michelat “Voting behavior and the Catholic symbolic system in France” Translated from French by Ethan Rundell Vol. 65, 2015/1 Presses de Sciences Po
- Horiuchi, Y (2004), Institutions, Incentives and Electoral Participation in Japan: Cross Level and Cross National Perspectives, London and New York: Routledge
- Jacques Gerstle, 2014 Πολιτική Επικοινωνία, Αθήνα εκδόσεις Τυπωθητώ/ Δαρδάνος
- Jeremy Townsley, (Dec 2003) Rene Girard’s theory of violence, religion and the scapegoat
- Joel Laumans, (2009) An Introduction to visualizing data
- John W. Tukey, (1977) Exploratory Data Analysis, Addison-Wesley Publishing Company
- Jonothan Gray, Liliana Bounegru & Lucy Chambers, (2014) The Data Journalism Handbook, υπ. Ελληνικής έκδοσης Α. Βέγλης και Χ. Μπράτσας, Θεσσαλονίκη εκδόσεις iWrite.gr

- Lazarfeld, Paul F., Bernard Berelson, and Hazel Gaudet “ The people’s choice: How the voter makes up his mind in a presidential campaign. New York: Columbia University Press”
- Lazarsfeld/ Berelson/ Gaudet «The People’s Choice» 1994
- Manuel Lima, (2011) Visual Complexity Mapping Patterns of Information, Princeton Architectural Press New York
- Mayer N. Et al. (2005), Εκλογική Συμπεριφορά. Ιστορικές Διαδρομές και Μοντέλα Ανάλυσης, Αθήνα: Σαββάλας.
- Nickerson, D., & Rogers, T. (2014). Political Campaigns and Big Data. Journal of Economic Perspectives , Harvard University
- Norman Schofield, Gary Miller and Andrew Martin “Critical Elections and Political Realignments in the USA: 1860–2000”, Washington University
- Paul Bradshaw (2015) Data Journalism Heist How to get in, get the data, and get the story out - and make sure nobody gets hurt, Leanpub
- Philip Meyer (1991) The New Precision Journalism. Paperback
- Pierre Martin, (2000) Comprendre les evolutions electorales. La theorie des realignements revisitee, Presses de Sciences Po, Paris
- René Girard, (1979) Violence and the Sacred, Baltimore Hopkins Univ. Press
- Robert Kosara, (2008) What is Visualization? A Definition,
<https://eagereyes.org/criticism/definition-of-visualization>
- Rod Haque, Martin Harrop,(2011) Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση, Αθήνα εκδόσεις Κριτική
- Sean Gallagher “Built to win: Deep inside Obama’s campaign tech”, <http://arstechnica.com/information-technology/2012/11/built-to-win-deep-inside-obamas-campaign-tech/>
- Stella Amaechi,(January 2017) Trump vs. Clinton: How Big Data and scientists helped Trump win the election?

- Thomas Rahlf, (New York 2017), “Data Visualisation with R, Springer International Publishing
- Tony Gaddis, (2015) “Ξεκινώντας με την Python” Αθήνα εκδόσεις Da Vinci
- V. O. Key, Jr. (Feb., 1955) A Theory of Critical Elections, The Journal of Politics © 1955 The University of Chicago Press

Ηλεκτρονικές Πηγές

- <http://benfry.com/writing/>
- <http://www.holovaty.com/writing/fundamental-change/>
- <http://www.wikipedia.gr/wiki/Python>
- https://hadoop.apache.org/docs/r1.2.1/mapred_tutorial.html
- <http://geodata.gov.gr/>
- <http://www.statistics.gr/>
- <http://www.oecd.org/>
- <https://www.iwkoeln.de/studien/iw-trends/beitrag/christoph-schroeder-armut-in-europa-eine-multidimensionale-betrachtung-325167>
- <http://www.jeramy.org/papers/girard.html>
- <http://www.data.gov.gr/>
- <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
- http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- <https://www.opendataneetwork.com/>
- <https://www.naij.com/1076973-trump-clinton-how-big-data-scientists-helped-trump-win-election.html>
- www.numpy.org
- <https://matplotlib.org>
- <https://www.mapbox.com>
- Hadoop.apache.org